

DEN VÄRSTA DRAKEN-

Föräldrars upplevelse av socialsekreterares
maktmissbruk i myndighetsutövning
i Sverige

Mittuniversitetet, 2010-05-24
Institutionen för socialt arbete
Socialt arbete GR (C), Uppsats, 15 hp
Författare: Ahlin, J. & Lehrer, A. A.
Handledare: Bo Edvardsson

MITTUNIVERSITETET

Institutionen för Socialt Arbete

ÄMNE: Socialt arbete, C-kurs

HANDLEDARE: Bo Edvardsson

SAMMANFATTNING:

Uppsatsen behandlar och belyser problemen som uppstår ur föräldrars upplevelse av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning. Studiens syfte var att med hjälp av en fenomenologisk ansats och sju halvstrukturerade kvalitativa intervjuer, utforska ovan nämnda upplevelse och dess eventuella följder hos föräldrar till barn som har befunnit/befinner sig i den svenska sociala barnavården.

Analysen visade att upplevelsen uttrycktes i form av kraftiga känslor av negativt slag såsom förtvivlan, ilska, vanmakt, hjälplöshet o.s.v. Därmed följde psykiska -, fysiska -/ psykosomatiska - och psykosociala besvär som tenderade att eskalera i ärendets olika faser. Konklusionen blev att upplevelsen av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning påverkade samtliga aspekter i föräldrarnas liv, främst negativt. Detta frambringade destruktiva följder som i sin tur förvärrades med en fortsatt upplevelse av maktmissbruk, där undantaget var de psykosociala följderna som i ett fall tenderade att minska i samband med att ärendet avslutades.

NYCKELORD: Maktmissbruk, tjänstefel, myndighetsutövning, klientupplevelse, socialsekreterare, fenomenologi, symptom, makt, barnavård, påverkan, socialtjänst.

TITEL: DEN VÄRSTA DRAKEN- Föräldrars upplevelse av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning i Sverige.

FÖRFATTARE: Abigail A. Lehrer & Josefin Ahlin

DATUM: Maj 2010

Författarnas Tack

Ett stort tack riktas till intervjupersonerna som modigt delade med sig av sina upplevelser, utan Er hade den här studien inte varit möjlig. Vi vill även tacka vår handledare Bo Edvardsson för att alltid ha varit tillgänglig för att ge kloka råd, ingående svar och kritiska synpunkter. Vi önskar även tacka Ruby Harrold-Claesson, ordförande i Nordiska Kommittén för Mänskliga Rättigheter – NKMR, för att Du synliggjorde vår studie för studiens målgrupp och därmed gjorde arbetet genomförbart. Slutligen vill vi tacka Barbro Hjort vid Mittuniversitetet för att Du möjliggjorde för oss att få ha Bo Edvardsson som handledare.

Förord

”De (socialsekreterarna) gjorde massa med fel och tjänstefel, men det var ingen som brydde sig om det... skadan var redan skedd när JO tog upp det här fallet ordentligt, då var han (sonen) redan död(...)”(Sara)

Kaosforskning¹ diskuterar ”fjärilseffekten”, en teori där små förändringar i utgångspunkten såsom en fjärils vingslag, på sikt kan orsaka väldiga och oförutsägbara effekter såsom en tsunami. I den här studien har syftet varit att belysa ”fjärilseffekten” i den svenska sociala barnvården. Att genom intervjupersonernas historier ta läsaren genom ett ”kaotiskt system” där upplevelser av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning vållar mångdimensionella, djupa krusningar, långt utöver den ursprungliga frågan om barnen.

När socialsekreterare upplevs svika sina klienter och spela den klassiska rollen av en dickensisk² myndighetsgestalt blir frågan, vem eller vilken instans kan omhänderta barn som blivit försummade, negligerade och utsatta för misshandel från ”systemet”? När socialsekreterare i egenskap av stor makt och befogenhet, genom sina handlingar och underlåtenheter, åsidosätter sina förpliktelser³, vad kan föräldrarna göra för att rädda sina barn? Hur stor är skillnaden, i socialsekreterares myndighetsutövning, mellan att vara auktoritativa och att vara auktoritära? Har den svenska barnvården verkligen utvecklats sedan 1800-talet och den viktorianska tiden, då sociala orättvisor präglade samtiden?

Hela uppsatsen har frambringats genom ett nära samarbete mellan båda författarna. Texten har formats i samstämmighet och med hjälp av de intervjupersoner som varit villiga att ställa upp och dela med sig av sina erfarenheter. I den här studien talas det om *ringar på vattnet*.

Östersund, maj 2010

Abigail A. Lehrer

Josefin Ahlin

¹ Ett utvidgat naturvetenskapligt fält som omfattar bland annat matematik, fysik och meteorologi, där systemets kaotiska beskaffenhet studeras.

² Roller av grymma, stela och byråkratiska myndighetsfigurer, förekommande i berättelser av Charles Dickens - en brittisk författare under den viktorianska eran.

³ Se lagens definition av maktmissbruk 20:1 BrB (1962:700) (www.notisum.se)

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
1.1	Bakgrund och problematisering	1
1.2	Syfte och frågeställningar	1
1.3	Kunskapsläge och centrala begrepp.....	2
1.4	Disposition av uppsats.....	2
2.	Material och metod.....	3
2.1.1	Tillvägagångssätt	3
2.1.2	Intervjuförfarandet.....	4
2.1	Forskningsansatsen - Fenomenologi	4
2.2	Förförståelse, validitet och reliabilitet	5
2.3	Etiska överväganden.....	6
2.4	Avgränsningar.....	7
3.	Teoretiska utgångspunkter.....	7
3.1	Lagar och deras tillämpning (se bilaga 1 för fulltext)	7
3.1.1	Rättsområdet.....	7
3.1.2	Rättssäkerhet och de offentligrättsliga principerna.....	8
3.1.3	Tolkning av lagar.....	9
3.2	Felaktig myndighetsutövning och upprättelsemöjligheter	9
3.2.1	Socialstyrelsen	10
3.2.2	Riksdagens Ombudsmän (Justitieombudsmännen) JO	10
3.2.3	Polis och åklagare	10
3.2.4	Europadomstolen för mänskliga rättigheter	10
3.3	Maktmissbruk - kunskapsunderlag.....	11
3.3.1	Makt.....	11
3.3.2	Vem har makt?	11
3.3.3	Utövning av makt.....	12
3.3.4	Etik	13
3.3.5	Maktstrategier	15
3.4	Effekter av upplevelsen av en traumatisk händelse.....	17
4.	Resultat.....	19
4.1	Adam (Komplett intervju, se bilaga 3).....	19
4.2	Sara (Komplett intervju, se bilaga 4)	20
4.3	Rebecca (Komplett intervju, se bilaga 5).....	22
4.4	Isak (Komplett intervju, se bilaga 6)	24
4.5	Abraham (Komplett intervju, se bilaga 7)	27

4.6 Benjamin (Komplett intervju, se bilaga 8)	29
4.7 Josef (Komplett intervju, se bilaga 9)	31
5. Analys	32
5.1 Kartläggande av det empiriska materialet	32
5.1.1 Upplevelser	33
5.2 Tolkning	33
6. Diskussion	34
Referenser	39
Bilaga 1- Lagar och deras tillämpning	
Bilaga 2- De etiska principerna	
Bilaga 3- Fallet Adam	
Bilaga 4 - Fallet Sara	
Bilaga 5 – Fallet Rebecca	
Bilaga 6 - Fallet Isak	
Bilaga 7 – Fallet Abraham	
Bilaga 8 – Fallet Benjamin	
Bilaga 9 – Fallet Josef	
Bilaga 10- Intervjuns ramar och frågor	

1. Inledning

1.1 Bakgrund och problematisering

Den 21 juni 2006 tog regeringen beslutet att utreda missförhållanden inom den svenska sociala barnvården. Beslutet hade kommit till följd av den allmändebatt som åstadkommit efter sändningen av TV-dokumentären "Stulen Barndom" i november 2005. Dokumentären baserades på vuxna fosterbarn som delade med sig av sina barndomsupplevelser av vanvård, kränkningar och övergrepp under vårdtiden i de svenska barnhemmen. Responsen kom 2009 i form av "Delbetänkande av Utredningen om vanvård i den sociala barnvården", SOU 2009:99⁴. Delbetänkandet konstaterade en överväldigande och allvarlig problematik, nämligen att den sociala barnvården i Sverige genom brist i sitt tillsyns- och uppföljningsansvar möjliggjort förekomsten av bland annat försummelse, övergrepp, psykisk- och fysisk misshandel och kränkningar av hundratals barn som var placerade i familjehem eller på institutioner. Utredaren Göran Johansson poängterade likväl att medan delrapporten inte kan anses vara representativ för hela den svenska sociala barnvården, kan den slutliga rapporten emellertid betraktas som tillräcklig för att påvisa att det förekommit en allvarlig brist i dessa människors omvårdnad under tiden som de hade befunnit sig inom det svenska samhällets vård (SOU 2009:99).

Ur intervjuerna har det framkommit att den svenska sociala barnvården även fungerat dåligt när det handlat om att myndighetsutövande socialsekreterare bl.a. placerat barn på olämpliga institutioner, åtskiljt syskon och komplicerat, begränsat samt berövat barnen möjligheterna att upprätthålla kontakt med sina biologiska föräldrar och familj (ibid.). Detta kastade ljus över de som inte är huvudpersoner i vanvårdsutredningen, det vill säga de nära anhöriga; mammor, pappor, syskon o.s.v., men som i allra högsta grad berörs av barnets placering. Studier av denna målgrupp är sällsynta, och rösterna från anhöriga hörs oftast endast som desperata rop i media. Då så gott som allt socialt arbete med barn skall genomföras nära knutet med barnets förälder och/eller vårdnadshavare, torde man anse att deras upplevelser är av största vikt för att kunna utveckla och kvalitetsgaranterat det sociala arbetets praktik.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet är att hos föräldrar⁵ till barn som har befunnit/befinner sig i den svenska sociala barnvården, utforska upplevelsen av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning och dess eventuella följder.

- Hur kommer upplevelsen till uttryck?
- Har upplevelsen av maktmissbruket resulterat i följder hos föräldrarna?
- Hur visar sig dessa eventuella följder?

⁴ Utredningen har i nuläget inte blivit slutförd men förväntas bli färdig under hösten 2011.

⁵ De personer som har/haft föräldrarollen.

1.3 Kunskapsläge och centrala begrepp

För att finna litteratur inom uppsatsens utvalda ämne maktmissbruk och dess följder, gjordes en grundläggande litteratursökning i databaserna MIMA, DiVA och ArtikelSök. Sökord som användes i olika kombinationer var ”makt”, ”maktmissbruk”, ”socialtjänsten”, ”socialsekreterare”, ”klient + perspektiv”, ”klient + upplevelse”. Även trunkering (se Backman, 2008) användes för att fånga in begreppens olika böjningar. Litteraturen valdes ut med avgränsningar till de verk som behandlade klienters perspektiv (De primärstudier som vår huvudlitteratur har hänvisat och refererat till i sina exempel har i vår referenslista märkts med en asterisk). Sökträffarna bidrog till att synliggöra bristen av litteratur som belyst ämnet från just klienternas horisont. Att den akademiska diskursen om hur klienter upplever och påverkas av (felaktig) myndighetsutövning visade sig innehålla endast ett tunt urval av vetenskapliga verk, lämnade en förvåning och förundran över hur det kan komma sig att klientperspektivet inte ligger i fokus i det sociala arbetets fält, när det tar upp så stor plats i lagstiftningen (se bl.a. Portalparagrafen 1:1 SoL). Likaså väcktes en undran över att interaktionen mellan socialsekreterare och klienter inte tas större hänsyn till inom det sociala arbetets diskurs, medan det diskuteras i en relativt större omfattning inom andra akademiska diskurser, framförallt i det juridiska fältet där specifika fall behandlas, som till exempel i JO- utlåtanden och expertutlåtanden. Att den tidigare forskningen och kunskapsläget inom det valda området är såpass mycket begränsat lämnade en känsla av tabu inom forskningsområdet. Inom samtliga ovan nämnda akademiska fält diskuterades däremot begreppen makt och etik mer ingående. Då dessa två är delkomponenter i maktmissbruk tas de vidare upp i de teoretiska utgångspunkterna.

De begrepp som är ständigt återkommande i studien är bl.a. **myndighet**, **myndighetsutövning**, **maktmissbruk** och den **sociala barnavården**. Här följer en beskrivning av hur begreppen kan tolkas och förstås i uppsatsen. En **Myndighet** är en självständigt organiserad enhet, här inom den kommunala förvaltningen såsom t.ex. socialförvaltningen. **Myndighetsutövning** innebär den maktbefogenhet som bl.a. socialförvaltningen och socialtjänsten besitter i förhållande till sina klienter. Begreppet återfinns i lagtexter såsom bl.a. Brottsbalken, BrB (1972:200), och Förvaltningslagen, FL (1986:23), och kan ej utövas utan stöd i lagrum. Myndighetsutövning är förenat med straffansvar och innehåller såväl gynnade beslut (t.ex. i form av bistånd) som ingrepp i enskildas liv av mer tvingande karaktär (t.ex. tvångsvård enligt LVU). **Maktmissbruk** är ett begrepp för beskrivande av myndighetsutövning som går emot lagen och som utövas mot en svagare part. Med **social barnavård** menas här den vård av barn som i första hand regleras enligt Socialtjänstlagen, SoL (2001:453), d.v.s. vård i familjehem, vård på institution o.s.v. (Ekman, 2008).

1.4 Disposition av uppsats

Uppsatsen består av sex kapitel där det inledande kapitlet består av en beskrivning av varför en fördjupad kunskap kring ämnet är relevant för det sociala arbetet samt en redogörelse för studiens syfte och

problemformuleringar. **Första kapitlet** innehåller även en begreppsdel som ämnar ge läsaren en uppfattning om hur de centrala begreppen i uppsatsen bör tolkas i studiens kontext. Kapitlet ger även en överblick på det aktuella kunskapsläget. Det **andra kapitlet** består av en förklaring av arbetsgången och tillvägagångssättet för insamlandet av empiri, en beskrivning av den fenomenologiska forskningsansatsen och vidare även ett resonemang kring förförståelse, validitet och reliabilitet. Slutligen innehåller det andra kapitlet klagöranden av hur studien behandlat uppkomna etiska frågeställningar samt de avgränsningar som gjorts gällande uppsatsens utformning och innehåll. Uppsatsens **tredje kapitel** berör de teoretiska utgångspunkterna - vem som har makt och hur makt utövas, en kort redogörelse för lagar som är aktuella vid barnavårdsutredningar, etik i det sociala arbetet samt en genomgång av de effekter en traumatisk händelse kan få. I det **fjärde kapitlet** presenteras den insamlade empirin d.v.s. de sju intervjuerna, där essensen har dragits ut och uppvisas i en sammanfattad form. **Kapitel fem** redovisar analysen av intervjuerna med en tolkning av upplevelsen av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning som framkom ur intervjumaterialet. Detta har gjorts med en fenomenologisk ansats och med hjälp av utvalda indikatorer. **Det sjätte och sista kapitlet** inrymmer en diskussion kring det framkomna resultatet och förslag på vidare forskning.

2. Material och metod

2.1.1 Tillvägagångssätt

Den här uppsatsen är en kvalitativ studie med ett deduktivt angreppssätt, där föräldrar till barn som befinner/befunnit sig inom den svenska sociala barnavården har intervjuats (se kap. 2.1.2 *Intervjuförfarandet*) för att ta reda på hur de har upplevt kontakten med socialsekreterare och för att kasta ljus på de eventuella följder som uppstått som en konsekvens av denna kontakt. De yttrade följderna har sedan studerats och analyserats med hjälp av en fenomenologisk ansats (se kap. 2.2 *Forskningsansatsen - Fenomenologi*), då fenomenologin syftar till att efterforska människors direkt upplevda sinnesintryck som följt efter ett fenomen (Denscombe, 2009). Citat ur intervjuerna har använts för att tydliggöra och styrka validiteten i de framkomna upplevelserna och följderna efter kontakten med socialsekreterarna. De citat som har valts ut för presentation är inte fria från författarnas förförståelse och kunskapsram, utan är noggrant utvalda för att maximera möjligheten för läsaren att uppfatta intervjupersonernas upplevelser såväl som deras följder. Intervjuerna har sammanfattats med hänseende till de fyra faserna och de tre dimensionerna (psykiska-, fysiska-/psykosomatiska- och psykosociala följder) för att belysa hur resultatet i kap 5.1.2 *Följder och dess uttryck* berättigas. Intervjuerna i fulltext⁶ presenteras som bilagor och läses med fördel för att få bästa möjliga förståelse för studien.

För att möjliggöra insikter kring fenomenet maktmissbruk och dess följder, har ett kapitel i uppsatsen ägnats åt att förklara hur de lagar som styr socialsekreterares myndighetsutövning ser ut, olika tolkningsmetoder för hur lagarna bör tolkas, hur lagarna hanterar försummelse av lagarna och betitlar det som tjänstefel,

⁶ Transkriberade genom att essensen ur de ursprungliga inspelade intervjuerna tagit ut och sammanfattats.

bakomliggande etiska överväganden samt vilka konsekvenser en traumatisk händelse som t.ex. förlusten/separationen från ett barn, kan få. För mer ingående beskrivningar av bl.a. styrande etiska principer och tolkning av lagar, har utvidgande texter bifogats i syfte att erbjuda läsaren möjligheter att skapa sig en ytterligare mer omfattande uppfattning.

2.1.2 Intervjuförfarandet

Personerna till intervjun valdes ut genom att lägga ut en intresseförfrågan på klientorganisationen Nordiska Kommittén för Mänskliga Rättigheter - NKMR. Gensvaret blev stort, tjugosju personer anmälde sig villiga att intervjuas under loppet av några veckor. Utav dessa tjugosju personer valdes sju individer ut via ett strategiskt urval genom självselektion. Aspekter som togs hänsyn till vid urvalet var bl.a. förekomsten av hälsoproblem innan kontakten med socialtjänsten, förekomsten av domar, JO-utlåtanden eller liknande kopplade till fallen. Då det var fler män än kvinnor som anmält intresse för intervju gjordes även ett försök att spegla könsfördelningen i urvalet, därav valdes 5 män ut och 2 kvinnor. Innan intervjuerna påbörjades fick personerna utskickat ett brev med information kring uppsatsen och dess övergripande syfte.

Intervjuerna hölls via telefon (Se bilaga 10, *Intervjuns ramar och intervjufrågor*) och de spelades in på band via ljudupptagning från en digitalkamera. Innan intervjun inleddes uppgav intervjupersonerna att de befann sig på en plats där de kände sig trygga att prata. Intervjun med Adam hölls den 12 april 2010, mellan kl. 12:10 och 12:45. Intervjun med Abraham och Rebecca hölls den 13 april 2010, mellan, kl.12:04 och 13:32 respektive kl. 16:05 och 16:52. Den 14 april 2010 hölls Isaks intervju mellan kl. 11:04 och 12:25, Benjamins mellan kl. 13:20 och 13:56 och Saras mellan kl. 15:05 och 15:39. Slutligen hölls intervjun med Josef den 15 april 2010, mellan kl.15:05 och 16:00.

Intervjuerna transkriberades genom att essensen d.v.s. den information som berörde undersökningens syfte, togs ut och strukturerades upp enligt fyra faser; *Innan kontakten med socialsekreterarna, Initiering av kontakt med socialsekreterarna, pågående kontakt med socialsekreterarna* samt *ärendet avslutas*. En sammanfattning av intervjun skickades sedan till intervjupersonerna för möjlighet till kommentering och slutligt godkännande.

2.1 Forskningsansatsen - Fenomenologi

Inför denna studie har fenomenologin används som forskningsansats. Fenomenologin som tillvägagångssätt härrör från Edmund Husserl, och riktar in sig på individers upplevelser och egna erfarenheter av en händelse utan att nödvändigtvis gå närmare in på orsaken till det inträffade. Fenomenologin syftar till att söka finna människors direkt upplevda sinnesintryck som följt efter ett fenomen som kan vara främmande och obekant (d.v.s. odefinierat och ännu ej teoretiserat), men ändå upplevs och blir synligt genom våra sinnen. Vidare har fenomenologin inte som högsta prioritet att tolka och analysera de upplevelser som t.ex. framkommit ur intervjuer, utan snarare att presentera upplevelserna så att de så långt det är möjligt ligger nära intill

individernas uppfattning. Metoden har en inneboende respekt för människors ”vardagstänkande” och legitimerar detta utan att betrakta vetenskapliga analyser och tänkande som överordnat. De berörda människornas tankar och upplevelser blir på så sätt den centrala utgångspunkten genom hela arbetsgången (Denscombe, 2009).

Då forskningsansatsen har som målsättning att ringa in och tydliggöra ett fenomen utifrån just människors upplevelser lämpar den sig väl åt vårt syfte d.v.s. att *”hos föräldrar till barn som har befunnit/befinner sig i den svenska sociala barnvården, utforska upplevelsen av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning och dess eventuella följder.”* Här ges intervjupersonerna möjlighet att fritt redovisa sina tankar och erfarenheter vilka sedan är föremål för en sammanställning i ett försök att skapa en föreställning om det nu utforskade fältet - *maktmissbrukets följder*. Fenomenologin som metod lämpar sig även för forskning där intervjuer utgör kärnan samt för småskaliga forskningsprojekt då forskaren själv är den som är medlet till resultaten och det varken krävs en stor budget eller dyr utrustning (ibid.).

Trots att fenomenologin är mest lämpad för studien, finns vissa nackdelar med forskningsansatsen som bör nämnas. Då fenomenologins centrala utgångspunkt vilar på subjektivitet står den i rak motsats till vetenskapens tonvikt på objektivitet, analys och mätning. Detta faktum har dock hanterats med uppmärksamhet (se kap. 2.3 *Förförståelse, validitet och reliabilitet*). Risken finns även att metoden endast blir en redovisning av individers erfarenheter, utan att medföra någon ytterligare kunskap. Emellertid har detta tagits i beaktande då det insamlade materialet användes till att söka sammanställa en beskrivning av själva fenomenet maktmissbrukets följder, istället för att endast presentera individernas erfarenheter (ibid.).

2.2 Förförståelse, validitet och reliabilitet

Eftersom den insamlade kunskapen är frambringad genom intervjuer måste intervjuförandet som en objektiv kunskapsinsamlare begrundas. Kvale och Brinkman (2009) påpekar att den kvalitativa intervjun med hjälp av skilda grundpelare inom objektivitet, tillsammans kan möjliggöra den kvalitativa forskningsintervjun som en objektiv undersökningsform. Dessa grundpelare beskrivs som; *frihet från ’bias’* d.v.s. att kunskapen är ren från snedvridenhet och fördomar, *den reflexiva objektiviteten* d.v.s. att det förekommit en reflektion kring den egna förförståelsen, *att objektets utforskade natur speglas* samt att det finns *en möjlighet för objektet att opponera sig*. Uppsatsens reliabilitet kan diskuteras utifrån möjligheterna och förutsättningarna för en annan forskare att komma till samma resultat, d.v.s. om intervjupersonerna skulle lämna likadana svar till en annan forskare vid ett annat intervjutillfälle samt om intervjuerna tolkas och analyseras på ett likvärdigt sätt av olika forskare. Att fastställa att intervjupersonerna kommer att uttrycka sig på samma sätt vid ett annat intervjutillfälle, ligger utanför forskarnas möjliga påverkan. Däremot kan forskarna fastställa att det är högst möjligt att med tillgång till samma intervjuinnehåll, kan andra forskare komma fram till samma slutsats. Dock poängterar Kvale och Brinkman (2009) att en för stark

hängivenhet till reliabiliteten kan motverka produktivitet och idérikedom. Validiteten i undersökningen har här undersökts genom upprepade falsifieringsförsök genom granskningar och ifrågasättande av logiken; i studiens syfte, i det insamlade materialet, i de valda intervjupersonerna, i teman och intervjufrågorna samt slutligen i tolkningarnas hållbarhet. Ifrågasättandet har bl.a. bestått i granskningar av sakkunnigutlåtanden, JO-utlåtanden samt domar som berört de fall vi kommit i kontakt med. Intervjupersonerna har även haft möjlighet att granska och yttra sig över sammanställningen av intervjun för att tillförsäkra studiens reliabilitet.

Då båda författarna har en personlig relation till en individ som upplevt maktmissbruk inom den svenska sociala barnvården, har mycket tid gått åt till reflekterande kring innebörden av en professionell distans, objektivitet och förförståelse. Här har det dock varit till studiens fördel att ha två stycken medförfattare som kunnat ifrågasätta varandras tankegångar. Även att studien har kritiskt granskats av en oberoende handledare medförde en ökad opartiskhet. Jämte det självkritiska förhållningssättet som applicerades vid undersökningen har även studiens utvunna material granskats med ett reflekterande och ifrågasättande sinne och uppsatsen gör inte anspråk på att stå för ”den enda sanna verkligheten”.

2.3 Etiska överväganden

Likt relationen mellan socialsekreterare och klient, är relationen mellan intervjuaren och intervjupersonen präglad av en ojämn maktfördelning. Intervjuaren har i förväg bestämt vilket ämne som skall behandlas och är den som stadgar för dialogens inledning, innehåll och avslut. Det är inte självklart att intervjupersonen besitter samma vetenskapliga kunskap som intervjuaren och själva intervjusituationen är rätteligen endast ett verktyg som skall bidra till att nå studiens syfte. Den slutgiltiga demonstrationen av intervjuarens maktposition uppträder dock när intervjuaren slutligen tolkar intervjupersonens uttalanden och får ”vetorätt” på utsagornas innebörd (Kvale & Brinkmann, 2009).

Då gensvaret på vår förfrågan om villiga intervjupersoner var så stort, krävdes en noggrann etisk reflektion kring uppsatsens innebörd för dessa personer. Även fast fokuset låg på vuxna intervjupersoner; de anhöriga till de som befunnit sig i den svenska sociala barnvården och inte på de som varit placerade, har dessa individer i stor utsträckning upplevt sig vara utsatta för maktmissbruk som genom besvarande av intervjufrågor skulle kunna frammana återupplevanden och stressfyllda reaktioner. Dock ansåg samma personer att vikten av att fler får veta hur det ser i den svenska sociala barnvården, från klienternas perspektiv, överväger de eventuellt väckta negativa konsekvenserna. Detta för att kunna arbeta för att förbättra den sociala barnvården i Sverige. Alla intervjupersoner har fått fingerade namn och så långt det har varit möjligt har personliga detaljer ändrats för att tillförsäkra intervjupersonernas konfidentialitet, trots att några av våra använda fall har varit aktuella i media.

2.4 Avgränsningar

Uppsatsen avgränsades till att enbart beröra socialt arbete i Sverige. I en mer djupgående undersökning kunde även en komparativ studie ha gjorts mellan kommunerna i landet. Vidare kunde studiens syfte ha undersökts ytterligare från ett genusperspektiv där man sett närmare på genusets betydelse för bl.a. föräldrarnas upplevelser och dess följder i klientrollen, för socialsekreterares yrkesutövande samt även den eventuella betydelse som barnets kön kan innebära; finns det särskilda upplevelser som är återkommande och utmärkande för kvinnor respektive män? Bemöter kvinnliga/manliga socialsekreterare män på samma sätt som de bemöter kvinnor? Tänker socialsekreterare likvärdigt när det rör problematik med pojkar respektive flickor? Att tillämpa ett perspektiv som tog den etniska infallsvinkeln i beaktande hade också varit en möjlig gynnande angreppsvinkel när det kommer till att studera upplevelsen av maktmissbruk och dess följder. Likaså kunde det även ha varit i studiens intresse att undersöka sambandet mellan ålder och de upplevelser samt konsekvenser som följde, likväl som hur intervjupersonernas socioekonomiska status och förkunskap om t.ex. lagarna och deras tillämpning, påverkade upplevelsena och deras följder. Kan t.ex. slutsatser dras om hur upplevelsen av kontakten med socialsekreterarna påverkas av en preexisterande kunskap om hur socialsekreterare bör gå till väga i handläggningen av ett ärende?

3. Teoretiska utgångspunkter

3.1 Lagar och deras tillämpning (se bilaga 1 för fulltext)

3.1.1 Rättsområdet

I socialsekreterares myndighetsutövning i bl.a. barnavården, är lagstiftningen och tolkning av lagarna väsentliga för rättstillämpningen. Hur socialsekreterare skall gå till väga för att utforma utredningen samt vilka möjliga åtgärder som skall komma i fråga måste ha utgångspunkt i Socialtjänstlagen, SoL (2001:453) (Hydén, 2001; Hollander & Borgström, 2009). SoL trädde i kraft år 1982 och upprättades för att täcka upp de gamla lagarna; barnavårdslagen, nykterhetsvårdslagen och socialhjälpslagen. Syftet var nu att se på de hjälpsökande med nya ögon och lämna de gamla fördömande förhållningssätten. Grundstommen i SoL är att tro på individernas egen förmåga och släppa de överordnade och kontrollerande förhållanden som tidigare utmärkte relationen mellan socialsekreterare och klient. Arbetet med klienterna skulle även ske med en helhetssyn och ett servicetänk. Syftet var även att hjälpa individen att se sina inneboende resurser och lyfta dessa för att eklärera möjligheter att ta sig ur den problematiska situationen. Vid handläggning utav ett ärende skulle klientens frivillighet och självbestämmande vara en oumbärlig del att starkt uppmärksamma (Norström & Thunved, 2007).

I Norström & Thunveds bok; *"Nya sociallagarna"* (2007), kommenterades inledningsvis SoL med en beskrivning av en departementschef som uttalat sig angående den äldre lagen. Departementschefen hade kritiserat och reagerat på att det sociala arbetet utmärktes av praktiskt taget absolut kontroll; *makt och*

auktoritet. Kontroll i denna bemärkelse, menade han, stämmer inte alls överens med demokratins intentioner, som beskrivs för socialtjänstens myndighetsutövning (ibid.). Därmed stipulerar portalparagrafen i SoL att: ”*Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet*” (1:1 3st SoL). Detta innebär att socialsekreterare skall sträva efter ett fungerade samarbete med klienten och att klientens integritet och rätt att själv bestämma över sitt liv, sina barns liv⁷ och den situation som de befinner sig i, skall beaktas (Norström & Thunved, 2007).

I resonemanget kring självbestämmanderätt förbinder Hermerén självbestämmandesutövningen till kompetens; förmåga och intellektuell kapacitet. Hermerén hävdar att eftersom kompetens växlar mellan olika människor, i olika åldrar och med olika förutsättningar, utgör kompetens en premiss till självbestämmanderätt. Därmed är graden av självbestämmandet, i sig, beroende av den individuella kompetensen (Pettersson, 2009). Subsidiär till SoL är den tvångslag LVU, Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52), som skall vara en sista insats när alla andra frivilliga insatser är uttömda. Emellertid påpekar Nordström och Thunved (2007) att: ”*Kontroll- och tvångsåtgärder hör inte hemma i socialtjänsten.*” (Norström & Thunved, (2007:36)).

Både Sol och LVU faller under **socialrättsområdet** som tillhör den offentliga rätten och avhandlar sociala och samhällsliga problem och lösningar, där ligger fokuset på den rådande aktuella situationen. Socialrättsområdet reglerar relationen (bl.a. rättigheter och skyldigheter) mellan stat, kommun (det allmänna) och bl. a. den enskilde medborgaren. **Offentlighetsområdet** utmärks dels för att det utövas under lagen och dels för att det främjar rättsäkerhet och rättvisa (Hydén, 2001). Regeringsformen, RF (1974:152), 1:1 3st lyder: ”*Den offentliga makten utövas under lagarna*” (www.notisum.se), vilket betyder att all myndighetsutövning; alla handlingar och dess argumentation/motivation, måste ha gällande lagstöd och att lagstiftningen måste följas ovillkorligt av den som den berör. Saknas lagstöd får socialsekreterare inte agera terapeutisk, de skall inte agera alls (Hydén, 2001, Hollander & Borgström, 2009). Krav på rättsäkerhet och rättvisa i myndighetsutövning är grundläggande och främjas även genom de allmänna offentlighetsprinciperna som framhåller enskildes behov av skydd från myndigheterna i deras maktutövning såsom; Legalitetsprincipen, Objektivitets- och likabehandlingsprincipen, Proportionalitetsprincipen, Officialprincipen och Aktualitetsprincipen (Marcusson, 2005; Nordlöf, 2005; Bohlin & Warnling-Nerep, 2007)

3.1.2 Rättssäkerhet och de offentlighetsprinciperna

Utöver de allmänna offentlighetsprinciperna (se bilaga 1, *Lagar och deras tillämpning*) tar även Europakonventionen upp rättssäkerhet. År 1952 ratificerade⁸ Sverige Europakonventionen och blev därmed bunden som stat till konventionens innehåll. Artikel 6 i Europakonventionen framför vikten av en rättvis

⁷ Förutsett att barnen är under 18 år och att klienten är vårdnadshavare för barnen.

⁸ Göra giltigt, bekräfta (Ekman, 2008).

rättegång och diskuterar rättsäkerhet. Rättssäkerhet är viktigt på så sätt att det motverkar godtycklighet och osakliga bedömningar i maktutövning från förvaltningsmyndigheterna och domstolar. Sådana godtyckligheter kan komma i olika form; det kan röra sig om olika lojaliteter till och inom organisationen, olika intressen t.ex. kommunens ekonomi, brist på etik (se kap. 3.2.3. *Etik*) eller kunskap, oförmåga eller bristande mod att vara kritisk och autonom i tänkandet, eller bara rent ta ställning till den part man tycker om mest eller identifierar sig mest med osv. (Marcusson, 2005; Pettersson, 2009; Hollander & Borgström, 2009).

3.1.3 Tolkning av lagar

Eftersom lagar ofta är vagt och generellt formulerade, krävs det en förståelse av rättens interna struktur. Även en fördjupad kunskap och förståelse om hur lagarna skall tolkas är väsentligt för att kunna säkerställa en rättsäker, skälig och rättvis myndighetsutövning. Rättens interna struktur har betydelse för bl.a. socialsekreterares förmåga att läsa och förstå lagtexter vid rättstillämpning. Förståelse om hur lagarna skall tolkas är viktigt eftersom det tydliggör och kartlägger vad som skall beaktas och tänkas på vid bedömningar och innan socialsekreterare fattar ett beslut eller argumenterar och motiverar beslutet inför socialnämnden (Hydén, 2001; Hollander & Borgström, 2009).

Det två lagtolkningsmetoderna som är centrala vid barnavårdsärenden är *restriktiv tolkning* och *extensiv tolkning*. Den restriktiva tolkningen innebär en snävare lagtolkning som avser följa principen ”antingen/eller” där särskilda villkor i lagen (s.k. rekvisit) måste vara uppfyllda för att en åtgärd skall komma ifråga. Detta skall användas vid tvångsåtgärder när staten tränger in i den enskildes liv och inskränker dennes fri – och rättigheter som t.ex. vid ett omedelbart omhändertagande enligt LVU (se bilaga 1, *Lagar och deras tillämpning*). Däremot innebär den extensiva tolkningen en utvidgande lagtolkning som ger mer utrymme åt flexibla lösningar. Detta skall användas när den enskilde gynnas av beslutet t.ex. vid rätten till bistånd enligt 4:1 SoL (se bilaga 1, *Lagar och deras tillämpning*) (Hydén, 2001; Borgström & Hollander, 2009).

Vid resonemanget kring en intervention inför socialnämnden och vid rätten där klienten är närvarande, skall argumentationen vara så saklig, fullständig och tydlig som möjligt. Detta för att övertyga klienten om att beslutet är rätt och nödvändigt. Det medverkar även till att utöka klientens förståelse för beslutets underlag. Vill klienten ändå bestrida beslutet och överklaga, får han/hon en bra grund för att börja en besvärprocess på. Tjänstemän har skyldighet och ansvar att se till att egna värderingar, utlåtanden och utsagor från icke rättsliga källor hålls isär från professionens arbetsuppgifter (Hydén, 2001; Hollander & Borgström, 2009).

3.2 Felaktig myndighetsutövning och upprättelsemöjligheter

Myndighetsutövning som strider mot gällande lag beskrivs som *maktmissbruk*, där handlingar är särskilt riktade mot den *behövande* och *beroende* svagare parten (Ekman, 2008). Här kan det handla om olika sorters

egenintresse, att å ena sidan helt sörja för sin egen vinning, eller att å andra sidan agera så att konsekvensen blir uppskattning från en annan individ. Detta leder vidare in på diskussionen om att missbruk av makt kräver en medveten och uppsåtlig handling (Sandström, 2008).

3.2.1 Socialstyrelsen

Socialstyrelsen är verksam under Socialdepartementet och har till uppgift att utöva tillsyn över hälso- och sjukvården. Även tillsynen över socialtjänstens myndighetsutövning åvilar socialstyrelsen. Därutöver publicerar Socialstyrelsen även en författningssamling (SOSFS) som inrymmer både föreskrifter och råd om bl.a. socialtjänstens myndighetsutövning som t.ex. handlägningsförfarandet. Socialstyrelsens föreskrifter är rättsligt bindande men deras råd dvs. uttalanden och kritik vid t.ex. enskildes klagomål, är en icke bindande rekommendation (www.socialstyrelsen.se).

3.2.2 Riksdagens Ombudsmän (Justitieombudsmännen) JO

JO är ett riksdagsorgan gestaltat för att bl.a. granska domstolar och förvaltningsmyndigheternas myndighetsutövning och arbete. JO:s centrala uppgift är att kontrollera att rättsligt bindande författningar och gällande lagar tolkas korrekt och att de följs av tjänstemän vid rättstillämpningen och i deras myndighetsutövning. Under JO:s tillsynsområde faller även socialtjänsten och dess tjänstemän bl. a. socialsekreterare. Tillsynen utövas även genom en noggrann undersökning av anmälningar som inkommer från allmänheten dvs. klagomål från enskilda, som anser att felaktigheter och brister framkommit i tjänstemäns myndighetsutövning vid en förvaltningsmyndighet eller domstol. Klagomålen kan röra anmälaren själv eller någon annan som anmälaren anser har varit utsatt, här tillämpas ”tvåårs regeln” dvs. två års preskriptionstid från den dag felaktigheterna inträffade. JO verkar inte bara som utredare men också som en särskild åklagare. Detta betyder att utöver den kritik som JO kan ge har JO befogenhet att driva ärenden framåt och kan besluta om initiering av disciplinförfarande eller åtala de tjänstemän som anses ha agerat felaktigt. Däremot väcker JO åtal mycket restriktivt och nöjer sig ofta med ett kritisk utlåtande som inte är rättsligt bindande (www.jo.se).

3.2.3 Polis och åklagare

På motsvarande sätt tar lagen hänsyn till maktmissbruk och benämner detta *tjänstefel*. Lagen fastställer att: *”Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften skall dömas för tjänstefel (...)”* 20kap. 1§ 1st. Brottsbalken, BrB (1962:700). Här kan en polisanmälan riktad mot en enskild socialsekreterare leda till att åklagaren synar och eventuellt åtalar socialsekreteraren för tjänstefel (Hydén 2001; www.notisum.se).

3.2.4 Europadomstolen för mänskliga rättigheter

Efter andra världskriget år 1945 uppstod ett behov av att i en rättslig mening motverka att sådana omänskligheter som pågick under kriget upprepades, till följd därav grundades Europarådet. Europarådets mål var bl.a. att bevara och skydda de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Utifrån detta syfte formulerades Europakonventionen. Kravet på medlemskapet i Europarådet är bl. a godkännande av innehållet av Europakonventionen och därefter ändring av de nationella lagarna så att de stämmer överens

med konventionen. Europakonventionen har blivit införlivad i svensk lag s.k. inkorporerad, så att den har blivit bindande även för svenska folket och affärsverksamheter samt näringslivet (Hydén, 2001).

Detta betyder att om man anser att ens grundläggande fri- och rättigheter har blivit kränkta och att svenska staten inte är villig att ge upprättelse, kan man inom sex månader efter att sista instans har avslagit upprättelsen i form av ovillighet att ta upp målet eller att lämna målet utan bifall, vända sig till Europadomstolen. Europadomstolen, som ligger i Strasbourg, har befogenhet att hålla Sverige ansvarig för kränkning och besluta om skadestånd. Emellertid, medan dessa avgöranden är rättsligt bindande, har Europadomstolen ingen befogenhet att upphäva beslut tagna av nationella offentliga maktinstanser och/eller nationella statliga eller kommunala institutioner (Hydén, 2001; www.domstol.se).

3.3 Maktmissbruk - kunskapsunderlag

3.3.1 Makt

Makt beskrivs i många sammanhang som ett herravälde med förmåga och handlingskraft. I socialt arbete består makten av två huvudkomponenter; den ena handlar om *maktutövning* d.v.s. handling där en part genomför sin vilja och tillförsäkrar sina intressen, även på bekostnad av andra. Den andra delen berör *förmåga*, vilket innebär resurser som möjliggör utförandet av ett belönings- och bestraffningssystem, för att bestämma över och kontrollera parter, till exempel tvångsåtgärder kontra beröm och ersättningar. Att utöva makt kan antingen ske på ett direkt eller indirekt sätt och omfattningen av makten är beroende av antalet påverkade aktörer, mängden av betydelsefulla egenskaper hos dessa som kan påverkas samt reaktioner på maktutövningen d.v.s. motstånd eller underkastelse och acceptans (Edvardsson, 2003; Ekman, 2008; Sandström, 2008).

3.3.2 Vem har makt?

Makt i en samhällelig kontext, innebär att de vedertagna sociala normerna som legitimerar statliga resurser och inflytande, uppmuntrar uppfattningen att statens och kommunens värderingar och handlingar är rättmätiga och absoluta, då talar man om *auktoritet*. I socialt arbete riktas detta i första hand mot klienten. Auktoritet och befogenheter i socialförvaltningen delegeras till tjänstemän i olika utsträckning på de olika organisationsnivåerna. Här diskuterar man inte bara utövning av makt utåt mot klienten som regleras i lagen, utan även de auktoritetsförhållandena som råder inåt, d.v.s. inom organisationen och mellan de olika tjänstemännen och som styrs bland annat genom interna reglementen, stadganden, bestämmelser och grundläggande handlingsprogram m.m. (Edvardsson, 2003, Ekman, 2008; Sandström, 2008).

Sandström (2008) beskriver makt i socialt arbete som ett förhållande mellan överordning och underordning; två poler. Han menar att oftast är det socialsekreterare som är överordnade och klienten som hamnar i underläget, men påpekar att det emellanåt kan vara omvänt. Sandström listar även upp antalet informella bidragandefaktorer till tjänstemännens auktoritet, såsom; status, klass, kunskapsnivå, etnicitet, kön, språk

o.s.v. Gällande bidragandefaktorer till klientens underordning, benämner han *behövande* och *beroende*. Med *behövande* menar Sandström att klienten befinner sig i en beroendeställning gentemot socialsekreterare vilken innebär, att vara i behov av insatser i sig, präglas av rädslan av eventuella påföljder, om behovet inte skulle tillgodoses av myndigheten. *Beroendet*, å andra sidan, syftar till att vara beroende av insatser för att klara sig i livet eller inom organisationen, alltså insatser som handskas och beslutas av myndigheten (Sandström, 2008).

Edvardsson (2003) presenterar ett socialpsykologiskt experiment som genomfördes av Haney, Banks & Zimbardo (1973) och diskuterades av Bauman (1989, s.229ff). Bauman konstaterar att existensen av polaritet är en huvudingrediens i makt och maktutövning. Experimentet gick ut på att försökspersonerna var slumpmässigt uppdelade i två olika grupper, ”fångar” och ”fångvaktare”. Experimentets regler för samspelet mellan de motsatta parterna medverkade, genom ord och gester, att ge ett strikt opersonligt förhållande, även ögonkontakten mellan grupperna var hindrad. Genom experimentets bestämmelser skapades en överordnad grupp (fångvaktare) och en förnedrad, underkastad grupp (fångarna). Man uppmärksammade att ju mer makt och överlägsenhet som utövades utav den ”överordnade” gruppen, desto mer underkastelse och undergivenhet avspeglades hos den ”underordnade” gruppen. Detta ledde i sin tur till uppmuntring av en stigande grad av grymt och även omänskligt bemötande och handlingar från ”fångvaktarnas” sida. Bauman förfäktar att det var ett ”ondskefullt socialt arrangemang” och inte personernas natur som orsakade händelseförloppet (Edvardsson, 2003).

3.3.3 Utövning av makt

Bo Edvardsson drar även paralleller mellan det ovan nämnda socialpsykologiska experimentet och socialtjänstens *maktutövning*. Edvardsson hävdar att den hastiga och otäcka förskjutningen av gränser som härstammade från avpersonifiering samt avhumanisering⁹ av försökspersonerna i den ”underordnade” gruppen, kan påminna om vad som händer i myndighetsutövning när klienter blir utredda utav socialarbetare (Edvardsson, 2003).

Michel Foucault, en fransk idéhistoriker, filosof och professor, var kritisk till maktutövningen i det moderna samhället. Han ansåg bl.a. att makten var en naturlig del av en relation och inget självexisterande fenomen. Han såg på maktförhållandet som ett samspel mellan två otvungna, fria parter vilket dock inte var giltigt då det så kallade frihetskriteriet inte förelåg. Som exempel kan nämnas slaveri, där den frihetsberövade stod i en sådan ställning att denne inte hade möjlighet att utöva motstånd. Vid sådana situationer där ”subjektet” inte var fritt, menade Foucault att det inte var fråga om en maktrelation. Då var det istället tal om hotfulla situationer med övermakt, förtryck eller tvång. Foucault intresserade sig mycket för förhållandet mellan

⁹ Avhumanisering eller Avhumaniseringsprocessen syftar till att bryta ner individens självkänsla och karaktär samt objektifiera denne för att kontrollera individen och skapa sårbarhet (Ekman, 2008).

makt och kunskap och var av åsikten att all kunskap inhämtades i syfte att erhålla mer makt (Järvinen, 2006).

Dock tar Foucaults teorier föga hänsyn till vårt patriarkaliska samhälle och det faktum att män i århundraden haft mer oinskränkt makt än kvinnorna. En kritiker till Foucaults teorier vid namn Nancy Hartsock, menar därför att hans tankar och idéer om maktbegreppet nästintill inte kan ses som tillämpbara i genusediskursen. Här går filosofen Susan Bordo till motattack och påtalar att Foucaults teorier tydligt visar att makten är ojämnt fördelad i samhället. Dessa maktfördelningar är inte planlöst sammansatta utan pekar på att män i konstellationer såsom institutioner och särskilda offentliga tjänster, har avsevärt större betydelse när det handlar om inflytande och makt. På grund av detta styrker hon Foucaults teorier om makt, i användningen vid analyser om bland annat könsspecifika dominansförhållanden (ibid.).

3.3.4 Etik

Med makt i socialt arbete kommer stort ansvar mot samhällets medlemmar. Okontrollerad utövning av makt kan leda till negativa konsekvenser, inte bara för klienten utan även för makutövaren. På grund av detta inramas makten av *etik*. Med etik avses de bakomliggande ideologier, filosofier och funderingar kring praxisutövandet av människors värderingar och seder, även kallat *moral*. Etiska system varierar mellan grupper, samhällen samt tidsepoker. Vedertagna etiska normer kan då ses som byggstenar av ett kulturarv som återspeglas i lagarna (Ekman, 2008; Sandström, 2008).

Eftersom det sociala arbetet präglas av makt och auktoritet och eftersom lagramen karakteriseras av allmänt drag, uppstår komplikationer och dilemman av etiska slag; att väga enas intresse mot den andras rättigheter, kan leda till kraftiga konsekvenser som ibland överstiger den enskildes plan. Även om man strävar efter att göra gott kan frågan alltid vara; på bekostnad av vem? Den *etiska problematiken* kan dels röra sig om statens inkräktning i enskild medborgares privata sfär och intrång i deras grundläggande rättigheter, såsom *självbestämmanderätt*. Dels kan det handla om bestämmelser eller utföranden som har stor betydelse och får stora påföljder för allmänheten, till exempel sådana existentiella frågor som handskas med vår tillvaro; liv och dess kvalitet, död, försörjning och livsvillkor (Pettersson, 2009).

SoL ger de etiska värderingarna laglig befogenhet då socialtjänstlagens portalparagraf beskriver de fundamentala etiska komponenter som socialtjänsten skall bygga på (ibid.). Hermerén samt Sandström ger en närmare blick på de väsentliga *etiska principerna*, vilka sammanställs som följande, utan särskild rangordning; *Självbestämmandeprincipen*, *Godhets (maximerings) principen*, *Skade (minimerings) principen*, *Rättvis principen* och *människovärdeprincipen* (se bilaga 2, *Etiska principer*) (Pettersson, 2009; Sandström, 2008). Sandström ser etikens centrala uppdrag, i socialt arbete, som en beskyddandefunktion vilken dels skall skydda människor eller grupper i samhället, som anses vara mest i behov; de som hamnar i underläge samt underkastelse och kan vara föremål för diverse sorter av angrepp och övergrepp från olika

håll, även från *systemet*¹⁰. Dels skall etiken ge skydd åt organisationen i sig; å ena sidan från internt anfall i form av besticklighet, missbruk av makt och olämplig användning av befogenheter, och å andra sidan från externt utfall från olika makthavare och deras maktinstrument, till exempel massmedia (Sandström, 2008).

Ur en etisk synpunkt är saklighet en väsentlig förutsättning för socialt arbete. Kravet på t.ex. saklig dokumentation belyses av Edvardsson som anser att en dokumentation, t.ex. en utredning, skall vara *"allsidig, relevant, preciserad och korrekt"* (Edvardsson, (2003:122)) och att utformandet av dokumentationen skall möjliggöra samma resultat vid en rekonstruktion av arbetet. I samma veva kan tydlighet omnämnas. Tydlighet i den bemärkelsen åsyftar dels på att socialarbetare skall tydliggöra, för sin egen räkning, alla grundläggande delar som arbetet omfattar; undersökningsmetodiken, den eventuella hypotesen, bevisföring m.m. Dels syftar tydligheten till att vara påtaglig och begriplig mot berörda parter samt inblandade och även ta hänsyn till läsarna av det skrivna materialet (Edvardsson, 2003).

Att vårda etiken och beakta lagstiftning, förordningar och föreskrifter kan vara svårare för vissa än för andra. Sandström påpekar att det finns risk att en yrkesverksam försummar och negligerar lagen samt agerar på ett sådant pliktförgäta sätt att åtanken är egennyttig och därmed missbrukar sin makt (Sandström, 2008).

Etik är ett diffust begrepp, förklarar Edvardsson, vilket används i socialt arbete som hjälpmedel och redskap av maktutövare och tjänstemän för att: *"lägga avledande fransridåer, tillskriva individer ansvar för dåligt arbete och slippa mer laddade begrepp som intressekonflikt, maktmissbruk och förtryckande organisatorisk praxis"* (Edvardsson, (2003:214)).

Filosofen Friedrich Nietzsche, som beskrivs i Henriksen och Vetlesens bok *"Etik i arbete med människor"* (2001), lade stor vikt vid konsekvenserna av när majoriteten i t.ex. en arbetsgrupp, fastställer vad som skall vara moraliskt riktigt. Detta fenomen kallar Nietzsche för *flockmoral*, där de som ej törs träda fram som autonoma individer medverkar till att skapa en laganda med egna bestämmelser. Då nya individer tillkommer till arbetsgruppen "insocialiseras" dessa på ett sådant sätt att de inte nödvändigtvis upptäcker de redan existerande normerna. Ett stort problem med flockmoral, är att den som avviker från det i arbetsgruppen vedertagna synsättet, svartlistas och utesluts från kretsen. Henriksen och Vetlesen skildrar att en välfungerande yrkesetik inte innebär att i alla lägen vara solidarisk mot sina medarbetare eller mot de regler som finns. En personlig utveckling gällande moraluppfattning krävs för att säkerställa detta (Henriksen och Vetlesen, 2001).

¹⁰ Systemet har här en mer komplex betydelse och syftar till att beskriva socialtjänstens olika delar. Nationalencyklopedin framställer systemet som en *"helhet sammansatt av flera delar... samling element som hänger samman med varandra så att de bildar en ordnad helhet."* (Ekman, 2008).

Likartat med flockmoral, där gruppen hyschar deltagarna och tvingar fram en samstämmighet, varnar Edvardsson för förekomsten av vad han benämner en *gruppsykos*. Edvardsson förklarar att arbetsgrupper i socialtjänsten kan användas som en potentiell källa för att uppnå ett mer omfattande och mångsidigt perspektiv, vid t.ex. handläggning av ett ärende. Detta främst om gruppens ledamöter är av olika kön och kommer till bordet med ett brett spektrum av konkreta egenskaper som t.ex. mognad, färdigheter, kunnigheter och kunskap. Emellertid, kan arbetsgrupper vara oerhört destruktiva när atmosfären i gruppen är av sådan natur att den medför rädsla för att tänka olikt, att vara autonom i tänkandet eller kritisk mot rådande normer och konsensus. Hindrande faktorer för det etiska utförandet och professionaliteten kan även vara auktoritet och prestige; fruktan för att släppa kontrollen eller förlora ansiktet inför underordnade och klienten. Då saklighets-, sakförhållande- och verklighetsfrämmande dogmatik präglas i en arbetsgrupp, organisation eller inom en myndighet, uppstår en av etiken nivåneddragande virvel. Tillståndet benämns *destruktivt grupptänkande* eller *gruppsykos* (Edvardsson, 2003).

Att bekräfta varandras idéer och livssyn, i arbetsgruppen, så att dessa uppfattningar upplevs som reella och existerande är ibland ett nedbrytande problem inom den offentliga förvaltningen då förekomsten av mellanchefer ofta tillåter och möjliggör mindre, slutna grupperingar. Dessa professionella, utan större yttre granskning, kan börja anamma ett *destruktivt grupptänkande* och gå utanför de fastställda bestämmelserna och principerna (Edvardsson, 2003; Sandström, 2008). Här påpekar Edvardsson att ”*Ju trevligare och kamratligare denna enighetssträvan är desto större risk*”(Edvardsson, (2003: 228).

3.3.5 Maktstrategier

Maktmissbruk kan även betitlas *maktstrategier*. Med maktstrategier avser Edvardsson taktiker vilka tjänstemän använder för att missbruka makt och undkomma konsekvenser. Maktstrategier som särskilt belyses av Edvardsson, är de *förföljande strategierna* där socialarbetares reflektion och åtgöranden präglas av metodik som strider mot lag och etik samt flitigt legitimeras av myndigheten på ett vältaligt sätt. De officiella bevekelsegrunderna kan skiljas väsentligt från bakomliggande intentioner, dessa kan handla om t.ex. kontrolltörst, stark identifikation med en part eller avsky mot den andra, avvikande normer inom organisationen o.s.v. Andra populära maktstrategier som omtalas av Edvardsson, är bl.a. sådana som att å ena sidan framställa upplysningar eller att rakt ut hitta på oriktiga negativt laddade uppgifter om klienten, och å andra sidan kvarhålla och fördölja sakförhållanden som klienten skulle kunna gynnas av. Liknande egenskaper i patologiska mönster av maktmissbruk hittades i analysen som utfärdades av Jäderkvist m.fl. (1994), där myndighetens besittande av kunnande och förmåga var en av två centrala drag utav ett 20-tal strategier. Det andra ledande draget var svartmålning av klientens moderskap (Edvardsson, 2003 & 2009).

Förutom detta understryker Jansson & Rönnbäck (1995) åtta utmärkande drag utav 42 upptäckta taktiker, nämligen: ”... *myndigheten vet bäst, svartmåla föräldrarna, få barnen och föräldrarna att framstå som vårdbehövande, driva igenom och kvarhålla fattande beslut, ignorera lagar och förordningar, förstöra för*

familjen viktiga relationer, påverka läsaren språkligt, ignorera elementära saklighetsaspekter” (Edvardsson, (2003:232)). Edvardsson listar även upp den konkreta innebörden av ovan nämnda åtta egenskaper, vilka är att: *”man underhåller klientperspektiv, inte gör resursanalys, gör en förälder till syndabock, söker redovisa så många fel som möjligt, provocerar, intensivt kontrollerar, patologiserar genom etiketter, använder ologiska resonemang, inte medger yttrandefrihet för klienten, förfalskar uppgifter, blåser upp triviala fenomen, gör förföljande tolkningar o.s.v. Stora mängder konkreta exempel finns i de nämnda skrifterna och hos i Edvardsson (1998a, 1991, 1998c)”* (Edvardsson, (2003: 232)).

Sandström presenterar vidare fyra olika mönster som kan förorsaka maktmissbruk: ***det paranoida mönstret, det narcissistiska mönstret, det psykopatiska mönstret och det sadistiska mönstret.*** *Det paranoida mönstret* uppvisas i samband med en försvarssituation där exempelvis socialsekreteraren upplever sig vara påhoppad och kritiserad. Det kan vara vid tillfällen med; anmärkningar från medarbetare, att klienter eller dess anhöriga uppvisar missbelåtenhet eller något simpelt såsom att en kollega vill byta arbetsrum. Reaktionerna bakom det paranoida mönstret grundar sig till största delen på rädsla och får till konsekvens att individen ställer in sig på försvar. En socialsekreterare som blir tydligt ifrågasatt av en hjälpsökande kan använda sin makt på ett missbrukande sätt genom att ”trycka till” denne. Detta gagnar varken förhållandet mellan socialarbetare och klient eller ett gott bemötande. *Det narcissistiska mönstret* innebär att man uppfattar sig själv som ”störst, bäst och vackrast” och skänker då sig själv legitimitet att överskrida gränser, d.v.s. utöva maktmissbruk. I situationen mellan socialsekreterare och klient kan socialsekreteraren ha en nedvärderande syn på klienten och tro sig själv veta bäst. *Det psykopatiska mönstret* kan leda yrkesutövande till bland annat korruption och förskingring, då det inte är ovanligt att dessa individer av olika anledningar upplever sig ha rätt att kompensera sig för vissa saker som t.ex. ett svårt jobb eller en för dålig ersättning. Det kan även bero på ren lathet eller att ”alla andra gör det”. Ett påtagligt exempel på ett psykopatiskt mönster i förhållande till vårt samhälle är maffian i olika länder. Slutligen uppmärksammas *det sadistiska mönstret*, vilket författaren tycker är ett extra intresseväckande mönster då det allmänt betraktas som starkt förknippat med dominans och maktbegär. Detta mönster syftar till tjänstemannens suktan efter makt och kontroll där makten missbrukas genom att förnedra och missakta de svaga, klienterna, medan de högaktar och respekterar de överordnade. I grunden bygger detta på egna vanmaktskänslor som kommer till uttryck genom ett fascistiskt förhållningssätt som i sin tur präglas av hänsynslöshet och orimligt kontrollbehov (Sandström, 2008).

Pettersson väljer att lägga fokuset på de faktiska omständigheter och förhållande som finns för socialt arbete och dess myndighetsutövning. Hon framställer samma kvalitéer för socialtjänstens etik som Norström och Thunved tidigare beskrivit för en välfungerande tillämpning av Socialtjänstlagen, d.v.s. de lagstiftningsmässiga, ekonomiska samt organisatoriska förhållandena. Dessa anses dock vara ringa tillräckliga. Om det t.ex. som i Socialtjänstlagen formulerats skall finnas möjligheter till valfrihet, krävs en existens av skilda val att välja bland för att detta kriterium skall kunna uppfyllas. Dessutom försätter de höga

krav som ställs på socialarbetare idag, genom bl.a. en för liten personaltäthet, socialsekreterare i en position där de inte har tillräckliga resurser att arbeta på ett professionellt yrkesetiskt sätt. Här menar Pettersson att det inte avhängigt måste handla om enskilda socialsekreterares bristande förhållningssätt eller maktmissbruk gentemot klienter, utan också kan vara de materiella tillgångarna som avgör (Pettersson, 2009).

Ett annat hinder, menar Hermerén, som kan leda till klienters negativa upplevelse av socialtjänsten, kan vara att de yrkesutövande har flertalet skilda intressen och behov som de skall ta hänsyn till och att det sociala arbetet befinner sig i en position där valet av åtgärder inte alltid är särskilt självklart. Socialt arbete utförs på ett sådant sätt att en utvärdering och granskning är svårare att genomföra än i t.ex. medicin. Till stor del har detta sin grund i att socialt arbete handlar mycket om bedömningar, om vad som är en god intervention, ett bra bemötande o.s.v. Dessa bedömningar faller i sin tur under arbetsplatsens mål och teorier, men även under den enskilde socialsekreterarens värderingar och kunskap (ibid.).

Kunskap är en avgörande förutsättning för att utföra socialt arbete; kunskap möjliggör ett sunt förhållningssätt gentemot klienten och dennes problematik, samt gör ett bra val av insatser möjligt (Edvardsson, 2003; Petersson, 2008). Edvardsson menar att ett bra kunskapsläge leder till ny kunskap. I ett vetenskapligt socialt arbete tydliggörs, kritiskt granskas och redovisas tankar kring egna och andras värderingar, handlingssätt, källor och resultat. Kunskap främjar öppenhet till nya perspektiv och ökar förståelsen för klienten och dess behov. En rädsla för kunskap och obehag vid kännedom om olika uppgifter kan skapa tunnelseende och bekräfta förutfattade hypoteser. Därmed motverkar kunskap stelhet i synsättet, som utgör ett hinder till helhetssynen (Edvardsson, 2003). Petersson påpekar att det råder en brist på kunskap i socialt arbete i jämförelse med andra yrkesfält och att kunskap om insatser och deras konsekvenser kan hjälpa ställningstagandet i arbetet (Pettersson, 2008).

Ytterligare hinder i utvärderandet utav socialtjänsten består av bristen på ett metodbaserat socialt arbete samt på den cirkulation av personal som ständigt fortgår. Att socialtjänsten ofta hamnar i prekära situationer beror inte bara på avsaknaden av kännedom, utan även på att många socialsekreterares svängrum inte sällan är begränsat till att försöka välja mellan alternativ som alla är svaga, och då får besluta sig för det val som åsamkar minst skada (ibid.). En nyligen gjord undersökning av Sveriges Radio visar även att näst efter polis och väktare är socialsekreterare den mest utsatta yrkesgruppen (var femte socialsekreterare blir utsatt för våld och/eller hot) (Rosell, 2010).

3.4 Effekter av upplevelsen av en traumatisk händelse

Upplevelsen av-, bevittnandet av- eller konfrontationen med en chockerande och smärtsam händelse såsom en separation från en närstående, dödsfall, kränkingsupplevelser, hot, krig m.m. definieras som en *traumatisk händelse* (Dyregrov, 2002; Angel & Hjern, 2004; Cullberg, 2006). Brewin (2001) diskuterar

inkodningsprocessen av minnen från en traumatisk händelse/fenomen. Brewin förklarar närmare att en minnesbild av en upplevelse kan lagras antingen i ett verbalt- eller ett situationstillgängligt representationsformat. I VAM, Verbally Accessible Memory, är minnena verbalt lättillgängliga och därmed mer kommunicerbara. Däremot är minnena i SAM, Situationally Accesible Memory, främst inkodade genom sinnesintrycken under den traumatiska händelsen. Trots att minnena i SAM är tämligen mera detaljrika och intrycksfyllda, saknar de kommunikationsfördelarna som de verbalt kodade minnena har och är därför mindre tillgängliga. Därmed blir upplevelserna av en traumatisk händelse svårare att framföra (Dyregrov, 2002).

En traumatisk händelse kan ge upphov till en traumatisk kris vilket Cullberg definierar enligt följande; ”*individens psykiska situation vid en yttre händelse som är av den arten eller graden att den fysiska existensen, sociala identiteten och tryggheten eller de grundläggande möjligheterna till tillfredsställelse i tillvaron hotas.*” (Cullberg, (2006:120)). Hur man bemästrar en traumatisk händelse beror bl.a. på de psykiska resurser en individ innehar, som t.ex. mogenhet, livserfarenhet och individuell personlig karaktär. När mer än ett trygghetsområde i individens liv hotas parallellt eller under samma tidsperiod t.ex. förlusten av arbetet i nära samband med att man skiljs från en närstående och befinner sig i en kamp/krig, förstärks upplevelsen av traumat och de psykiska resurserna pressas ytterligare (Dyregrov, 2002; Angel & Hjern, 2004; Cullberg, 2006). Shalev (1996), konstaterar att varje människa, fränsett deras individuella bakgrundsfaktorer, har en så kallad ’*breaking point*’, där påfrestningen når den punkt att symptom av *posttraumatiska störningar, PTSD*, manifesteras (Dyregrov, 2002).

PTSD kan definieras som ett symptommonster som ofta visar sig hos människor som har varit med om en traumatisk händelse och kännetecknas av tre olika symptomgrupper; återupplevande, undvikande och förhöjd vakenhetsgrad (förhöjd arousal). *Återupplevandet* handlar om upprepadet av traumarelaterade minnesbilder och de känslor som den traumatiska händelsen medförde, såsom hjälplöshet, vanmakt, ångest m.m. Dessa kommer till uttryck genom drömmar och ”flash-backs” vilket även påverkar individens koncentrationsförmåga. *Undvikande* innebär en förändring i individens beteende efter exponeringen av en traumatisk händelse. Detta kan visa sig genom bl.a. påverkan på nära relationer och främlingskap, isolering, svårigheter att fungera i sitt sammanhang, depressioner och suicidtankar. Individen avstår från att försätta sig situationer som kan föra associationer och tankar till händelsen. *Förhöjd arousal*, en sensorisk hyperaktivering, definierar Cullberg som en patologiskt ökad uppmärksamhetsnivå (hypervigilans) hos individen, vilken konkret innebär oförmåga eller svårigheter att få ro, sömnsvårigheter, koncentrationssvårigheter, irritation, spänningar och vredesutbrott. Dessa symptom är ofta långvariga och kan finnas kvar under resten av livet (Dyregrov, 2002; Angel & Hjern, 2004; Cullberg, 2006).

4. Resultat

4.1 Adam (Komplett intervju, se bilaga 3)

Adam är en journalist och författare i 60 års åldern. Hans familj bestod av hans fru Anne en frilansande journalist och hennes son, för vilken han stod för papparollen sedan barnet var 2 år. Kontakten med socialsekreterarna initierades efter att grannarna anmält familjen till socialtjänsten vilket ledde till att sonen blev omhändertagen enligt LVU.

Innan kontakten med socialsekreterarna (Socialtjänsten):

Innan kontakten med socialsekreterarna inleddes hade ingen i Adams familj symptom på psykisk-, fysisk-, psykosomatisk- eller psykosocial problematik. Båda föräldrarna hade fast jobb, ett brett socialt nätverk, inga ekonomiska svårigheter, ingen påtalad kriminalitet. Adam beskriver dem som en helt vanlig familj.

- *"Vi har ju aldrig varit några socialfall... utan vi var ju hårt arbetande människor(...)"*

FAS 1 - Initiering av kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten):

Psykiska följder: Känslan av utanförskap, underordnelse: *"De (socialsekreterarna) tyckte visst att vi var lite annorlunda // Vi reste mycket och skrev i yrket // Vi pratade engelska hemma // Man fick inte vara avvikande på den tiden".* Känsla av vanmakt, förtvivlan, chock: *"De omhändertog stackars, stackars barn för utredning // Det som hände sedan var ganska otroligt."*

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Adam beskriver inte någon ändring i sitt fysiska tillstånd eller några psykosomatiska reaktioner.

Psykosociala följder: Adam beskriver inga ändringar i sitt psykosociala läge.

FAS 2 - Pågående kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Psykiska följder: Känsla av vanmakt, förtvivlan, chock: *"Jag måste upprepa en gång till ... det låter helt otroligt, men det var faktiskt så// Jag var så ung och kraftig så att jag... inte deppade jag något eller så (...)"*

Känslan av att vara hotad, desperation: *"Vi var kapabla att göra så // Vi var nästan ett helt år borta bara för att pojken inte skulle tas från oss."*

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Adam noterade inte någon ändring i sitt fysiska tillstånd eller några psykosomatiska reaktioner.

Psykosociala följder: Negativa ekonomiska konsekvenser: *"(...) ekonomiska det blir givetvis det kostade oss massa pengar att vara utomlands... tyvärr."* Kriminella tankebanor/handlingar: *"Helt enkelt, jag gick och kidnappade honom tillbaka hem och sen reste vi utomlands//(...)Barnarov - hade jag åkt fast då så hade jag suttit i fängelse väldigt länge(...)// Vi var kapabla att göra så // Vi var nästan ett helt år borta bara för att pojken inte skulle tas från oss."*

FAS 3 – Ärendet avslutas

Psykiska följder: Känslan av uppgivenhet, vanmakt: ”Det blev visst lite prestigefråga(...) (från socialsekreterarens sida)// Det var nästan inte lönt att anmäla en myndighet ... det var så otroligt alltså... det var ingen större ide att anmäla (...)”

Fysiska -/psykosomatiska följder: Negativa ändringar i sin och sin frus fysiska tillstånd: ”Det var faktiskt min Anne som började bli sjuk... hon fick bilateral alltså på bägge sidorna bröstcancer(...) // Det är möjligt att det var så kallat psykosomatisk alltså... i mitt fall allt visades sig fysiskt, det var kroppen som tog stryk (...) // Det var ju lite som att vara i krig, att så länge som kriget pågår då man måste ju bara orka, annars bli man ockuperad så att säga... men sedan när det hela är över, sen kommer det där... som militärhistoriker kallar det post traumatiska syndroma (...)”

Psykosociala följder: Kriminella tankebanor/handlingar: ”Vi flydde utomlands ännu en kort tid... sen det blev så mycket publicitet och allt möjligt så att de slutade att jaga oss (...)” Påverkan på nära relationer: ”Det har stärkt bandet helt kolossalt ... precis som att vara med i krig... man blir ju som ”band of brothers” med varann.”

4.2 Sara (Komplett intervju, se bilaga 4)

Sara är en pensionär i 70- års ålder. Sedan många år tillbaka har hon varit sjukpensionär på grund av problem med sin lunga och rygg. Sara var vid den aktuella tidpunkten ensamstående mamma och levde tillsammans med sin yngste son. På grund av personliga skäl hade Sara flyttat med sin son till en annan stad. Sonen led av bl. a. epilepsi och en tumör i hypotalamus i hjärnan, och hade på grund av detta vissa störningar. Kontakten med socialsekreterarna initierades efter att Sara hade ansökt om att få hjälp med sin son eftersom han var sjuk. Detta ledde till att sonen blev omhändertagen enligt LVU och därefter dog i fosterhemmet.

Innan kontakten med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Innan kontakten med **socialsekreterarna** inleddes hade Sara inga psykiska problem. Hon hade heller inga fysiska eller psykosomatiska problem utöver sina lung- och ryggbesvär. Att vara en ensamstående mamma och sjukpensionär medförde ekonomiska svårigheter och med flytten kom begränsningar i deras sociala nätverk, i övrigt fanns ingen märkbar psykosocial problematik.

- ”Vi var ingen knarkfamilj och vi var ingen kriminell familj, vi var en välartad familj som var fattig”

FAS 1 - Initiering av kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Psykiska följder: Känslan av underordnelse, hot, förtvivlan, oro, ångest, kränkning: ”Det kan vara ganska farligt att be socialtjänsten om hjälp för mycket... det visste inte jag// De kom i någon slags konflikt med mig den här socialarbetaren// Jag provocerade henne (socialsekreteraren) med att jag var klipsk på något sätt... jag tror det... och de var inte vana vid att ha med sådana personer som mig att göra... jag hade inga

knarkproblem och inga andra sociala problem utan jag var en ganska välordnad mamma ...jag var väldigt orolig för min son.. verkligen skötte om hans sjukhusbesök och var väldigt noga med honom.. då kallade de mig för överbeskyddande istället så det var inte bra det heller... men han hade epilepsi och hjärtfel, jag var livrädd för honom, jag försökte så gott jag kunde att få honom att överleva.”

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Sara beskriver inte någon ändring i sitt fysiska tillstånd eller några psykosomatiska reaktioner.

Psykosociala följder: Sara beskriver inga ändringar i sitt psykosociala läge.

FAS 2 - Pågående kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Psykiska följder: Känsla av förtvivlan, nedstämdhet, vanmakt, kränkning: ”Förtvivlad, ledsen var jag ju förstås// Jag fick se på när mitt barn for illa- ropade på hjälp, hjälp mig mamma!// Jag blev psykiskt sjuk här, klarade inte av det, alla möjliga hemska grejer inträffade(...)// Jag uppfattar att bli ovän med en socialarbetare är livsfarligt// De (socialsekreterarna) gjorde det (utredningen) över huvudet på mig... de kommunicerade inte med mig// Han for ju jätte illa ... jag påpekade det gång på gång(...)// Då när jag polisanmälde olyckan då fick jag besöksförbud... då ville de inte att jag skulle komma dit alltså... de var rädda för att visa mig hur dåligt det var, de ville skydda sig själva i första hand// Det kvittade ju vad jag gjorde (kämpa) så kom jag ingenstans med detta, och inte blev trodd.”

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Negativa ändringar i sitt fysiska tillstånd: ”Jag blev sjukare och sjukare efter att ha varit med om en sådan här kränkning, jag har blivit utsatt för världens hemskaste grejer, och få se sitt barn fara runt och fara illa, utan att jag kunde göra någonting.”

- ”På vilket sätt blev Du sjukare och sjukare som Du beskriver?”

- ”Lungorna, ryggen, magen, psyket”.

Psykosociala följder: Negativa ekonomiska konsekvenser: ”Så vräkte dem mig... jag hade hyresskulder som de (socialsekreterarna) vägrade att betala... istället för att hjälpa mig så vräkte de mig... så fick jag en liten lägenhet, en riktig sådan där ”knarkarkvart” ”.

FAS 3 - Ärendet avslutas

Psykiska följder: Misstro mot myndigheter: ”Jag litar nog inte på socialtjänsten särskilt mycket... jag tycker att de är skräp och skit// Det är sådana här saker som jag har varit med om, man överlever inte det faktiskt riktigt, man klarar inte det// De gjorde massa med fel och tjänstefel, men det var ingen som brydde sig om det... skadan var redan skedd när JO tog upp det här fallet ordentligt, då var han (sonen) redan död...” Ilska, nedstämdhet: ”Jag var arg och ledsen// Nu är jag deprimerad för att jag är så mycket sjuk... det är jag väldigt deprimerad och ledsen för(...)” Känsla av underordnelse: ” Jag var sjukpensionär på grund av min lunga och min ryggsjukdom... då har man inte samma status längre om man är sjukpensionär.” Vanmakt: ”Det var en maktkamp mellan mig och den där socialarbetaren... hon skulle visa

mig vem som hade makten och då använde hon barnet som ett levande vapen mot mig och hon använde även mig som vapen mot barnet// Hon använde mitt barn som ett levande vapen i den här kampen.”

Fysiska -/psykosomatiska följder: Negativa ändringar i sitt fysiska tillstånd: ”*Multisjuk är jag ... jag är alltså rätt handikappad.*”

Psykosociala följder: Sociala nätverket: I samband med sonens död minskades Saras nätverk.

4.3 Rebecca (Komplett intervju, se bilaga 5)

Rebecca är en kvinna i 40-års åldern som i nuläget är arbetslös, men som tidigare jobbat som affärskvinna. Idag lever Rebecca gömd med sin dotter.

Innan kontakten med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Innan kontakten med **socialsekreterarna** inleddes hade Rebecca inga symptom på psykisk-, fysisk-, psykosomatisk- eller psykosocial problematik. Hon hade ett brett socialt nätverk, ekonomiska möjligheter och ingen förekommande kriminalitet.

FAS 1 - Initiering av kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Den första kontakten med **socialsekreterarna** initierades efter att Rebecca på eget initiativ sökt hjälp hos socialtjänsten.

- ”*Det var jag som initierade att ett DNA-prov skulle tas för att fastställa faderskapet.*”

Efter att Rebecca upplevde hot från barnets far sökte sig Rebecca till socialtjänsten igen.

Psykiska följder: Känslan av hjälplöshet och förtvivlan: ”*Det var ju så att den här mannen (barnets pappa) ringde och hotade mig per telefon att ta barnet ut ur Sverige, kidnappa barnet, hon skulle uppfostras muslimskt av hans familj och hon tillhörde hans familj(...)* // *Men socialtjänsten tog jag kontakt med för att få råd och hjälp och de erbjöd skyddat boende som insats och jag besökte det här skyddade boendet och tyckte inte att det var en speciellt barnvänlig miljö, så jag tackade nej till det och löste det hela på eget sätt.*”

Hjälplöshet: ”*Då var det ju fortsatt den första handläggaren... och hon var korrekt på alla sätt, så det var inga problem, och hon var ju vilken naturligtvis- vad gör man i ett sådant här läge?!*” Känsla av kränkning: ”*Sen hade jag även kontakt med ytterligare en socialassistent i och med att de beslutade om utredning enligt Socialtjänstlagen... för att säkerställa att det inte var några problem med min omsorgsförmåga(...)* //(...) *jag har inte sett det beslutet(...)*”

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Rebecca beskriver inte någon ändring i sitt fysiska tillstånd eller några psykosomatiska reaktioner.

Psykosociala följder: Rebecca beskriver inga ändringar i sitt psykosociala läge.

FAS 2 - Pågående kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Psykiska följder: Rädsla, vanmakt, hjälplöshet: ”Vi var ju tvungna att lämna vårt hem och vi var ju oerhört rädd så klart, jag visste ju inte något egentligen och det kändes ju inte som det var någon annan som visste något heller om hur man skyddar sig osv// Det första jag kräver är ju att det ska göras en riskbedömning... jag läste ju på lagen då i och med att ingen utav de där socialsekreterarna har någon vidare kunskap om hur lagen lyder, och jag läser då samtliga förarbeten och ser ju att det är lagstiftat att det ska göras en riskbedömning. Enhetschefen svarar... att de inte kan göra någon riskbedömning och att det är frågan om det finns någon som kan, så jag lämnas liksom själv där(...)” Känslan av att vara kränkt, vanmakt: ”Handläggarna vägrar allt samarbete och de vill inte heller ta emot faktiska sakomständigheter bevisade genom amerikanska och egyptiska myndighetsdokument... det blev en lång och motig kamp att försöka få in i utredningen det som är sanningen// Man blir fullständigt, man känner sig maktlös, frustration, orättvisa, 'Kafka' ¹¹ är en bra sammanfattning!// De (socialsekreterarna) sökte upp den anonyme anmälaren och tog reda på; inte hur barnet mår eller behovet av insatser, utan skvaller om mig som person och var vi befann oss och... JO har avgjort att de har inte handlat rätt// Socialtjänsten tagit tillfället i akt och utnyttjat situationen för att skada mig troligtvis.”

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Rebecca noterade inte någon ändring i sitt fysiska tillstånd eller några psykosomatiska reaktioner.

Psykosociala följder: Arbetslöshet, ekonomiska svårigheter, påverkan på social nätverket: Rebecca kan på grund av omständigheterna inte längre arbeta, hennes ekonomiska möjligheter minskar ytterligare och likaså hennes nätverk minskar i samband med att hon gömmer sig med dottern.

FAS 3 - Ärendet avslutas

Psykiska följder: Känslan av att vara underordnad, kränkt: ”De försökte placera oss på en institution och jag sa nej(...) // Någon form av utredningshem där man skulle studera under 12 veckor min relation med mitt barn//(...) alltså jag tvingade till mig detta genom att kämpa med näbbar och klor ... att de inte skulle ha med ärendet att göra, de här människorna (socialsekreterare)(...)”

- ”Fick Du möjlighet att yttra Dig över utredningarna?”
- Nej, nej... det var en sak jag tog upp med åklagaren då när jag anmälde de här människorna för tjänstefel, att enligt Förvaltningslagen så har ju jag som enskild rätt att bemöta och bli kommunicerad när en myndighet gör utredningar och speciellt när myndigheten då skickar in de här falska, fabulerade historierna till domstol som ska använda detta som underlag för att fatta beslut om vårdnad och boende och umgänge(...)// Jag får återigen referera till Kafka, jag vet inte hur man ska beskriva de(...)// (...) en oerhörd ilska och frustration och önskan att förändra systemet (...)// Jag har en latent oro för att någonsin bli attackerad igen av de här människorna... socialsekreterarna// (...)när någon hotar ens barn så blir man ju väldigt påverkad... det är som att leva under mordhot(...)// Myndigheterna... de är nästan

¹¹ Kafka, eller kafkaartad, är kopplat till författaren Franz Kafkas absurda, mardrömslika skildringar (Ekman, 2008).

ett större hot i och med att de går den här sortens personers vägar... ett antal sekreterare som är rent korkade, jag kan inte hitta en annan förklaring// Som det svenska systemet fungerar i praktiken så skyddar tjänstemän tjänsteman, så att enskild medborgare har inte en chans” Känslan av att vara terroriserad, hotad: ”Jag har ju kontinuerligt gått hos en barnpsykolog... jag har gått till henne, inte för att det har varit problem, utan för att ha henne som alibi, i och med att jag blev anklagad för alla möjliga saker under hela den här processen.” Känslan av att vara kränkt: ”(...) huvudförhandlingen, som för övrigt hölls i säkerhetssalen... där man normalt har mordrättegångar och liknande... och det här lyckades ... soc. åstadkomma. Alltså en otrolig kränkning!”

Fysiska -/psykosomatiska följder: Negativ ändring i sitt fysiska tillstånd: ”(...)Mardrömmar definitivt, svårt att sova och oro, och en fullständig avsaknad av tillit till svenska myndighetstjänstemän// Koncentrationssvårigheter ... men det kan ju också bero på att jag inte har någon barnomsorg(...)// Vredesutbrott, det kan jag skriva under på att jag har haft ett antal i samband med den här socialtjänstens agerande(...)”

Psykosociala följder: Svårigheter att arbeta: ”Det här myndighetsövergreppet har gjort det omöjligt att arbeta// Det går ju inte att arbeta och samtidigt skydda sitt barn; ...när det gäller då att ha kvarskrivning¹² i Sverige så går det inte att ta emot en lön utan att avslöja i vilken kommun man befinner sig i, så att arbeta är uteslutet.” Negativa ekonomiska konsekvenser: ”Jag har fått privat hjälp, jag har skuldsatt mig helt enkelt och kommer att fortsätta göra så tills mitt barn är utom fara.” Nätverkspåverkan: ”(...) Jag har turen att ha ett väldigt bra nätverk med kloka, jättebra människor som har följt mig genom den här härvan och utan dem vet jag sjutton om jag hade klarat av det och de finns kvar. De mer ytligt bekanta som jag umgicks med innan det här hände, de har jag inte tid med nu... Mitt privata nätverk gjorde att vi klarade oss igenom.” Kriminella tankebanor: ”Jag är inte kriminellt lagd... det hade ju varit betydligt enklare om jag hade varit kriminell, i och med att då hade jag fått hjälp och bidrag, byta identitet(...)”

4.4 Isak (Komplett intervju, se bilaga 6)

Isak är en man i 40-års åldern som jobbar som tekniker. Han är nygift och har två barn sedan sitt förra äktenskap, varav det ena barnet bor hos honom. Kontakten med **socialsekreterarna** initierades efter hans första frus bortgång. Det var den första fruns kurator som initierade kontakten med socialtjänsten för att diskutera stödinsatser efter att frun gått bort i sjukdom.

- ”min fru dog... hon var 32 år gammal, så vi hade det tufft ... och efterlämnade mig med två små barn(...) // (...) det är klart att vi sörjer// det är ju en stor förlust, så att mardrömmar fanns och sådana saker(...)”

¹² En av Skatteverkets skyddsåtgärder där individens bostadsort ej står att finna i folkbokföringsregistret (Ekman, 2008).

Innan kontakten med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Innan kontakten med **socialsekreterarna** inleddes hade Isak inga symptom på psykiska -, fysiska - och/eller psykosomatiska besvär utöver den som framkommit från sorgen över förlusten av sin fru och barnens mamma. Isak uppger att han var sjukskriven under en tid för att finnas till för barnen och reda upp allting efter moderns bortgång. I övrigt hade de ingen psykosocial problematik, de hade ett brett socialt nätverk, inga ekonomiska svårigheter eller förekommande kriminalitet.

FAS 1 - Initiering av kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Psykiska följder: Oro, känslan av att vara underordnad, kränkt, vanmakt: "(...) jag hade ju ett jobb som var oförenligt med små barn och det fanns inget nattdagis ... där jag bodde // (...)miste man jobbet så hade det ju definitivt blivit flyttar och grejer, så jag var väldigt orolig över mitt arbete och jag ville så fort som möjligt gå tillbaka till jobbet, men det visade sig att ingen förstod eller ville(...) // (...) jag hade inget annat val än att, jag var så naiv så att jag trodde att man kunde gå och begära lite avlastning (från socialtjänsten) för att jag hade ett jobb som var jour var 4:e vecka... det går ju inte att lämna en 4 och 6-åring(...)//(...)socialsekreteraren som stirrade på mig, hon var ju tydligen den värsta draken man kunde hitta på... då visste jag ju absolut ingenting om socialtjänsten, jag är ju varken kriminell eller har några drogproblem eller jag har aldrig haft med poliser eller någonting att göra, utan jag har jobbat och stått i(...)//Hon (social sekreteraren) stirrade på mig och så sa hon klart och tydligt att hon lovade att hon skulle ta barnen och skicka upp dem till Kiruna så att jag aldrig någonsin fick se dem något mer igen... om jag kom där (till socialtjänsten) och störde dem med begäran om hjälp... jag vet inte varför(...)" Förtvivlan, hjälplöshet, chock: "När tårarna rann över mina kinder, storgrät jag där inne när hon sa det där, så då backade hon lite... det finns ju inga vittnen, utan vi satt ju bara hon och jag där// Jag var ju redan knäckt av min frus bortgång... jag kunde inte säga någonting, jag var chockad(...)// (...) jag tyckte att hon hade begått ett övertramp... och då hade jag väl retat upp socialtjänsten antar jag direkt... men någon hjälp fick jag inte, det är kontentan(...)"

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Isak beskriver ingen ytterligare ändring i sitt fysiska tillstånd eller några psykosomatiska reaktioner.

Psykosociala följder: Isak beskriver inga ytterligare ändringar i sitt psykosociala läge.

FAS 2 - Pågående kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Psykiska följder: Förtvivlan, vanmakt, hjälplöshet, kränkt: "(...) förtvivlan... en förundran över att man inte kunde fått hjälp, man ställer sig ifrågasättande till vad deras roll var... förtvivlan... över våran situation// Den var ju skrämmande, man hade ju hört ryktesvis, men det besannades ju direkt, att det var ju, det är inte någonting för barns bästa... inte i mitt fall... man hade bestämt sig att jag inte skulle få någon hjälp helt enkelt... När man är ensam försörjare och man, då är det väldigt tungt(...)// Den var dålig i första staden (socialsekreterarnas myndighetsutövning) och väldigt så här aggressiv, men den i nya staden var hundra

resor värre(...)" Känslan av att vara i beroendeställning, förtvivlan, irritation: "Man fick känslan direkt utav de som jag träffade där att 'vad fan gör du här?', och då blir ju tonläget lite högre och mitt tålamod börjar ta slut, efter 3 år... tyckte jag att det kan ju inte vara sant, att inte kunna få avlastning eller någonting, för barnens skull(...)// Man blir ju väldigt luttrad, man undrar ju vilken lekstuga det är? Det handlar inte ett skit om barns bästa. Om de bara hade hjälpt mig (från första början) ... så hade ingenting av det här hänt; barnen hade behållit sina samma gamla dagis och lekis och fritis och skolor och alltihopa... jag hade jobbat kvar på samma ställe(...)// Jag ringde och var förtvivlad och då skriver man att jag var aggressiv, man vände på alla ord(...)//(...)det är ju så otroligt knäckande (...)// (...) en total smutskastningskampanj."

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Negativ ändring i sitt fysiska tillstånd: Isak uppger att han under hela tiden haft insomningssvårigheter och att hans koncentrationsförmåga gradvis har blivit sämre under den här perioden.

Psykosociala följder: Oförmåga att arbeta, minskning av nätverk: "Jag började jobba och försökte med jouten och när jag skulle ha jouten, någon gång ställde farmor upp, när det var akut... då fick jag svårt att sköta jobbet så då tog jag ut VAB- vård av barn ... och så fick jag sparken på grund av att jag inte var på arbetet// (...) så vi var tvungna att flytta// Vi flyttade till en annan stad och försökte få jobb där, så gick inte det, och då flyttade vi igen... vi flyttade av ingen annan anledning än att jag ville försörja oss// Vi var väldigt ensamma och barnen fick flytta och byta skolor två gånger." Negativa ekonomiska konsekvenser: "(...) När man är ensam försörjare och man, då är det väldigt tungt. Att bli av med jobbet efter 18 år(...)"

FAS 3 - Ärendet avslutas

Psykiska följder: Känsla av hjälplöshet, vanmakt, kränkning, chock: "(...) då tog man mina barn och gömde dem... det kom som en blixt från en klar himmel(...) // (...)någon förklaring varför har jag inte fått// Socialtjänsten har ju till och med frågat släkten... om jag slog min fru, och läsa det efter 16,5 år, och vi har varit tillsammans och varit lyckliga, och få läsa att en socialsekreterare försöker få mig till en hustrumisshandlare, det är väldigt tungt(...)//(...) vart är objektiviteten? Varför blev jag inte kallad ner till socialtjänsten och få förklara vad som hade hänt?// Det här är ju ett spel, det är en lek, man konstruerar med lagen... de hade ju ingenting egentligen att komma med, så därför började man då med rent förtal och man hittade på saker(...)//(...) jag var så otroligt djupt kränkt och det värsta av allt det är ju att det är påhittat// Det sa min advokat också; att det är en kamp, det går prestige i det här, de vill ju vinna, då gör de vad som helst då// Min pojk kom tillbaka och vi flydde kommunen(...) // Vi flyttade utomlands(...)// Vi var tvungna att överge henne (dottern som var placerad) då(...)// Det här tar ju aldrig slut(...)// Jag var förtvivlad... jag var mer eller mindre bitter på hur man behandlades(...)// Det finns ingenstans att vända sig till för mig!// Jag försöker få upprättelse, men det verkar ju vara omöjligt i det här landet// Man får ingen upprättelse, då kan man inte gå vidare i livet(...)" Känslan av att vara underordnad: "Det (LVU) är inte en lag för barns bästa ... det är en lag för att hunsas människor, för att få folk att försöka knäböja... givetvis är

det väl bra med insyn om det händer saker... men man är stolt människa, man behöver inte underkasta sig tvång om man inte har gjort något fel(...)"

Fysiska -/psykosomatiska följder: Negativ ändring i sitt fysiska tillstånd: *"Hjärtproblem och magsår har jag fått på det här... magsåret är konstaterat, hjärtproblemet kommer och går."*

Psykosociala följder: Negativa ekonomiska konsekvenser: *"Det här... knäcker min ekonomi har jag sagt ... jag ska sitta och åka runt i halva Sverige och träffa advokater och hålla på(...)"* Påverkan på familjen/nära relationer: *"Det här är övergrepp på familjen och man har stött ut ett barn och man gör ingenting för att förena familjen... hon (dottern) har blivit berövad på sin familj// Vi (far och dotter) är främlingar för varandra, vi har ju fått vara ifrån varandra... medan LVU:et var så fick jag ju inte träffa henne på 1,5 år// Man har ju medvetet skadat oss, på falska grunder."* Kriminella tankebanor: *Jag hade lika gärna kunnat sitta felaktigt fängslad i fängelse fem år... om hade det varit ett brott hade jag givetvis kunnat få skadestånd... i de här fallen, så finns ingenting."* Nätverkspåverkan: *"Alla vet ju... att mina barn blev tagna... folk tror ju det värsta, folk tror ju att jag har övergrepp eller slagit barnen eller gjort något annat // Jag kan ju aldrig mer visa mig där... det är min uppväxtstad som jag trivs och mådde jättebra i och hade väldigt fina kompisar... och jobbade i 18 år, och vår familj är knäckt, totalt."*

4.5 Abraham (Komplett intervju, se bilaga 7)

Abraham är en man i 40-års åldern som arbetar som kontorist/planerare. Hans familj består av sina två barn och hans nya sambo. Kontakten med socialsekreterarna (familjerätten) initierades i samband med separationen från barnens mamma och de skulle komma överens. I samband med att ena sonen hamnade i fysiska konflikter på skolan anmälde skolan och polisen oro till socialtjänsten. Abrahams son blev sedan omhändertagen enligt LVU.

Innan kontakten med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Innan kontakten med socialsekreterare, upplevde Abraham inga symptom på psykisk-, fysisk-, psykosomatisk- eller psykosocial problematik.

FAS 1 - Initiering av kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Psykiska följder: Misstro mot myndigheter, vanmakt: *"Man upplever att som pappa blir man inte tagen på allvar riktigt, det blev väldigt stressigt och forcerat(...)// Mina uppgifter blev aldrig kommunicerade i förväg för att se och undanröja eventuella missförstånd(...)// Det finns direkta sakfel, jag har valt att kalla vissa delar för lögnar//(...)man (socialsekreterare) skaffade sig en "klar" bild över vad som "hade" hänt och sedan gjorde man allt vad man kunde för att underbygga den(...)// Där tappade jag väl totalt förtroende för socialtjänsten."*

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Abraham beskriver inte någon ändring i sitt fysiska tillstånd eller några psykosomatiska reaktioner.

Psykosociala följder: Abraham beskriver inga ändringar i sitt psykosociala läge.

FAS 2 - Pågående kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Psykiska följder: Känsla av chock, förtvivlan, ilska: "(...) *det var som en hästspark i magen... mot alla odds(...)// allmän förtvivlan, man kanske inte hade bästa uppmärksamheten, jag vet faktiskt inte idag riktigt fullt hur jag kom hem(...)// Vanmakt, kränkande, maktmissbruk //jag blev förbannad och satte i halsen//(...)* man blev ... nedstämd, det tog väldigt mycket kraft, man hade väldigt mycket tankar och funderingar... extremt förbannad... för hur, hur, hur kan man göra på det här sättet?" Känslan av underordnelse: "I mina ögon är en socialtjänst till för att hjälpa människor... inte på något sätt ... komma på höga hästar och tala om minsann, så här ska du göra för det här "kan" vi(...)"

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Negativ ändring i sitt fysiska tillstånd: "Trötthet... man blev väldigt mycket på sin vakt, på grund av att man brände väl mer energi än vad man skulle gjort annars och trötthet absolut// Man sov inte på nätterna, man hade de här tankarna som snurrade runt hela tiden, man kunde inte jobba(...)// Jag tror jag var hemma två veckor... jag var sjukskriven"

Psykosociala följder: Oförmåga/ svårigheter att arbeta: Under den här perioden var Abraham delvis arbetslös

FAS 3 - Ärendet avslutas

Psykiska följder: Känsla av vanmakt, irritation, förtvivlan och desperation: "(...) jag kanske inte ska behöva sitta och dra allting för alla anställda inom socialtjänsten(...)// Jag rök ihop med de personer som var ... då sa de att jag vägrade delta(...)//(...) jag vill delta, men jag vill ha någon som kan historien(...)// då gör man ett omedelbart omhändertagande för pappa vägrar delta// man känner lite vanmakt, jag hade ju en socialtjänst som jag inte kunde prata med(...)// Jag får inte ihop paragraferna(...)//(...) inte nog med att de kommer och hämtar bort det jag håller mest kärt i hela livet, med våld... utan man ska dessutom stå och förnedra mig, det var fruktansvärt// Jag var väldigt skrädd(...)// Han (lillbror) såg att hans pappa var alldeles förtvivlad//(...) man hela tiden då plockar fram allt som negativt går... mitt ombud försöker ju tala om att det här är mer en prestigesak... men man (domstolen) går på socialtjänstens linje(...)" Misstro mot bl.a. myndigheter, samhällshat: "(...) jag misstror människor på ett sätt som jag inte gjort tidigare... jag vill inte vara tillsammans med andra människor... jag föraktar socialtjänsten (...)//(...) samhällshat ... det blir större och större." Suicidtankar: "Det var någon som sa vid något tillfälle att; "den här världen är inte värd att leva i"... men det andra alternativet det är helt otänkbart, det är nog så man känner// (...) varje dag så funderar jag på att ta bort mig själv(...)// Den var fruktansvärd egentligen ... man lyssnar inte på vad man säger man vränger de orden man säger ... man gör allt för att faktiskt trycka till någon för att ... uppenbart

att man faktiskt inte tycker om mig // Man bryr sig inte om enskilda... man vägrar ha flexibla lösningar, man tror att alla lösningar fungerar på alla människor.”

Fysiska -/psykosomatiska följder: Negativ ändring i sitt fysiska tillstånd: ”Fruktansvärd trötthet, man får ingen ro ... man sover inte på nätterna... det finns hela tiden en tveksamhet till runt om; det gnager, det gnager, det gnager, det gnager... extremt uttröttande(...)//(...) det tar kraften ur mig(...)”

Psykosociala följder: Påverkan på nära relationer: ”Det är självklart att det har varit extremt påfrestande (på samborelationen)... vi står enade hon och jag.” Negativa ekonomiska konsekvenser: ”(...) bara under de 13 veckor som jag besökte honom lade jag ut, bara bilkörning 25 000 kr... jag bytte ombud... slutnota på 12 000... så rent ekonomiskt... landade man på drygt 50 000 kr på ett halvår.”

Kriminella tankebanor/handlingar: ”Med tankar har jag sprängt bort hela socialtjänstkontoret, med tankar har jag nog sprängt bort domstolsbyggnader, ja absolut, det är väl realitet i allra högsta grad(...)//(...) samhällshat ... det blir större och större//(...) jag skulle i min tankevärld kunna vara en mänsklig bomb.”

4.6 Benjamin (Komplett intervju, se bilaga 8)

Benjamin är en pensionär i 60 års åldern som tidigare jobbat inom skogsbruk. Hans familj består av hans fru och deras gemensamma son. Kontakten med **socialsekreterarna** initierades efter att skolan anmält oro för barnet till socialtjänsten, då pojken varit hemma från skolan mycket pga. att han var fysisk sjuk. Sonen blev omhändertagen enligt LVU.

Innan kontakten med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Innan kontakten med **socialsekreterarna** inleddes hade ingen av föräldrarna symptom på psykisk-, fysisk-, psykosomatisk- eller psykosocial problematik. De hade jobb, ett brett socialt nätverk, inga ekonomiska svårigheter, ingen påtalad kriminalitet.

FAS 1 - Initiering av kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Psykiska följder: Benjamin noterade inte någon ändring i sitt psykiska mående.

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Benjamin noterade inte någon ändring i sitt fysiska tillstånd eller några psykosomatiska reaktioner.

Psykosociala följder: Benjamin noterade inte någon ändring i sitt psykosociala läge.

FAS 2 - Pågående kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Psykiska följder: Känslan av att vara kränkt, vanmakt och desperation: ”(...) och det var då... socialen hade tagit det här omhändertagandebeslutet och anklagades oss för ”Münchhausen by Proxy”¹³; att det

¹³ Münchhausen by proxy, även kallat ”Factitious Disorder”, är ett tillstånd där en person skapar symptom på olika sjukdomar hos en annan individ, i syfte att själv vinna olika slags fördelar (Lundin & Croner, 2001).

var vi som rådde för pojken sjukdom//(...) våra läkare... de sa ju att pojken är kroppsligen sjuk... socialen struntade helt i våra läkare och helt i vad vi föräldrar sa... pojken har ju en obotlig sjukdom som heter ME14 //(...)de (socialsekreterare) hittade på en massa lögner som var bidragande orsak (till omhändertagandet) ... de anklagade oss för massor som inte var sant!// Det är väl så enkelt att prestigen går ju visst före allt normalt fungerande förnuft här i samhället(...)// Sedan började en kamp med våra advokater o.s.v. tills vi kunde då, alltså efter 2 års tid... att vi kunde bevisa att pojken hade en kroppslig sjukdom(...)// Jag upplever det som djupt kränkande att en social myndighet ska syssla med lögner alltså, uppenbara lögner som vi kan bevisa!// När jag ringde till socialförvaltningen ... och jag påtalade hur galet det här var, var det hon (socialnämndens ordförande) som hävde ur sig att jag skulle vara obstinat(...)// (...)det kändes ju hemskt, men ändå det var nödvändigt att kämpa, man kan inte bara ge upp, man måste spotta i nävarna och ta fram sanningen och visa att vi hade rätt// Det fanns inget fel i hemmet, inget missbruk, ingenting. Vi var helt oskyldiga ... det var det fruktansvärda(...)// (...) och jag höll föredrag, jag och min fru var ute och delade ut flygblad... fast de hade nog retat fel person tror jag, det var väl det som retade dem, att man var så stark(...)"

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Benjamin beskriver inte någon ändring i sitt fysiska tillstånd eller några psykosomatiska reaktioner.

Psykosociala följder: Påverkan på nära relationer, nätverket: "(...) inom en kamp så är det ju så att man blir starkare(...)// Vi kämpade jag och min fru, det var ju en sammanhållning i hemmet(...)// (...)och vi har många, många vänner som känner oss väl ,som undrar" hur kan en myndighet få göra detta ?!"

FAS 3 - Ärendet avslutas

Psykiska följder: Irritation och ilska, vanmakt, förtvivlan: "Vi upplevde att det måste vara något fel i skallen på dem (socialsekreterarna) ... de måste vara psykiskt sjuka eller hel idioter som inte inser att vi har papper på att pojken är kroppsligt sjuk... en (socialsekreteraren) sa i försvar att det är befogat att ta pojken, det är ju ännu värre!(...)// En stor lögnapparat alltså som inte hörde på vad vi sa som föräldrar... förvanskade, hittade på en massa egna historier... fabricerat för att kunna ta pojken // (...)det går över mitt förstånd(...)// (...) Detta har då satt sina spår i våra hjärtan när vi tänker på att pojken var kroppsligen sjuk, de (socialsekreterarna) gjorde fel... anklagade oss, och han fick ingen läkarvård som han skulle ha haft redan från början(...)// Grundmurad kritisk emot allt vad socialtjänsten heter(...)// Allt förtroende (för socialtjänsten)... är helt uteslutet(...)// Blir man bara sammanbiten och arg, fruktansvärt arg(...)// Jag är väldigt arg... och fast besluten att få fram sanningen och ställa dem (socialsekreterarna) vid skampålen(...)// (...)då visade det sig att han (socialsekreteraren) hade placerat honom (sonen) på ett ställe som inte var godkänt(...)// De (socialsekreterarna) ska inte ostraffat få gå vidare i livet när de har gjort en sådan blunder, så att det har förstört hela vårt liv(...)"

¹⁴ ME, Myalgisk Encefalomyelit, även kallat "Kroniskt trötthetssyndrom", är en kronisk, neurologisk sjukdom (Ekman, 2008).

Fysiska -/psykosomatiska följder: Benjamin beskriver inte någon ändring i sitt fysiska tillstånd eller några psykosomatiska reaktioner.

Psykosociala följder: Påverkan på nätverket: ”Hade vi inte varit psykisk starka jag och min fru, då hade vi varit knäckta och varit på ”Sing sing”¹⁵(...) // (...)vi fick många vänner, vi fick jättemycket folk som ställde upp för oss... vi var inte ensamma.” Negativa ekonomiska konsekvenser: ”Ekonomi vart ju då körd i botten, därför att jag kunde inte göra affärer som jag skulle och vi fick satsa egna pengar på advokat och samla ihop pengar och det gick mycket pengar när vi fick fara och hälsa på pojken ... det blev en ekonomisk katastrof(...)”

4.7 Josef (Komplett intervju, se bilaga 9)

Josef är en man i 70- års åldern. Numera är Josef pensionär, men har i sitt yrkesverksamma liv varit bl.a. egen entreprenör och politiskt aktiv. Hans familj består av hans fru och deras två döttrar. Josef är morfar till det placerade barnet som fallet rör, men under flera år stod han för papparollen. Kontakten med **socialsekreterarna** initierades efter att särskolan anmälde ’oro för barn’ till socialtjänsten. barnbarnet blev omhändertaget enligt LVU.

Innan kontakten med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Innan kontakten med **socialsekreterarna** inleddes hade ingen i Josefs familj symptom på psykisk-, fysisk-/psykosomatisk- eller psykosocial problematik. Josef och hans fru hade ett brett socialt nätverk, inga ekonomiska svårigheter, ingen påtalad kriminalitet.

FAS 1 - Initiering av kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Psykiska följder: Känsla av vanmakt, irritation: ”(...) och det som de har skrivit om min dotter, ja hade hon varit sådan som de skriver så hade jag inte lyft ett finger(...)// Den var rätt stökig(...)//(...) jag var ju på dem(**socialsekreterarna**) redan från början, och det var inte populärt ju(...)// Jag är ju inte populär därför att jag har ju hänvisat till lagar och paragrafer ... de kan inte sina lagar och paragrafer.”

Fysiska -/ psykosomatiska följder: Josef beskriver inte någon ändring i sitt fysiska tillstånd eller några psykosomatiska reaktioner.

Psykosociala följder: Josef beskriver inga ändringar i sitt psykosociala läge.

FAS 2 - Pågående kontakt med socialsekreterarna (Socialtjänsten)

Psykiska följder: Irritation och ilska: ”(...) min smärtgräns är rätt lång(...) // Jag blev oerhört irriterad... tjänstemän som sitter med makt och inte kan sina lagar, det började redan från första mötet(...) // (...) jag blev så arg tillslut//(...) alltså psykisk terror är värre än fysisk.”

¹⁵ Sing-Sing, ett fängelse beläget norr om staden New York, känt för att vara mycket obarmhärtigt (Ekman, 2008).

Fysiska - / psykosomatiska följder: Negativ ändring i sitt fysiska tillstånd: ”Första tiden så sov jag väl inte så där bra om nätterna... och det händer väl att jag vaknar nu(...)”

Psykosociala följder: Negativ ekonomisk påverkan: ”(...) jag frågade henne... om inte man ska ha någon ersättning för att man har hand om ett barn, även om det är mitt barnbarn... jag visste ju om det, så jag bara det att jag skulle ha det på papper... det har aldrig blivit något papper(...)”

FAS 3 - Ärendet avslutas

Psykiska följder: Känslan av att vara underordnad, kränkt, vanmakt: ”De (socialsekreterarna) försökte hela tiden att hitta någon sorts fel på mig och även på min dotter (Leias mamma)(...)// De (3 socialtjänstemän) kom här på natten halv tolv, med två poliser... då förstod jag att ”klockan var slagen” // Vi är civiliserade människor(...)//(...) men ta och hämta ett barn och slita upp henne från sängen klockan halv tolv på natten alltså det är lite väl drastiskt... de är ju som Gestapo, de hämtade ju judarna då ju(...)”

Josef förmedlar sin och sin dotters upplevelse av vanmakt; Josef berättar att dottern (Leias mamma) beskrev sin vanmakt efter vårdnadstvistens enligt följande:

- ”(...) jag hade ju ingenting att sätta emot, pest eller kolera. Skulle inte pappan få ensam vårdnad... skulle de andra barnen hamnat i familjehem, nu vet jag var de är någonstans och då kan jag ju hälsa på lika ofta som jag vill(...)//(...) den största förloraren så är det ju vårt lilla barnbarn Leia... de som har vunnit i den här domen det är ju socialtjänsten ... blev av med mig, en ”besvärlig” person(...)” Känslan av förakt och misstro mot myndigheter: ”Det är en sådan surdeg så att jag blir mörkrädd, jag kallar dem idag för de enögda cykloperna, de är ju de människoötande(...) // Då har jag inga höga tankar om dem (socialsekreterarna) ... det värsta är ju då att de har ju sådan bestämmande över barn och föräldrar (...)”

Fysiska- /psykosomatiska följder: Negativ ändring i sitt fysiska tillstånd: ”Första tiden så sov jag väl inte så där bra om nätterna... och det händer väl att jag vaknar nu(...)”

Psykosociala följder: Josef beskriver inga ändringar i sitt psykosociala läge.

5. Analys

5.1 Kartläggande av det empiriska materialet

Föräldrarnas upplevelser tar sig ut i form av kraftiga känslor av negativt slag; såsom förtvivlan, ilska, vanmakt, hjälplöshet osv. som i sin tur leder till psykiska -, fysiska -/ psykosomatiska- och psykosociala besvär (se Figur 1).

Efterforskningen av föräldrarnas upplevelse av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning (traumatisk händelse) ledde fram till olika indikatorer på kraftiga känslor av negativt slag (se nedan 5.1.1 *Upplevelser*) som sedan kategoriserades enligt psykiska-, fysiska- / psykosomatiska- och psykosociala följder. Indikatorerna har hämtats dels ur de symptommönster som visar sig vid PTSD och dels med hjälp av

intervjupersonernas egna verbala uttryck för ändringar i sitt hälso- och sociala tillstånd, som de erfarit i samband med kontakten med socialsekreterarna. Ändringarna i de tre olika kategorierna var vidare undersökta i fyra olika faser; Innan kontakten med socialsekreterarna (Socialtjänsten) inletts, FAS 1- Initiering av kontakt med socialsekreterarna (socialtjänsten), FAS 2- Pågående kontak med socialsekreterarna (socialtjänsten) och FAS 3- Ärendet avslutas. Nedan presenteras de olika indikatorerna i de tre kategorier som nämns ovan.

5.1.1 Upplevelser

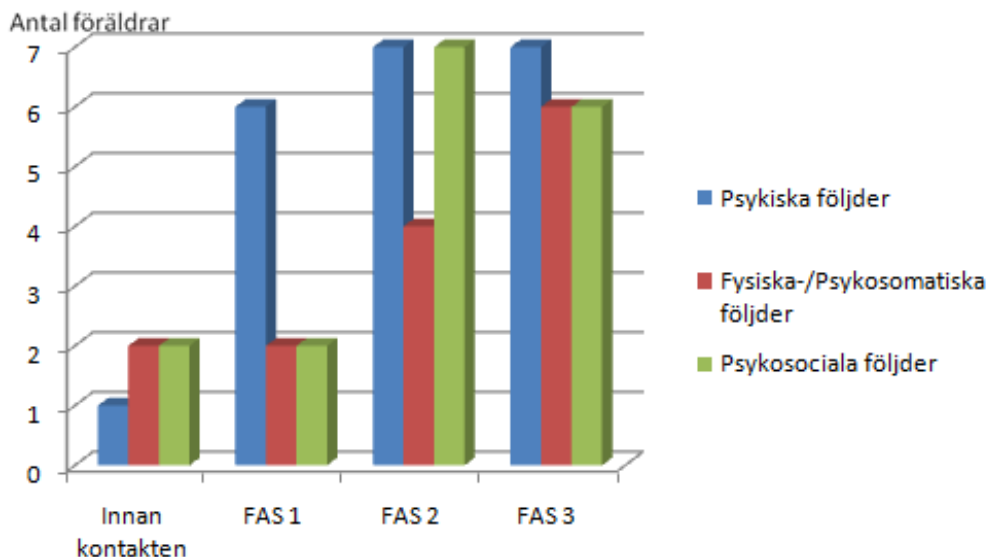
Psykiska indikatorer: Sorg, nedstämdhet och depressioner, ångest, suicidtankar, ältande, vredesutbrott, ilska (förbannad, arg), aggressivt/introvert beteende, användandet av beroendeframkallande medel, traumarelaterade minnesbilder, hjälplöshet, vanmakt, rädsla, förtvivlan, desperation, panik, känslor av att befinna sig i en beroendeställning, underordnande, ångest, irritation, chock, knäckt, bitterhet, att känna sig luttrad, terroriserad, hotad, utanförskap, ensamhet, uppgivenhet, oro, misstro- och förakt mot myndigheter (överordnade), samhällshat.

Fysiska- / Psykosomatiska indikatorer: Högt blodtryck, hjärtproblem, spänningshuvudvärk, magont, trötthet, orkeslöshet, insomningssvårigheter, mardrömmar, aptitminskning/ökning, utslag, hyperaktivitet, koncentrationssvårigheter, drömmar, ”flash-backs”, koncentrationssvårigheter, förhöjd arousal, hypervigilans, oförmåga eller svårigheter att få ro, sömnsvårigheter, spänningar, vredesutbrott.

Psykosociala indikatorer: Oförmåga eller svårigheter att arbeta och/eller fungera i sitt sammanhang, individen avstår från att försätta sig situationer som kan föra associationer och tankar till händelsen, fobi av olika sorter, isolering, påverkan på familjen/ nära relationer och främlingskap, nätverkspåverkan, dåliga socioekonomiska förhållanden, kriminalitet/kriminella tankebanor/handlingar.

5.2 Tolkning

Förekomsten av differenta indikatorer i de tre kategorierna varierade mellan de olika intervjupersonerna. Figur 1 visar sambandet mellan graden av följderna hos de 7 intervjupersonerna och faserna, och presenterar en stegring av psykiska-, fysiska-/ psykosomatiska- och psykosociala följder efter kontakten med socialsekreterarna.

Figur 1. Föräldrars följder av upplevelsen av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning.

Figur 1 visar en summering av föräldrars följder av upplevelsen av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning som framkommit inom de fyra faserna och i de tre dimensionerna. Figurens x-axel står för de olika faserna, medan y-axeln visar antalet föräldrar. Innan kontakten med socialsekreterarna, visar figur 1 att en förälder upplever psykiska besvär och att två föräldrar lider av både fysisk-/psykosomatisk samt psykosocial problematik. I fas 1 kan man dock utläsa ur figur 1 att redan sex av sju föräldrar upplevde sig ha psykiska följder till följd av kontakten med socialsekreterarna och att de två som led av fysisk-/psykosomatisk- samt psykosocial problematik upplevde att denna kvarstod eller eskalerade. Dessutom åskådliggör figur 1 att i fas 2 uppfattade samtliga föräldrar sig ha psykiska samt psykosociala besvär och antalet föräldrar med fysisk-/psykosomatisk problematik fördubblades. Under fas 3 demonstrerar figur 1 ett oförändrat läge på maximal nivå, d.v.s. sju av sju föräldrar upplevde psykiska följder. Den fysiska -/psykosomatiska problematiken utökades med ytterligare 2 föräldrar till att omfatta 6 stycken medan den psykosociala påverkan lindrades för en person dvs. till att inrymma 6 föräldrar.

6. Diskussion

Studien visar att upplevelsen av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning uttrycks i form av kraftiga känslor av negativt slag; såsom förtvivlan, ilska, vanmakt, hjälplöshet osv. Därmed följde psykiska-, fysiska- /psykosomatiska- och psykosociala besvär som tenderade att eskalera i ärendets olika faser. Ytterligare gemensamma faktorer som ekade genom intervjuerna (se bilaga 3-9) var upplevelserna av en maktkamp med prestigefråga i centrum hos socialsekreterarna, vikten av kontinuitet i ärendehandläggningen och av ett bemötande på klientens villkor med ett serviceinriktat tankesätt, behovet och längtan efter upprättelse samt en nödvändighet med en legitimation för socialsekreterare som förbinder personligt ansvar till tjänstemännens myndighetsutövning, i praktiken. Dock låg dessa ytterligare gemensamma faktorer inte inom ramen för studiens syfte och berördes därför inte närmare i resultatdelen.

Jämförelser med andra studier inom området försvårades p.g.a. brist på liknande studier med fokus på klientens perspektiv och med anknytning till upplevelsen av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning. Studiens teori vilar därför på besläktade fält inom rättsvetenskap och psykologi. Maktmissbrukets delkomponenter makt och etik har även tagits upp mer ingående för att erbjuda läsaren en mer omfattande bakgrund för att skapa en bättre helhetsbild kring fenomenet. Att forskningen inom området är mycket begränsad medför att den teoretiska referensramen blir relativt svag. Med beaktandet av studiens resultat och dess påverkan, inte bara på enskilda individer utan även på samhället, föreligger ett behov- och nödvändighet av en fördjupad forskning inom studiens område. Studien hade även kunnat innehålla fler dimensioner som kunde ha bidragit till att utvidga kunskapen om problematiken. Exempel på sådana dimensioner är genus- och ålder-, etnicitet- och socioekonomiska infallsvinklar. Dessa dimensioner kan dock utvecklas vidare i fortsatt forskning.

Genom intervjuerna fick intervjupersonerna möjlighet att ge egna verbala uttryck för sina upplevelser av socialsekreterarnas maktmissbruk i myndighetsutövning (den traumatiska händelsen). Eftersom PTSD-symptom ofta visar sig hos människor som har varit med om en traumatisk händelse, valde vi att även titta närmare på de symptommodeller som visar sig vid PTSD. Dessa sammanställdes sedan med indikatorer inhämtade ur intervjuerna. Indikatorerna blev sedan organiserade under den psykiska -, fysiska - och psykosociala sfären för att undersöka sambandet mellan fasen och följden.

Studiens urval var begränsat till endast sju intervjupersoner trots att fler intervjupersoner kunde ha bidragit till en mer omfattande bild av resultatet. Det kan emellertid anses att med hänsyn till studiens omfång, räckte sju intervjupersoner för den kvalitativa datainsamlingen. Trots att studien avgränsats från att gå djupare in på genusperspektivet, noterades att fler män än kvinnor trädde fram för att dela med sig av sina upplevelser. Det skall även noteras att undersökningen inkluderade endast de som hade föräldrarollen om barnet, och såg därför inte till påverkan på det direkta nätverket dvs. mor- och farföräldrar, syskon osv. Dock kan den valda målgruppen anses vara en styrka, då de i egenskap av föräldraroll är den grupp som besitter det rättsliga ansvaret över barnet, som kommer i kontakt med socialsekreterare och som förväntas samarbeta med dem.

I och med att traumatiska minnen lagras i SAM (se kap. 3.4 *Effekter av upplevelsen av en traumatisk händelse*) blir upplevelserna av en traumatisk händelse svårare att framföra. Tillsammans med det faktum att intervjuerna hölls via telefon, blev intervjupersonernas möjlighet till att kommunicera upplevelserna ytterligare begränsade, då kroppsspråket hos intervjupersonerna inte kunde registreras och tolkas. Till följd därav kan eventuella ytterligare perceptuella faktorer ha fallit bort. Samtidigt möjliggjorde den halvstrukturerade intervjumodellen för intervjupersonerna att åsynliggöra deras upplevelser och besvara intervjufrågorna på ett mer preciserat sätt. Därmed medverkade även den halvstrukturerade intervjumodellen till klargörandet av sambandet mellan studiens centrala teoretiska begrepp. Även den valda

forskningsansatsen dvs. den fenomenologiska metoden, underlättade för intervjupersonerna att förmedla sina upplevelser genom att tillåta dem att fritt ströva igenom deras känslomässiga värld.

Att konstatera att intervjupersonerna varit utsatta för maktmissbruk blev svårt, även om de flesta presenterade fallen innehåller element av konstaterad felaktig myndighetsutövning; genom JO-, juridiska-, och/eller sakkunnigutlåtanden. En förklaring kan ses vara att förekomsten av svenska domar där en socialsekreterare, i det svenska sociala arbetets fält, blivit dömd för tjänstefel eller maktmissbruk är nästan obefintliga. Därmed fanns det inte något sådant fall till vårt förfogande. Emellertid ligger fokuset i studien på upplevelsen av kontakten med socialsekreterare och inte på själva myndighetsutövningen.

Studien visar att föräldrarnas upplevelse av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning påverkar väsentliga aspekter i deras liv negativt. Detta frambringar destruktiva följder som i sin tur förvärras med en fortsatt upplevelse av maktmissbruk. På **individnivå** är studien värdefull då den belyser föräldrarnas (klientens) upplevelser av interaktionen med socialsekreterare och kartlägger steg för steg hur följderna utvecklas i förhållande till upplevelserna under de olika faserna. Dessa destruktiva följder påverkade hela individens existens. Studien belyser att med makt följer ett stort ansvar och därför ämnar studien ge en ökad förståelse för magnituden av socialsekreterares agerande och dess inflytande och effekt på klienters liv. Intervjupersonerna belyser problemet att det svenska systemet, i praktiken, starkt begränsar möjliggörandet av underkastelse för personligt ansvar vid felaktig myndighetsutövning. Vidare har studien givit en röst åt upplevelserna av socialsekreterares oförmåga att se till individuella lösningar och av socialsekreterares alltför övergripande och statiska bild av problemet och klienten. Socialsekreterare upplevdes komma alltför tidigt med tvångsingripanden och upplevdes ta föga hänsyn till lagstiftningen och lagens intention. Här kan en diskussion föras kring huruvida detta beror på okunskap, oprofessionella tjänstemän eller ren illvilja.

Individer innehar många olika roller i sina liv; man kan samtidigt vara en man/vit/advokat och missbrukare. Dessa roller faller i sin tur parallellt under flera olika samhällsliga grupperingar. Frågan är vilka är de rådande föreställningarna om hur en klient ”skall” vara och ”bör” agera i vår kulturella och samhällsliga konstruktion? Hur påverkar dessa föreställningar socialsekreterares bemötande av klienten?

På **gruppnivå** var studien av värde då den inkluderade intervjupersoner med olika bakgrund, etnicitet samt med olika socioekonomiska förutsättningar, och belyste faran som ligger i att stämpla och stereotypisera klienter. Detta genom intervjupersonernas redogörelse för upplevelsen av att bli uppfattade som besvärliga, aggressiva och icke samarbetsvilliga då de inte stämde överens med den rådande föreställningen om hur en klient ”skall” vara och agera.

Om vi utgår från att socialsekreterare vill klienterna väl, varför visar resultaten sådana destruktiva följder och tendenser? Kärnfrågan blir då, hur kan det gå så illa?

Förklaringen till problematiken kan vara mångdimensionell; det kan bero på otydliga lagstiftningar eller på vaga riktlinjer från socialstyrelsen som möjliggör felaktig myndighetsutövning. Det kan handla om brister i kommunens och förvaltningens riktlinjer som socialsekreterare har att arbeta ifrån, det kan även vara frågan om hur myndighetsutövningen hanteras utav enskilda socialsekreterare och deras individuella bakgrund, utbildning och förutsättningar. Andra förklaringar kan beröra de patriarkaliska tendenserna i samhället där föreställningar om män och kvinnor och deras respektive roll, kan påverka kontakten med socialsekreteraren.

Ytterligare har studien på en **samhällsnivå** belyst problematiken med det dubbla budskapet; att å ena sidan erbjuda stöd och skydd och å andra sidan ta hänsyn till klientens integritet och upprätthålla rätten till ett privat- och familjeliv. Detta genom intervjupersonernas upplevelser av intrång på sin privata- och familjesfär genom bl.a. tvångsinsatser. Frågan är, vem skall ha makt att besluta i enskildes liv? "Är det rätt att tränga in i enskildas liv utifrån en idé om hur framtiden "bör" se ut och vad som "behövs" för att nå denna "ideala vision", samtidigt som man skyr de kostnader och effekter som är angelägna i nuet?" Vem sitter med kunskapen om enskildes situation och behov, klienten eller socialsekreteraren?

Upplevelsen av maktmissbruk lyfter begrepp som offer och förövare; där klienten ses som offret och förövaren betraktas som den socialsekreteraren som missbrukar sin makt i myndighetsutövning. Här måste vi begripliggöra för oss själva vilka föreställningar som finns om offerskapet i den kulturella och samhälleliga konstruktionen vi lever i om hur offret "skall" se ut, vara och agera? Ur studien framkom det att intervjupersonerna upplevde socialsekreterarna (förövaren) som kontrollerande, tvingande, dominant, auktoritära och kriminella. Själva kände intervjupersonerna (offren) sig underordnade, hjälplösa, beroende, rädda och uppfattade det som att de förväntades vara passiva. Det framkom även att ju mer kompetenta klienterna¹⁶ upplevdes vara, desto mindre trovärdiga framstod de som, och desto mer betraktades klienterna som aggressiva och besvärliga av socialsekreterarna.

Frågan är då hur detta kan förebyggas? Här kan diskuteras om huruvida socionomer/socialsekreterare bör erhålla en legitimation. Det kan även reflekteras kring systemets uppbyggnad dvs. vem skall ha tillsyn och vad är möjligheterna för en opartisk kritisk granskning av socialsekreterares myndighetsutövning? Man kan också diskutera graden av tjänstemännens personliga ansvar samt omfattningen av sanktioner vid felaktig myndighetsutövning. Detta för att en legitimation i praktiken skall kunna överensstämma med de teoretiska intentionerna och för att uppmuntra till en förbättring av det sociala arbetets kvalitet. Därmed kan en

¹⁶ Med kompetenta menas här bl.a. en förståelse om sina egna behov, förmågan att säga ifrån och/eller kunskap om bl.a. lagstiftningen och systemet.

diskussion kring huruvida ribban för socionomutbildningen står i proportion till ansvaret som lagen tillskriver tjänstemännen och makten som de innehar.

Då studien visade att intervjupersonerna fick negativa följder t ex; depressioner, magsår, förlust av inkomst och ekonomiska svårigheter samt kriminella tankebanor, blir då frågan, vad kostar detta för samhället? De begränsade möjligheterna till att få upprättelse och åtgärda skadan som förorsakats av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning, trappar upp känslan av frustration, förtvivlan och desperation hos de drabbade. Från intervjuerna framgår även att desperata människor kan tänkas göra desperata saker, är det då en tillfällighet att socialsekreterare, näst efter polis och väktare, är de som hotas oftast i tjänst?

Behovet av åtgärder för att förbygga, förhindra och möjliggöra upprättelse ökade genom hela studien. De förslag till åtgärder som synliggjordes genom studien framställs enligt nedan:

- En längre och mer **inriktad utbildning** för socionomer, som t.ex. specialisering på kris och trauma, samtal med barn, utredningsmetodik och lagarnas tillämpning o.s.v.
- Ett krav på **allmäntjänstgöring**¹⁷, AT, som efter avslut efterföljs av **en legitimation**.
- En mer **preciserad lagstiftning** som lämnar mindre utrymme för egna tolkningar och terapeutiska resonemang dvs. säkerställer en restriktiv tolkning vid tvångsåtgärder.
- Grundande av en **författningsdomstol** som kan kontrollera att lagarna tolkas på rätt sätt så till vida att de inte strider mot lagarnas intention.
- Ett omfattande och **förbättrat samarbete** med andra myndigheter, såsom polisen, sjukvården mm.
- Inrättande av en **oberoende kontrollinstans** med juridisk inriktning som kan granska bl.a innehåll och metodiken i utredningarna innan nämndens beslut om tvångsåtgärder.

För framtida forskning kan en longitudinell studie för att se hur upplevelsen och dess följder förändras över tid dvs. i FAS 4, FAS 5 osv. vara av värde. Som tidigare nämnts kan det även ligga i allmänhetens intresse att angripa studiens syfte ur andra infallsvinklar som b. la genus-, ålder-, etnicitet- och socioekonomiska dimensioner. Likaså kan en utvidgad bild ges genom forskning kring hur de andra nära anhöriga i det direkta nätverket påverkades av upplevelsen av socialsekreterares maktmissbruk i myndighetsutövning.

- *”Jag kan bara hoppas att man faktiskt i framtiden någon gång plockar in den här typen utav uppgift i undervisning så att de här människorna som sitter och gör detta med omedelbara omhändertaganden faktiskt är medvetna om att det som de tycker är en bra lösning faktiskt får så många ringar på vattnet(...)” (Abraham)*

¹⁷ Allmäntjänstgöringen består av en tidsbegränsad tjänst (minst 18 månader) inom området och utförs med stöd av en handledare. Innehållet i tjänstgöringen är redan innan angivet och arbetet avslutas med ett kunskapsprov (Ekman, 2008).

Referenser

Litteratur

- Angel, B. & Hjern, A. (2004). *Att möta flyktingar*. Lund: Studentlitteratur.
- Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- *Bauman, Z. (1994). *Auschwitz och det moderna samhället*. Göteborg: Daidalos.
- Bohlin, A., & Warnling- Nerrep, W. (2007). *Förvaltningsrättens grunder* (2:a uppl.). Vällingby: Norstedts Juridik.
- Cullberg, J. (2006). *Kris och utveckling*. Stockholm: Natur och kultur.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Dyregrov, A. (2002). *Katastrofpsykologi* (2:a uppl.). Lund: Studentlitteratur
- Edvardsson, B. (2003). *Kritisk utredningsmetodik - begrepp, principer och felkällor*. (2:a rev. uppl.) Stockholm: Liber.
- Ekman, A. (2008). *Nationalencyklopedin*. Malmö: Norstedt Förlag.
- Henriksen, J-O. & Vetlesen, A. J. (2001). *Etik i arbete med människor*. Lund: Studentlitteratur.
- Hollander, A. & Borgström, K. A. (2009). *Juridik och rättsvetenskap i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Hydén, H. (2001). *Rättsregler*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale S. & Brinkmann S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S., Lilja, J., & Mannheimer, K. (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Marcusson, L. (2005). *Offentlighetsprinciper*. Uppsala: Iustus Förlag.
- *McIntyre, A. (1984). *After Virtue, a study in Moral Theory*. London: Duckworth.
- Nordlöf, K. (2005). *Unga lagöverträdare i social-, straff- och processrätt*. Lund: Studentlitteratur.
- Norström, C., Thunved, A. (2007). *Nya sociallagarna* (20:e uppl.). Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Pettersson, U. (2009). *ETIK och SOCIALTJÄNST*. Stockholm: Gothia Förlag.
- Sandström, S. (2008). *Makten du har*. Stockholm: Gothia Förlag.
- *Shalev, A. (1996). *Stress versus traumatic stress*. I B.A. van der Kolk, A.C. Mc Farlane & L. Weisaeth, (Eds.), *Trumatic stress*, s.77- 101. New York: Guilford.
- Strömberg, H.(2004). *Speciell förvaltningsrätt*. Malmö: Liber.

Rapporter

- *Edvardsson, B. (1998a). *Källkritiska kriterier för teorier, forskning, utredningar och bedömningar*. Högskolan i Örebro, arbetsversion1998-01-25.
- Edvardsson, B. (2009). *Persecutory strategies in child protection investigations*. University of Örebro, School of Law, Psychology and Social Work.

*Jansson, T., Rönnbäck, B. (1995). *Askerundsfallet*, högskolan i Örebro, rapport/handledare: Bo Edvardsson.

*Jäderqvist, B., Lantz, C., & Thelander, I., (1994), *Förföljande strategier vid ett omhändertagande fall jml 2§ LVU*, högskolan i Örebro, rapport/handledare: Bo Edvardsson.

(2009). Socialstyrelsen. *Vanvård i social barnavård under 1900-talet*. SOU 2009:99.

Tidsskrifter

* Brewin, C.R. (2001). *A cognitive neuroscience account of posttraumatic stress disorder and its treatment*. Behaviour Research and Therapy, nr. 39, sid. 373-393.

*Haney, C., Banks C., & Zimbardo P. (1973). *Interpersonal dynamics in a simulated prison*. International Journal of Criminology and Penology, nr. 1, sid. 69-97.

Järvinen, M. (2006). *Makt eller vanmakt*. Kvinnovetenskaplig tidskrift, nr.1, sid. 47-62.

Rosell, S. (2010). *Hot och våld- en vardag för många socialsekreterare*. Socionomen, nr. 3, sid. 48- 49

Lundin, B. & Croner, S. (2001). *“Münchhausen by proxy” - Barnmisshandel genom förfalskning av symtom*. Läkartidningen; 98:2302-11.

Lindquist, B. m.fl. (2002). *Rapport från sammankomst vid Svenska Läkaresällskapet, Obstipation och enkopres hos barn kan kräva tvärprofessionellt samarbete*. Läkartidningen; nr 28-29, volym 99.

Elektroniska källor

European Court of Human Rights, <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/1009F7DB-87E3-4056-8E17-8A8A41768BA7/0/SwedishSu%C3%A9dois.pdf>

Sidan uppdaterad: 2003/07. Information hämtad: 2010/05.

Riksdagens ombudsmän, www.jo.se och

http://www.jo.se/Page.aspx?MenuId=12&ObjectClass=DynamX_Documents&Language=sv

Sidan uppdaterad 2010/02. Information hämtad: 2010/05.

Gällande svenska lagar, www.notisum.se [SoL] <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20010453.htm> [LVU] <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19900052.htm> [BrB]

<http://www2.notisum.com/Pub/Doc.aspx?url=/rnp/sls/lag/19620700.htm>.

Information hämtad: 2010/04.

Socialstyrelsen, www.socialstyrelsen.se

<http://www.socialstyrelsen.se/omsocialstyrelsen/organisation/rattsliagaradet>

Information hämtad: 2010/05.

Sveriges Domstolar, www.domstol.se och http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage_891.aspx

Sidan uppdaterad: 2009/08 Information hämtad: 2010/05.

Övriga källor

*Edvardsson, B. (1991). *Misshandlad av vem?* pp.167-214. Nowacka, E. En bur sökte sin fågel. Stockholm: Timbro.

*Edvardsson, B. (1998c). *Persecutory strategies in child protection intervestigations*. Paper presented at the 8th European Conference on Psychology and Law, sept 2-5, Cracow. Poland.

Bilaga 1- Lagar och deras tillämpning

Rättsområdet

I socialsekreterares myndighetsutövning i bl.a. barnavården, är lagstiftningen och tolkning av lagarna väsentliga för rättstillämpningen. Hur socialsekreterare skall gå till väga för att utforma utredningen samt vilka möjliga åtgärder som skall komma i fråga måste ha utgångspunkt i Socialtjänstlagen, SoL (2001:453) (Hydén, 2001; Hollander & Borgström, 2009). SoL trädde i kraft år 1982 och upprättades för att täcka upp de gamla lagarna; barnavårdslagen, nykterhetsvårdslagen och socialhjälpslagen. Syftet var nu att se på de hjälpsökande med nya ögon och lämna de gamla fördömande förhållningssätten. Grundstommen i SoL är att tro på individernas egen förmåga och släppa de överordnade och kontrollerande förhållanden som tidigare utmärkte relationen mellan socialsekreterare och klient. Arbetet med klienterna skulle även ske med en helhetssyn och ett servicetänk. Syftet var även att hjälpa individen att se sina inneboende resurser och lyfta dessa för att eklärera möjligheter att ta sig ur den problematiska situationen. Vid handläggning utav ett ärende skulle klientens frivillighet och självbestämmande vara en oumbärlig del att starkt uppmärksamma (Norström & Thunved, 2007).

I Norström & Thunveds bok; *"Nya sociallagarna"* (2007), kommenterades inledningsvis SoL med en beskrivning av en departementschef som uttalat sig angående den äldre lagen. Departementschefen hade kritiserat och reagerat på att det sociala arbetet utmärktes av praktiskt taget absolut kontroll; *makt och auktoritet*. Kontroll i denna bemärkelse, menade han, stämmer inte alls överens med demokratins intentioner, som beskrivs för socialtjänstens myndighetsutövning (ibid.). Därmed stipulerar portalparagrafen i SoL att: *"Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet"* (1:1 3st SoL). Detta innebär att socialsekreterare skall sträva efter ett fungerade samarbete med klienten och att klientens integritet och rätt att själv bestämma över sitt liv, sina barns liv¹⁸ och den situation som de befinner sig i, skall beaktas (Norström & Thunved, 2007).

I resonemanget kring självbestämmanderätt förbinder Hermerén självbestämmandesutövningen till kompetens; förmåga och intellektuell kapacitet. Hermerén hävdar att eftersom kompetens växlar mellan olika människor, i olika åldrar och med olika förutsättningar, utgör kompetens en premiss till självbestämmanderätt. Därmed är graden av självbestämmandet, i sig, beroende av den individuella kompetensen (Pettersson, 2009). Subsidiär till SoL är den tvångslag LVU, Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52), som skall vara en sista insats när alla andra frivilliga insatser är uttömda. Emellertid påpekar Nordström och Thunved (2007) att: *"Kontroll- och tvångsåtgärder hör inte hemma i socialtjänsten."* (Norström & Thunved, (2007:36)).

¹⁸ Förutsett att barnen är under 18 år och att klienten är vårdnadshavare för barnen.

Både Sol och LVU faller under **socialrättsområdet** som tillhör den offentliga rätten och avhandlar sociala och samhälleliga problem och lösningar, där ligger fokuset på den rådande aktuella situationen. Socialrättsområdet reglerar relationen (bl.a. rättigheter och skyldigheter) mellan stat, kommun (det allmänna) och bl. a. den enskilde medborgaren. **Offentlighetsområdet** utmärks dels för att det utövas under lagen och dels för att det främjar rättsäkerhet och rättvisa (Hydén, 2001). Regeringsformen, RF (1974:152), 1:1 3st lyder: ”*Den offentliga makten utövas under lagarna*” (www.notisum.se), vilket betyder att all myndighetsutövning; alla handlingar och dess argumentation/motivation, måste ha gällande lagstöd och att lagstiftningen måste följas ovillkorligt av den som den berör. Saknas lagstöd får socialsekreterare inte agera terapeutisk, de skall inte agera alls (Hydén, 2001, Hollander & Borgström, 2009). Krav på rättsäkerhet och rättvisa i myndighetsutövning är grundläggande och främjas även genom de allmänna offentlighetsprinciperna som framhåller enskildes behov av skydd från myndigheterna i deras maktutövning såsom; Legalitetsprincipen, Objektivitets- och likabehandlingsprincipen, Proportionalitetsprincipen, Officialprincipen och Aktualitetsprincipen (Marcusson, 2005; Nordlöf, 2005; Bohlin & Warnling-Nerep, 2007)

Rättssäkerhet och de offentlighetsprinciperna

Huvudsakligt i rättsäkerhetsdiskursen är **Legalitetsprincipen** som kommer till uttryck i 1:1 3st RF (se ovan) där rätten till att få besvara sig (överklaga) möjliggörs. Lagen skänker en grundläggande trygghet till individen mot kränkningar och felaktiga bedömningar vid och i rättstillämpningen av förvaltningsmyndigheterna och domstolar. Den ligger som stadig grund till vårt rättsamhälle där konsekvenserna i lagen vid ett särskilt handlande skall vara förutsebart (Marcusson, 2005; Nordlöf 2005; Bohlin & Warnling-Nerep, 2007).

Därtill säkerställer **Objektivitets- och likabehandlingsprincipen** likformig behandling åt alla på ett antidiskriminerande sätt och oberoende av de sakliga omständigheterna som föreligger. Objektivitets- och likabehandlingsprincipen förankras i 1:9 RF enligt vilken: ”*domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet*”(www.notisum.se). Med saklighet menas även rena faktafel som kan uppkomma och tjäna som ett underlag till ett beslut, t.ex. vid barnavårdsutredningar där beslut kan inskränka den enskildes grundläggande fri- och rättigheter. Här kan socialarbetare själva reflektera över sina egna förförståelser och fördomar inför de olika klienter som de möter (Marcusson, 2005; Nordlöf 2005; Bohlin & Warnling-Nerep, 2007).

Inskränkningar i enskildes fri – och rättigheter avhandlas i 2:12 RF (www.notisum.se) där **Proportionalitetsprincipen** synliggörs. Proportionalitetsprincipen tryggar att begränsningar inte sker i större utsträckning än nödvändigt som t.ex. vid tvångsåtgärder såsom LVU (Marcusson, 2005; Nordlöf 2005).

År 1952 ratificerade¹⁹ Sverige Europakonventionen och blev därmed bunden som stat till konventionens innehåll. Artikel 6 i Europakonventionen framför vikten av en rättvis rättegång och diskuterar rättsäkerhet. Rättsäkerhet är viktigt på så sätt att det motverkar godtycklighet och osakliga bedömningar i maktutövning från förvaltningsmyndigheterna och domstolar. Sådana godtyckligheter kan komma i olika form; det kan röra sig om olika lojaliteter till och inom organisationen, olika intressen t.ex. kommunens ekonomi, brist på etik (se kap. 3.2.3. *Etik*) eller kunskap, oförmåga eller bristande mod att vara kritisk och autonom i tänkandet, eller bara rent ta ställning till den part man tycker om mest eller identifierar sig mest med osv. (Marcusson, 2005; Pettersson, 2009; Hollander & Borgström, 2009).

I Europakonventionen artikel 6 (www.echr.com) aktualiseras bl.a. **offentlighetsprincipen**, som berör rättigheten att få granska rättsstaten, samt **officialprincipen** vilken har som syfte att tillförsäkra myndigheters och domstolars rätt att få begära in mer underlag (Marcusson, 2005; Nordlöf 2005; Bohlin & Wamling-Nerep, 2007). Officialprincipen kommer även till uttryck i (1971:291), 8 § Förvaltningsprocesslagen, FPL samt i 7 § Förvaltningslagen, FL (1986:223) (www.notisum.se) där både utredningsskyldighet och utredningsansvar diskuteras och är av stor vikt vid bl. a. barnavårdsutredningar. Förutom detta uttrycker artikel 6 i Europakonventionen även **aktualitetsprincipen** som innebär att socialsekreterare vid bl. a. barnavårdsutredningar och tvångsingripanden är skyldiga att beakta och beskriva klientens givna verklighet här och nu dvs. de aktuella omständigheterna som föreligger. Även **skyndsamhetsprincipen** synliggörs här och lägger tyngd på att det inte skall dröja för länge innan en rättegång äger rum (Marcusson, 2005; Nordlöf 2005).

Tolkning

Eftersom lagar ofta är vagt och generellt formulerade, krävs det en förståelse av rättens interna struktur. Även en fördjupad kunskap och förståelse om hur lagarna skall tolkas är väsentligt för att kunna säkerställa en rättsäker, skäligen och rättvis myndighetsutövning. Rättens interna struktur har betydelse för bl.a. socialsekreterares förmåga att läsa och förstå lagtexter vid rättstillämpning. Förståelse om hur lagarna skall tolkas är viktigt eftersom det tydliggör och kartlägger vad som skall beaktas och tänkas på vid bedömningar och innan socialsekreterare fattar ett beslut eller argumenterar och motiverar beslutet inför socialnämnden (Hydén, 2001; Hollander & Borgström, 2009).

¹⁹ Göra giltigt, bekräfta (Ekman, 2008).

I diskussionen om rättens interna struktur tar Borgström upp bl. a. frågan: *vad skall socialsekreterare göra?* Denna fråga delar Borgström in i tre olika regler; *subsumtionslogiska regler*, *målregler* och *avvägningsregler*. Subsumtionslogiska regler bygger på grundsatsen om *rättsfakta* och *rättsföljd* vilket betyder att i lagen finns specifikationer och villkor s.k. rekvisit, som skall uppfyllas för att lagen skall tillämpas. Rekvisiten eller summan av rekvisiterna skall beskriva klientens givna verklighet och utgör ett nödvändigt villkor för tillämpningen d.v.s. hur den givna verkligheten ser ut skall vara förenligt med de rekvisit som krävs för en rättsföljd. Detta gör de subsumtionslogiska reglerna förutsebara. Yttermera anger *målregler* de mål som tillämparna skall sträva efter att infria, och till skillnad från ovan nämnda subsumtionsregler, är målreglerna friare att tolka och handla efter. Här markeras endast de materiella målsättningar och ger därför en öppnare handlingsmöjlighet. *Avvägningsregler* används emellertid då man skall välja mellan skilda valmöjligheter. Beslutsfattarnas utrymme för egna tolkningar och handlingar bestäms av hur klart lagstiftaren beskrivit viktnormen, d.v.s. hur värdet av de olika alternativen skall tolkas (Hollander & Borgström, 2009).

Det två lagtolkningsmetoderna som är centrala vid barnavårdsärenden är *restriktiv tolkning* och *extensiv tolkning*. Den restriktiva tolkningen innebär en snävare lagtolkning som avser följa principen ”*antingen/eller*” där särskilda villkor i lagen (s.k. rekvisit) måste vara uppfyllda för att en åtgärd skall komma ifråga. Detta skall användas vid tvångsåtgärder när staten tränger in i den enskildes liv och inskränker dennes fri – och rättigheter som t.ex. vid ett omedelbart omhändertagande enligt LVU (se bilaga 1, *Lagar och deras tillämpning*). Däremot innebär den extensiva tolkningen en utvidgande lagtolkning som ger mer utrymme åt flexibla lösningar. Detta skall användas när den enskilde gynnas av beslutet t.ex. vid rätten till bistånd enligt 4:1 SoL (se bilaga 1, *Lagar och deras tillämpning*) (Hydén, 2001; Borgström & Hollander, 2009).

Centrala lagar vid barnavårdsutredningar

Enligt **11:1 & 11:2 SoL** (www.notisum.se) har myndigheter skyldighet att vid kännedom om eventuella omständigheter kring ett barn, agera när det föreligger specifika förutsättningar och utreda barnens situation (Hydén, 2001).

Enligt **8 § Förvaltningsprocesslagen** - ”*Rätten skall tillse att mål blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Vid behov anvisar rätten hur utredningen bör kompletteras. Överflödigt utredning får avvisas.*” (www.notisum.se) I denna lagtext är officialprincipen (se tidigare beskrivning) ifrågasatt, och innebär att t.ex. socialarbetare vid utredningsarbete måste se till att utredningens innehåll är tillräckligt och att det vilar på en rättsäker grund med sakinformation och utan egna värderingar (Marcusson, 2005; Nordlöf 2005; Bohlin & Wamling-Nerep, 2007).

Val av insatser

De grundläggande mänskliga rättigheterna är väsentliga i vårt samhälle och skall beaktas och upprätthållas. För att skydda dessa är de förankrade i både Europakonventionen och i svensk grundlag. Rätt tolkning tillförsäkrar att lagens intention upprätthålls d.v.s. att de insatser som lagen erbjuder tillkommer målgruppen som lagen tänkt, i det skede då en intervention kan få mest positivt resultat och samtidigt fäster avseende vid självbestämmanderätt. Även vid val av insatser skall dessa rättigheter beaktas. De centrala insatserna i den svenska barnvården regleras i 4:1 SoL och 1, 2 & 3 §§ LVU (Hydén, 2001; Hollander & Borgström, 2009).

4:1 SoL

4:1 SoL behandlar rätten till bistånd och fastställer att: ”*Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt (...)*Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv. Lag (2010:52).”(www.notisum.se). För att säkerställa att lagens intention upprätthålls skall denna lag tolkas extensivt. Detta innebär konkret för tillämpningen att definitionens innebörd av ”*inte själv kan tillgodose sina behov*” utvidgar målgruppen till att omfatta alla de som inte kan nå lagens mål som enligt 4:1 3st SoL är att nå en ”*skälig levnads nivå*” (Hydén, 2001; Hollander & Borgström, 2009).

4:1 1st SoL är en subsumtionslogisk regel (plikregel) eftersom den beskriver vilka rättsfakta som måste föreligga vid tillämpningen dvs. om klientens givna verklighet överensstämmer med den förutsättning som beskrivs i lagen: ”*Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt*” **då** skall följden enligt lag vara att klienten: ”*har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.*” Detta för att nå lagstiftningens mål som enligt 4:1 3st SoL är att:” *Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv. Lag (2010:52)*” (Hollander & Borgström, 2009). Ju fler människor som kan hjälpas genom frivilliga insatser, desto färre människor behöver hamna i lägen som kräver tvångsåtgärder. På så vis kan även sociala problem lösas innan de når en akut och destruktiv nivå. En extensiv tolkning tillförsäkrar därmed möjligheterna för den enskilde att få rätt till hjälp och stöd (rättsäkerhet) och definitionen av vad som anses vara ” *själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt*” blir tydligare och begripliggör då även vem som faktisk behöver samhällsliga insatser för att klara sig. En extensiv tolkning främjar på så vis självbestämmandet och frivillighet och medverkar till att upprätthålla lagens intention (Hydén, 2001; Hollander & Borgström, 2009).

1, 2 & 3 §§ LVU

I kontrast till 4:1 SoL, skall LVU tolkas restriktivt. Att lagen skall tolkas restriktivt har betydelse för förståelsen och tillämpningen på så sätt att den tydliggör lagens intention som är att skydda barnet från en

”påtaglig risk” av fara som beskrivs i 1 & 2§§ LVU, och även ha en rehabiliterande funktion som beskriv i 3§ LVU. Att LVU tolkas restriktivt innebär konkret för tillämpningen att definition och gränserna för vad som anses vara en ”*påtaglig risk*” enligt 2§ LVU kommer vara snäva och omfatta bara en sådan risk som är uppenbar, aktuell, tydlig och märkbar dvs. inte vid det första skedet av problematiken. Därmed kommer målgruppen endast bestå av de som är i behov av vård och kan inte få detta på något annat frivilligt sätt, utan tvång. Dessutom kan en restriktiv tolkning av ”*något annat socialt nedbrytande beteende*” enligt 3§ LVU, tillförsäkra att målgruppen hålls till att omfatta bara de som är i allra mest behov av ett tvångsomhändertagande enligt LVU. Därmed betyder en restriktiv tolkning av 3§ LVU bl.a. att lagens intention, som är att främja självbestämmande och frivillighet upprätthålls och att tvångsåtgärder som LVU skall vara ett sista insats (ibid.)

Likt 4:1 SoL är även LVU en subsumtionslogisk regel där bl.a. aktualitetsprincipen måste beaktas vid tillämpningen, dvs. att de rättsfakta som LVU-utredningen framlägger och som inkluderar skälen till ärendets påbörjande, stämmer överens med klientens aktuella situation och omständigheter samt med de villkor som lagen kräver skall vara uppfyllda för rättstillämpning (ibid.). LVU aktualiserar det etiska dilemmat och problemet med inskränkning i den enskildes fri- och rättigheter, detta kommer även till uttryck i artikel 8 i Europakonventionen, där rätt till skydd för privat- och familjeliv diskuteras och nödvändigheten med en restriktiv tolkning vid tvångsåtgärder betonas (www.echr.com).

Vid resonemanget kring en intervention, inför socialnämnden och vid rätten där klienten är närvarande, skall argumentationen vara så saklig, fullständig och tydlig som möjligt. Detta för att övertyga klienten om att beslutet är rätt och nödvändigt. Det medverkar även till att utöka klientens förståelse för beslutets underlag. Vill klienten ändå bestrida beslutet och överklaga, får han/hon en bra grund för att börja en besvärprocess på. Tjänstemän har skyldighet och ansvar att se till att egna värderingar, utlåtanden och utsagor från icke rättsliga källor hålls isär från professionens arbetsuppgifter (Hydén, 2001; Hollander & Borgström, 2009).

Bilaga 2- De etiska principerna

SoL ger de etiska värderingarna laglig befogenhet då socialtjänstlagens portalparagraf beskriver de fundamentala etiska komponenter som socialtjänsten skall byggas på (Norström & Thunved, 2007). Hermerén samt Sandström ger en närmare blick på de väsentliga *etiska principerna*, vilka sammanställs som följande, utan särskild rangordning; ***Självbestämmandeprincipen***, ***Godhets(maximerings)principen***, ***Skade(minimerings)principen***, ***Rättvis principen*** och ***människovärdeprincipen*** (Pettersson, 2009; Sandström, 2008).

Självbestämmandeprincipen; syftar till att uppmuntra och främja den enskildes bestämmanderätt över sitt liv, med beaktandet av andras välmående och rätt att bestämma över sina egna liv och utan att dessa skall drabbas. *Godhets(maximerings)principen*; avser att så mycket gott som möjligt skall utföras samt att skade- förhindrande och förebyggande insatser genomförs. *Skade(minimerings)principen*, å andra sidan; betonar vikten av att förorsaka så lite skada, smärta och plåga till andra som möjligt. Medan *Rättvis principen*; uttrycker kraven på att om samma premisser gäller, i olika fall, skall de inblandade människorna hanteras på ett likvärdigt sätt. Därtill, läggs en princip om *människovärde*; som inbegriper att särbehandling inte skall förkomma, oavsett etnicitet eller trostillhörighet m.m. (ibid.).

Sandström tillägger även *Solidaritetsprincipen* som anses vara en grundläggande, primär princip, som kan omfattas av kravet på att uppmuntra, bevara och värna om solidariteten. Han utvecklar tanken bakom principen och stipulerar att sammanhållning, samhörighet och anknytning är essentiella komponenter i utformandet och behållning av grupper eller samhällen. Solidaritet kan uppnås bl. a. genom gemensamma intressen, idéer, betraktelsesätt och känslor, som hjälper till att främja känslan av gemenskap vilken sammanfogar de olika medlemmarna och bereder väg till uppkomsten av lojalitet (Sandström, 2008).

Lojalitet i sin tur, kan definieras som att vara trogen och hålla fast vid etiska övertygelser. Dock kan de etiska övertygelserna och denna prioritering variera mellan olika grupper (Ekman, 2008; Petersson, 2009). Lundqvist diskuterar tre primära etiska system som en enskild socialtjänsteman samtidigt kan vara i besittning av, nämligen: *förvaltningsetik*, *yrkesetik* och *personlig etik*. Med *förvaltningsetik* menar Lundquist ett krav på att socialarbetare rättar sig efter lagen och dennes principer liktidigt som det organisatoriska reglementet följs noggrant och att man inte endast ställer sig till förfogandet för arbetsgivaren, utan även hör samman överordnande tjänstemän. Detta samtidigt som socialarbetaren beaktar medborgarnas rättigheter i samhället. *Personlig etik* syftar, å andra sidan, till de egna värderingar som den enskilde socialarbetaren rymmer. Ibland kan de olika etiska systemen stå i strid eller komma i konflikt med varandra i avvägandet vid myndighetsutövningen. När det så händer, aktualiseras etiken och det uppstår ett etiskt problem eller ett etiskt dilemma (Petersson, 2009).

I förarbeten till SoL beskrivs grundläggande etiska principer för socialtjänstens insatser och myndighetsutövning, en variant av *yrkesetik*. Två ytterligare huvudprinciper som anges är *Helhetssynen* och *Normalisering*. Med *helhetssynen* menas att hänsyn måste tas till individers miljö när diskussionen uppstår beträffande deras problem, val av insatser och deras konsekvens. Människornas problem uppstår inte i ett vakuum, därför måste relationen mellan problematiken; uppkomsten av denna, potentiella konsekvenser samt möjliga lösningar, ses i förhållande till personens sociala omgivning och i förståelse av dessa sociala sammanhang. *Normaliseringsprincipen* avser den enskildes rätt att leva ett ”normalt” liv, i största möjliga utsträckning. Med detta menas i propositionen, att genom förståelse för klientens situation och problematik samt genom lämpliga samhälleliga insatser, uppmuntras och stöttas individens rätt att vara sig själv, oavsett eller trots uppkomsten av hindrande förutsättningar i klientens liv (Pettersson, 2009).

Bilaga 3- Fallet Adam

Intervjun hölls den 12 april 2010, kl. 12:10 och avslutades kl. 12:45.

Adam är en journalist och författare i 60 års åldern. Hans familj bestod av hans fru Anne en frilansande journalist och hennes son, för vilken han stod för papparollen sedan barnet var 2 år.

INNAN KONTAKTEN MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Innan kontakten med socialsekreterarna inleddes hade ingen i Adams familj symptom på psykisk-, fysisk-, psykosomatisk- eller psykosocial problematik. Båda föräldrarna hade fast jobb, ett brett socialt nätverk, inga ekonomiska svårigheter, ingen förekommande kriminalitet. Adam beskriver dem som en helt vanlig familj.

- *”Vi har ju aldrig varit några socialfall... utan vi var ju hårt arbetande människor.”*

FAS 1 - INITIERING AV KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARE (Socialtjänsten)

Kontakten med socialsekreterarna initierades efter att grannarna anmält familjen till socialtjänsten.

- *”De (grannarna och socialsekreterarna) tyckte visst att vi var lite annorlunda// Vi reste mycket och skrev i yrket// Vi pratade engelska hemma// Man fick inte vara avvikande på den tiden// De omhändertog stackars, stackars barn för utredning// Det som hände sedan var ganska otroligt.”*

FAS 2 - PÅGÅENDE KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Adam beskriver sin upplevelse av kontakten med socialsekreterarna:

- *”Han (sonen) förvarades på Danderyds barnpsykiatriska // De tog barnet först och gjorde utredningen sedan, om man säger så.”*

Adam upplevde utredningens handläggning som bristfällig:

- *”Det var sådant man kallar ”flum”, mycket vaga begrepp i utredningen // Jag vet att det här låter som konspiratoriskt, men... det var helt otroligt // Helt enkelt, jag gick och kidnappade honom tillbaka hem och sen reste vi utomlands.”*

Adam och hans fru accepterade inte den påtvingande separationen från sonen. De bestämde sig då för att ta honom tillbaka:

- *”Vi hade gjort en plan i förvägen och jag parkerade vår bil framför sjukhuset. Det var precis som en flyktbil i någon amerikansk film... sen kommer jag och såg att fönstret till tvättrummet stod öppet... då Anne pratade med de här vakterna eller sköterskorna så jag tog pojken med mig, vi gick till tvättrummet och hoppade ut genom fönstret och körde iväg i full fart(...)// Polisen letade efter oss ganska länge men alltså vi lyckades med att smita ur riket// (...) de hade sökt oss utomlands också ...*

vi klarade oss... de fick inte tag på oss //(...)Barnarov - hade jag åkt fast då så hade jag suttit i fängelse väldigt länge(...) // När vi kom tillbaka... så de hade uppenbarligen avskrivit hela saken(...) // Vi var kapabla att göra så // Vi var nästan ett helt år borta bara för att pojken inte skulle tas från oss.”

Adam sammanfattar:

- *”Vi pratar om kontrollsamhälle(...)// Vi upplevde dem (socialsekreterarna) som diktatoriska// Inte gör man så i ett demokratiskt samhälle... de gjorde vad de ville och frågade inte// Jag måste upprepa en gång till ... det låter helt otroligt, men det var faktiskt så.”*

I det här skedet tillfrågades Adam om han märkte några ändringar i sitt psykiska mående:

- *”**Noterade Du några psykiska problem som t ex. depressioner, ångest, suicidtankar, ältande eller vredesutbrott osv.?**”*
- *”(...) jag var så ung då... det är agera alltså, som sagt var, jag tog pojken helt enkelt från sjukhuset och sen reste vi... på den tiden det var... jag var så ung och kraftig så att jag... inte deppade jag något eller så (...)”*

Adam noterade inte någon ändring i sitt fysiska tillstånd eller några psykosomatiska reaktioner. Han tillfrågades om han noterade några ändringar i sitt psykosociala läge:

- *”... **och så psykosociala problem; oförmåga att arbeta och ekonomiska svårigheter, påverkan på familjen, kriminalitet, osv.?**”*
- *”(...) ekonomiska det blir givetvis det kostade oss massa pengar att vara utomlands... tyvärr. ”*

FAS 3 - ÄRENDET AVSLUTAS

Adam berättar:

- *”Sedan fortsätter det här dramatan... de (socialsekreterarna) hade skickat polisen till skolan och då tog de honom (sonen) mitt på lektionen ... den gången lyckades de med att placera honom på ett fosterhem, för 4 år 8 månader och 16 dagar(...)”*

Sonen blev placerat på en ö där han inte fick gå i skolan och hemlighölls från sina föräldrar som inte fick träffa eller höra från honom under hela placeringstiden.

- *”Han var helt isolerad... vi hyrde detektiv faktiskt och allt möjligt ... till slut så lyckades han med att tjuvringa oss så att han flydde från ön sen (...) // han var 15 eller 14(...) // Det fanns en vanlig sådan där roddbåt på ön ... men årorna var inlåsta i ett skjul, så han snodde båten och rodde med armarna och händerna till fastlandet och där lyckades han ringa upp oss på en automat... så vi körde och hämtade honom mitt i natten (...)”*

- ***”Vad hände då, fick han stanna hos Er?”***
- *”Vi flydde utomlands ännu en kort tid... sen det blev så mycket publicitet och allt möjligt så att de slutade att jaga oss (...)”*
- ***”Har Du anmält till polisen för tjänstefel?”***
- *”Det blev visst lite prestigefråga(...) // Det var nästan inte lönt att anmäla en myndighet ... det var så otroligt alltså... det var ingen större ide att anmäla (...)”*

Adam tillfrågades om ändringarna i sitt mående under det här skedet:

- ***”Upplevde Du några ändringar i hälsostatusen här (...)?***
- *”Det var faktiskt min Anne som började bli sjuk... hon fick bilateral alltså på bägge sidorna bröstcancer... och hon gick igenom kemoterapi och allt möjligt, det var ett riktigt helvete... men av någon anledning så jag orkade hela och hela tiden... jag blev själv sjuk sedan mycket, mycket långt efter ... jag var sjuk i flera år i sträck (...)// Min Anne började föråldras i förtid ... hon blev så småningom oförmögen att röra sig ... jag fick sköta om henne rent fysiskt här hemma... förmodligen min egen kropp blev sliten... mina höftleder blev förstörda... hon gick bort i förtid... hon dog för tidigt // Jag var väldigt sjuk ett tag. Just nu har jag riktigt återhämtat mig... det tog väldigt lång tid innan de här besvären kom(...)// Det är möjligt att det var så kallat psykosomatisk alltså... i mitt fall allt visades sig fysiskt, det var kroppen som tog stryk (...)// Det var ju lite som att vara i krig, att så länge som kriget pågår då man måste ju bara orka, annars bli man ockuperad så att säga... men sedan när det hela är över, sen kommer det där... som militärhistoriker kallar det post traumatiska syndroma (...)”*
- ***”Har dessa händelser som hände, har de påverkat bandet mellan Er; Din och barnet och Din frus relation till varandra?”***
- *”Det har stärkt bandet helt kolossalt... precis som att vara med i krig... man blir ju som ”band of brothers” med varann”.*
- ***”Hur önskar Du att de hade bemött Dig?”***
- *”Jag hade nog önskat för det mesta att de inte hade bemött oss alls... vi var ju en vanlig arbetande familj... inte skulle vi haft något med socialen att göra egentligen”.*

Anne stämde den svenska staten i Europadomstolen för brott mot de mänskliga rättigheterna - och vann. Sverige underkastades ansvar på flera olika punkter, bl.a. för brott mot artikel 8 i Europakonventionen - Rätt till skydd för privat- och familjeliv, och förlikades. Genom förlikningen fick Anne en summa om 200 000 kr som ersättning för den skada som den svenska sociala barnvården orsakat henne och hennes familj.

Bilaga 4 - Fallet Sara

Intervjun den 14 april 2010, kl. 15:05 och avslutades kl. 15:39.

Sara är en pensionär i 70- års åldern. Sedan många år tillbaka har hon varit sjukpensionär på grund av problem med sin lunga och rygg. Hon var en ensamstående mamma och levde tillsammans med sin yngste son. På grund av personliga skäl hade Sara flyttat med sin son till en annan stad.

INNAN KONTAKTEN MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Innan kontakten med socialsekreterarna inleddes hade Sara inga psykiska problem. Hon hade heller inga fysiska eller psykosomatiska problem utöver sina lung- och ryggbesvär. Att vara en ensamstående mamma och sjukpensionär medförde ekonomiska svårigheter och med flytten kom begränsningar i deras sociala nätverk, i övrigt fanns ingen märkbar psykosocial problematik.

- *”Vi var ingen knarkfamilj och vi var ingen kriminell familj, vi var en välartad familj som var fattig”*

FAS 1- INITIERING AV KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Kontakten med socialsekreterarna initierades efter att Sara ansökt om att få hjälp med sin son som var sjuk.

- *”Jag bad om hjälp med honom eftersom han var väldigt besvärlig, eftersom han hade en tumör i hypotalamus så hade han vissa störningar på grund av den tumören(...)// Han var ett sjukt barn // Han hade epilepsi och han var mycket infektionskänslig(...)// Jag hade försökt och få hjälp med olika saker, en del skolor och dagis och sådana här saker(...)// Det kan vara ganska farligt att be socialtjänsten om hjälp för mycket... det visste inte jag// De kom i någon slags konflikt med mig den här socialarbetaren//(...) det började ganska bra och jag fick hjälp och så vidare... men det var att de bytte personal... jag hade personal (första socialsekreteraren och dennes chef) som tyckte om mig... som inte skulle gjort så med mig om de fick stanna kvar(...)// Jag anser att den här socialarbetaren (den nya socialsekreteraren) var en psykopatpersonlighet... en sådan person som inte tål någon kritik utan som måste hela tiden klappas medhårs(...)// Jag var ganska insatt... i socialtjänstlagar och så vidare... jag provocerade henne (socialsekreteraren) med att jag var klipsk på något sätt... jag tror det... och de var inte vana vid att ha med sådana personer som mig att göra... jag hade inga knarkproblem och inga andra sociala problem utan jag var en ganska välordnad mamma ... var väldigt orolig för min son... verkligen skötte om hans sjukhusbesök och var väldigt noga med honom.. då kallade de mig för överbeskyddande istället så det var inte bra det heller... men han hade epilepsi och hjärtfel, jag var livrädd för honom, jag försökte så gott jag kunde att få honom att överleva”.*

FAS 2- PÅGÅENDE KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

- *"Jag uppfattar att bli ovän med en socialarbetare är livsfarligt"*

Sara vet inte vem som gjorde anmälan till socialtjänsten som ledde till ett omhändertagande.

- *"Det är möjligt att grannarna gjorde det (anmälan)... han (sonen) gapade och skrek och det var mycket svårt att hantera honom emellanåt."*

Socialsekreterarna kommunicerade inte med Sara under utredningstiden, de informerade bara om att utredningen hade inletts:

- *"Jag fick ju information om att de skulle inleda en utredning// De gjorde det över huvudet på mig... de kommunicerade inte med mig// De (socialsekreterarna) började hitta på saker och sätta honom på barnhem(...)// De tog honom (sonen) och satte honom på barnhem, ett korttidsbarnhem där han fick vara ett halvår utan skolgång mer eller mindre, han höll på att gå under - psykiskt höll han på att gå under där... det var bara förvaring// Jag ville ju följa med till fosterhemmet (nya fosterhemmet) men det fick jag inte".*

I det här skedet noterade Sara ändringar i sin psykiska hälsa:

- *"Förtvivlad, ledsen var jag ju förstås// Jag fick se på när mitt barn for illa- ropade på hjälp, hjälp mig mamma!// Jag blev psykiskt sjuk här, klarade inte av det, alla möjliga hemska grejer inträffade(...)// Han (sonen) ramlade ut från ett fönster, hamnade på sjukhus, och där i sjukhusjournalen stod det att en social utredning borde göras... sen var det ju socialen som hade hand om det så det blev ju ingenting med det// Jag polisanmälde detta att han ramlade ut... han kunde ju ha dött ju// Han for ju jätte illa ... jag påpekade det gång på gång(...)// Då när jag polisanmälde olyckan då fick jag besöksförbud... då ville de inte att jag skulle komma dit alltså... de var rädda för att visa mig hur dåligt det var, de ville skydda sig själva i första hand// Vi (Sara och hennes son) hade kontakt i början men sen fick jag ju besöksförbud(...)// De (socialsekreterarna) ville ju inte göra bort sig, att de hade gjort en dum placering"*

Eftersom Saras son omhändertogs minskade hennes ekonomiska resurser ytterligare:

- *"Så vräkte dem mig... jag hade hyresskulder som de (socialsekreterarna) vägrade att betala... istället för att hjälpa mig så vräkte de mig... så fick jag en liten lägenhet, en riktig sådan där "knarkarkvart" "*

Sara beskriver sin förtvivlan:

- *"Jag blev sjukare och sjukare efter att ha varit med om en sådan här kränkning, jag har blivit utsatt för världens hemskaste grejer, och få se sitt barn fara runt och fara illa, utan att jag kunde göra någonting, det kvittade ju vad jag gjorde så kom jag ingenstans med detta, och inte blev trodd."*
- *"På vilket sätt blev Du sjukare och sjukare som Du beskriver?"*
- *"Lungorna, ryggen, magen, psyket"*

FAS 3- ÄRENDET AVSLUTAS

Mot slutet var Saras son placerad hos en ensamstående, ung, före detta missbrukare. Socialtjänsten utbildade inte honom om hur man sköter ett epileptiskt barn eller hanterar anfallen.

- *"Jag litar nog inte på socialtjänsten särskilt mycket... jag tycker att de är skräp och skit."*

Saras son blev 14 år gammal när han dog efter en sekvens av kraftiga epileptiska anfall i fosterhemmet, så kallat "Status Epilepticus".

- *"Han var placerad i fosterhemmet under 2,5 år, sedan dog han// Det är sådana här saker som jag har varit med om, man överlever inte det faktiskt riktigt, man klarar inte det, jag har haft en vansinnig otur med de här hemska människorna jag träffade på som är socialarbetare// De gjorde massa med fel och tjänstefel, men det var ingen som brydde sig om det... skadan var redan skedd när JO tog upp det här fallet ordentligt, då var han (sonen) redan död(...)"*

Det var polisen som stod för delgivningen till Sara om hennes sons tidiga död. Socialsekreterarna valde att hålla sig utanför. Sara uppger att under tiden efter sonens död drömde hon mardrömmar och att hennes psykiska och fysiska hälsotillstånd ändrades ytterligare:

- *"Jag var arg och ledsen// Jag är inte snurrig i huvudet förstår du... nu är jag deprimerad för att jag är så mycket sjuk... det är jag väldigt deprimerad och ledsen för(...)// Multisjuk är jag... jag är alltså rätt handikappad."*

Sara agerade i det här skedet genom att utöver polisanmälan, anmäla tjänstemännen och fosterhemmet både till Länsstyrelsen och till JO efter sonens död.

- *"Det var den största JO- utredningen som någonsin gjorts i ett sådant här fall... de blev inte fällda för tjänstefel men de fick en massa kritik... men JO såg mellan fingrarna."*

Sara berättar om sin upplevelse av socialsekreterarnas bemötande:

- *"Nämen herregud... de (socialsekreterarna) behöver inte gå in med tvång och sätta honom (sonen) i ett fosterhem där de inte kan ta hand om honom// Vi var ingen knarkfamilj och vi var ingen"*

kriminell familj, vi var en välartad familj som var fattig//(...)och att sätta honom (sonen) hos människor som inte kunde sköta om honom, det går ju inte att förlåta alltså//(...) om de ansåg att jag inte kunde klara upp att sköta om honom så kunde de ju hjälpt till då på ett sätt som var adekvat... så att jag hade orkat(...)// jag var sjukpensionär på grund av min lunga och min ryggsjukdom... då har man inte samma status längre om man är sjukpensionär.”

- ***”Är det någonting som Du anser att vi inte har tagit upp idag som Du skulle vilja dela med Dig av?***
- *”Jag är glad att jag inte har några barn som de (socialsekreterarna) kan omhänderta(...)// Man får akta sig om man har barn om man ska ha med socialtjänsten och göra, det är en erfarenhet jag har fått. Jag trodde ju inte det, jag trodde att man kunde vara rak och ärlig(...)// Det är klart att de kunde hjälpa mig på ett annat sätt, det är klart att de kunde göra// (...) och de hade de gjort det om inte de hade blivit utbytta, de var utbytta mot människor som var ganska osäkra och nyanställda på sitt jobb och som ville göra ett gott intryck och bra jobb(...)// Det var en maktkamp mellan mig och den där socialarbetaren... hon skulle visa mig vem som hade makten och då använde hon barnet som ett levande vapen mot mig och hon använde även mig som vapen mot barnet// Hon använde mitt barn som ett levande vapen i den här kampen// När det gäller det här att man inte har fått upprättelse, som jag inte fick... jag fick en ”upprättelse” genom all den skriveriet i tidningar och TV... av många människor som var på höga poster och så, det var jurister och så... som tyckte att detta var hemskt... och det var forskare... som har skrivit om detta.”*

Sara avslutar intervjun, hon är väldigt trött och orkar inte längre.

Bilaga 5 – Fallet Rebecca

Intervjun hölls den 13 april 2010, kl. 16:05 och avslutades kl. 16:52.

Rebecca är en kvinna i 40-års åldern som i nuläget är arbetslös, men som tidigare jobbat som affärskvinna. Idag lever Rebecca gömd med sin dotter.

INNAN KONTAKTEN MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Innan kontakten med socialsekreterarna inleddes hade Rebecca inga symptom på psykisk-, fysisk-, psykosomatisk- eller psykosocial problematik. Hon hade ett brett socialt nätverk, ekonomiska möjligheter och ingen förekommande kriminalitet.

FAS 1 - INITIERING AV KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Den första kontakten med socialsekreterarna initierades efter att Rebecca på eget initiativ sökt hjälp hos socialtjänsten.

- *”Det var jag som initierade att ett DNA-prov skulle tas för att fastställa faderskapet.”*

Efter att Rebecca upplevde hot från barnets far sökte sig Rebecca till socialtjänsten igen:

- *”Det var ju så att den här mannen (dotterns pappa) ringde och hotade mig per telefon att ta barnet ut ur Sverige, kidnappa barnet, hon skulle uppfostras muslimskt av hans familj och hon tillhörde hans familj(...)// Då tog jag ny kontakt med samma socialsekreterare som hade skött DNA-biten då, för att få hjälp... men jag tog ju även kontakt med amerikanska ambassaden och polisen och med vänner och bekanta o.s.v., men socialtjänsten tog jag kontakt med för att få råd och hjälp och de erbjöd skyddat boende som insats och jag besökte det här skyddade boendet och tyckte inte att det var en speciellt barnvänlig miljö, så jag tackade nej till det och löste det hela på eget sätt// Det var en känd adress, det var otrevlig miljö, det var enormt skadade kvinnor och barn som bodde där och jag tyckte inte att det var lämpligt för oss - min nyfödda och mig själv, sen hade jag ju ekonomiska möjligheter att välja något annat.”*
- **”Hur upplevde Du kontakten med socialtjänsten?”**
- *”Då var det ju fortsatt den första handläggaren... och hon var korrekt på alla sätt, så det var inga problem, och hon var ju vilken naturligtvis- vad gör man i ett sådant här läge?!”*

Socialsekreterarna valde att inleda en barnavårdsutredning.

- *”Sen hade jag även kontakt med ytterligare en socialassistent i och med att de beslutade om utredning enligt Socialtjänstlagen... för att säkerställa att det inte var några problem med min*

omsorgsförmåga(...)// Jag upplevde det som att det var en rutinåtgärd, det fanns ju ingen anledning att misstänka att jag hade bristande omsorgsförmågor, utan tvärt om... men jag kan inte svara, jag har inte sett det beslutet.”

FAS 2 - PÅGÅENDE KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Rebecca beskriver sin fortsatta upplevelse av kontakten med socialsekreterarna:

- *”Vi var ju tvungna att lämna vårt hem och vi var ju oerhört rädd så klart, jag visste ju inte något egentligen och det kändes ju inte som det var någon annan som visste något heller om hur man skyddar sig osv.// Sen stämde då biologisk fader mig i Tingsrätten för vårdnad och umgänge och då lämnade Tingsrätten uppdraget till Familjerätten att utreda detta... och då hade vi fortfarande samma handläggare... som gjorde en snabbutlåtande... det var korrekt och med sanningen överensstämmande och sedan så bytte de handläggare mitt i alltihopa... jag frågade varför... hon var ju väl insatt och hade följt med det hela från början... då svarade hon att hon hade så mycket att göra. Jag är övertygad om att hon inte ville ha det här ärendet för att det var så besvärligt helt enkelt// Då lämnades ärendet till en annan handläggare... hon hade mindre än ett år bakom sig... och hade tidigare arbetat med ADHD-barn... alltså hon hade ingen som helst juridisk eller utrednings... erfarenhet/kunskap/kompetens och den andra personen som utsågs till utredare kände inte till bakgrunden(...)”*

Utredningarna granskades av en oberoende sakkunnig i utredningsmetodik, som sedan starkt kritiserade bl.a. utredningarnas kvalitet:

- *”I deras utredningar, så kallade utredningar... det går att läsa ... sakkunnigyttrande för att få klart för sig vad de höll för kvalitet// Det första jag kräver är ju att det ska göras en riskbedömning... jag läste ju på lagen då i och med att ingen utav de där socialsekreterarna har någon vidare kunskap om hur lagen lyder, och jag läser då samtliga förarbeten och ser ju att det är lagstiftat att det ska göras en riskbedömning. Enhetschefen svarar... att de inte kan göra någon riskbedömning och att det är frågan om det finns någon som kan, så jag lämnas liksom själv där(...)//(...) jag är ju en aktiv person... så jag tar ju reda på, inte bara lagen, utan var finns kunskapen, och det visar sig att den finns ju då i USA och ... att den här motparten (pappan)... han går ju egentligen inte att utreda i Sverige och det upplyste... den första handläggaren om, men handläggaren nummer två, de anser att han går att utreda i Sverige, trots att han inte bor i Sverige... jag ber dem samarbeta med Interpool, med ISS- alltså international social services... som normalt anlitas vid sådana här fall för att utreda sådana här ärenden över gränserna... jag ville även att de skulle samarbeta med rikskriminalpolisen m.fl. och en kulturexpert- arabisk kultur. Handläggarna vägrar allt samarbete och de vill inte heller ta emot faktiska sakomständigheter bevisade genom amerikanska och egyptiska myndighetsdokument... det blev en lång och motig kamp att försöka få in i utredningen det som är*

sanningen// När jag då inser att det inte går och samarbeta med dem (socialsekreterarna), alltså jag försöker på olika sätt: jag skickar papper, jag sammankallar till möten, de som sagt vägrar, så då är det ingen ide för mig att fortsätta(...)"

- **"Den här kampen som Du beskriver, hur påverkade den Dig?"**
- *"Man blir fullständigt, man känner sig maktlös, frustration, orättvisa, 'Kafka'²⁰ är en bra sammanfattning!"*

Det kommer in en anonym anmälan till socialtjänsten som vidarebefordras till polisen och Rebecca blir misstänkt för stämpling till mord.

- *"Det som senare händer är ju att det kommer in en anonym anmälan mot mig; att jag skulle ha för avsikt att anställa en kontraktmördare för att ta livet av motparten och av handläggarna ... de (socialsekreterarna) sökte upp den anonyme anmälaren och tog reda på; inte hur barnet mår eller behovet av insatser, utan skvaller om mig som person och var vi befann oss och... det finns ett JO-beslut på huruvida de har handlat rätt eller ej och JO har avgjort att de har inte handlat rätt// (...) jag begärde ju ut hela polisakten... där uppger anonym anmälare till polisen att det inte alls var någon fara för att jag skulle ta livet av alla dessa personer utan att socialtjänsten tagit tillfället i akt och utnyttjat situationen för att skada mig troligtvis."*

Polisen lade ner ärendet, Rebecca var inte längre misstänkt.

- *"(...)han (polisen) sa att ... den här enhetschefen (i socialtjänsten) ringer till dem varje vecka, med en viss antydning att den här enhetschefen var något överdrivet ofta i kontakt med polisen."*

Rebecca har anmält socialsekreterarna för tjänstefel i hopp om att ett allmänt åtal väcks. Rebecca känner dock att en civil process är den enda vägen för att kräva personligt ansvar, men att detta är väldigt riskabelt.

- *"Som Sverige fungerar så, det enda sättet att få en sådan sak prövad i domstol, det är att starta ett civilrättsligt ärende och då riskerar den enskilde, d.v.s. jag, att få betala motparten, myndighetens rättegångskostnader, jag har inte rätt till ombud och det är en väldigt kostsam och riskabel historia// I andra länder ... har man så kallade författningsdomstolar, det finns inte i Sverige, och det är där man då granskar myndighetstjänstemäns handläggning(...)"*

FAS 3 - ÄRENDET AVSLUTAS

Efter att polisanmälan mot Rebecca lagts ner, ville socialsekreterarna fortfarande göra en barnavårdsutredning.

²⁰ Kafka, eller kafkaartad, är kopplat till författaren Franz Kafkas absurda, mardrömslika skildringar (Ekman, 2008).

- *"Jag vägrade att ha med de här människorna att göra, så att jag kontaktade en annan socialnämnd i Sverige och kämpade väldigt mycket med att få kommunen att släppa ärendet, det ville de absolut inte(...)// De försökte stänga in oss på en institution(...)//De försökte placera oss på en institution och jag sa nej... //Någon form av utredningshem där man skulle studera under 12 veckor min relation med mitt barn//(...)alltså jag tvingade till mig detta genom att kämpa med näbbar och klor ... att de inte skulle ha med ärendet att göra, de här människorna (socialsekreterarna)(...)"*

En annan kommun gjorde till slut barnavårdsutredningen, som utfördes korrekt enligt Rebecca. Rebecca uppger sarkastiskt hemkommunens socialsekreterares anledning till utredningarna;

- *"(...)jag var ju farlig för alla!// Varför beslutar man om två barnutredningar... när det inte finns någon antydning till att barnet skulle vara misskött på något sätt?"*
- ***"Fick Du möjlighet att yttra Dig över utredningarna?"***
- *"Nej, nej... det var en sak jag tog upp med åklagaren då när jag anmälde de här människorna för tjänstefel, att enligt Förvaltningslagen så har ju jag som enskild rätt att bemöta och bli kommunicerad när en myndighet gör utredningar och speciellt när myndigheten då skickar in de här falska, fabulerade historierna till domstol som ska använda detta som underlag för att fatta beslut om vårdnad och boende och umgänge... enda vägen att gå är enskilt åtal."*

Rebecka anger att hon inte har någon tillgång till barnomsorg eftersom hon anser att för de som gömmer sig, finns det inte något skydd i barnomsorgen i Sverige. Rebecka beskriver även ändringarna i sin psykiska och fysiska hälsa:

- *"Jag får återigen referera till Kafka, jag vet inte hur man ska beskriva det, men jag funderade många gånger och fick rådet ifrån alla möjliga kloka personer; både politiker, advokater, goda vänner som är domare i yrket, att lämna landet, att lämna Sverige// Jag har ensam vårdnad och en hovrättsdom att det inte ska vara någon kontakt med motparten//(...)Mardrömmar definitivt, svårt att sova och oro, och en fullständig avsaknad av tillit till svenska myndighetstjänstemän// Koncentrationssvårigheter ... men det kan ju också bero på att jag inte har någon barnomsorg(...)// Vredesutbrott, det kan jag skriva under på att jag har haft ett antal i samband med den här socialtjänstens agerande ... en oerhörd ilska och frustration och önskan att förändra systemet (...)//Jag har en latent oro för att någonsin bli attackerad igen av de här människorna... socialsekreterarna// (...)när någon hotar ens barn så blir man ju väldigt påverkad... det är som att leva under mordhot(...)"*
- ***"Nu när Du beskriver det här, då beskriver Du då barnets biologiska pappas hot gentemot Dig eller tänker Du på socialtjänsten?"***

- *”Myndigheterna också, de är nästan ett större hot i och med att de går den här sortens personers vägar... ett antal sekreterare som är rent korkade, jag kan inte hitta en annan förklaring. Ett tag trodde jag att de var mutade, men det tror inte polisen, det tror bara att det handlar om naivitet och liknande(...)”*

Rebecca beskriver även ändringarna i sitt psykosociala läge:

- *”Det här myndighetsövergreppet har gjort det omöjligt att arbeta// Det går ju inte att arbeta och samtidigt skydda sitt barn;... när det gäller då att ha kvarskrivning²¹ i Sverige så går det inte att ta emot en lön utan att avslöja i vilken kommun man befinner sig i, så att arbeta är uteslutet// Jag har fått privat hjälp, jag har skuldsatt mig helt enkelt och kommer att fortsätta göra så tills mitt barn är utom fara//(...) jag har turen att ha ett väldigt bra nätverk med kloka, jättebra människor som har följt mig genom den här härvan och utan dem vet jag sjutton om jag hade klarat av det och de finns kvar. De mer ytligt bekanta som jag umgicks med innan det här händelse, de har jag inte tid med nu... mitt privata nätverk gjorde att vi klarade oss igenom// Jag är inte kriminellt lagd... det hade ju varit betydligt enklare om jag hade varit kriminell, i och med att då hade jag fått hjälp och bidrag, byta identitet(...)”*

Rebecca beskriver sitt sätt att agera:

- *”(...) jag arbetar nu sedan dess enbart med de här frågorna gentemot socialdepartementet, justitiedepartementet, de ministrar vi har för tillfället, jag kommer fortsätta med nästa regering, socialstyrelsen, domstolsverket, ja alla de som kan påverka att förändra det hela ner i systemet, Rädda Barnen, de som utbildar domare... allmänt nätverkande, för det är ju mitt sätt att reagera, att försöka förändra systemet så att inte fler blir drabbade// (...)socialförvaltningen producerade ju ett antal fabulerade utredningar... de är ju kriminella ... hade de inte varit en myndighet så hade de ju blivit åtalade, men så kan man skydda sig bakom den här myndighetsfasaden// Som det svenska systemet fungerar i praktiken så skyddar tjänstemän tjänsteman, så att enskild medborgare har inte en chans// Jag har ju kontinuerligt gått hos en barnpsykolog... jag har gått till henne, inte för att det har varit problem, utan för att ha henne som alibi, i och med att jag blev anklagad för alla möjliga saker under hela den här processen.”*
- **”Hur upplevde Du kontakten med socialtjänsten?”**
- *”Jag upplevde dem som väldigt inkompetenta och falska och ja, ondskefull faktiskt den här huvudutredaren, labila, oprofessionella(...)// Huvudförhandlingen, som för övrigt hölls i*

²¹ En av Skatteverkets skyddsåtgärder där individens bostadsort ej står att finna i folkbokföringsregistret (Ekman, 2008).

säkerhetssalen... där man normalt har mordrättegångar och liknande... och det här lyckades ... soc åstadkomma. Alltså en otrolig kränkning!

Rebecca uppger att hon vet att det också finns bra socialsekreterare:

- *"(...) jag vet ju att det inte alla är så som de där (hemkommunens socialsekreterare)"*
- *"Kunde socialtjänsten, som myndighet eller som enskilda socialsekreterare, ha agerat på ett annat sätt enligt Dig?"*
- *"Ja, de hade kunnat följa Förvaltningslagen, hållit sig opartiska och i utredningarna skrivit fakta, kontrollerad sanning istället för att hitta på och ljuga, de hade kunnat kommunicera med mig så jag hade givits en chans att försvara mig, de hade kunnat lämna ifrån sig ärendet då när jag begärde det, till en neutral socialtjänst i en annan del av Sverige."*

Rebecca framför sitt förslag till förändring av systemet:

- *"(...)Att de (socialsekreterare) som läkare eller advokater skall tvingas ha en legitimation som kan fråntas dem när de bryter lagar och att det skall finnas en författningsdomstol där deras arbete granskas av en neutral, opartisk domstol."*

Bilaga 6 - Fallet Isak

Intervjun hölls den 14 april 2010, kl. 11:04 och avslutades kl. 12:25.

Isak är en man i 40-års åldern som jobbar som tekniker. Han är nygift och har två barn sedan sitt förra äktenskap där frun gått bort i sjukdom, varav det ena barnet bor hos honom.

INNAN KONTAKTEN MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Innan kontakten med socialsekreterarna inleddes hade Isak inga symptom på psykiska problem utöver sorgen över förlusten av sin fru och barnens mamma. Isak beskriver inga symptom på fysiska - och/eller psykosomatiska besvär utöver sådan som kopplas till sorgen som t ex. mardrömmar. Isak uppger att han var sjukskriven under en tid för att finnas till för barnen och reda upp allting efter moderns bortgång. I övrigt hade de ingen psykosocial problematik, de hade ett brett socialt nätverk, inga ekonomiska svårigheter eller förekommande kriminalitet.

FAS 1 - INITIERING AV KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Kontakten med socialsekreterarna initierades efter hans första frus bortgång. Det var den första fruns kurator som initierade kontakten med socialtjänsten för att diskutera stödinsatser efter fruns död.

- *"Min fru dog... hon var 32 år gammal, så vi hade det tufft ... och efterlämnade mig med två små barn(...)// (...)det är klart att vi sörjer// Det är ju en stor förlust, så att mardrömmar fanns och sådana saker(...)//(...) jag hade ju ett jobb som var oförenligt med små barn och det fanns inget nattdagis ... där jag bodde// Det var så här att min frus... kurator sammankallade ett nätverksmöte med släkten... kuratorn och så var det två från socialkontoret... och så satt ju då släkten vitt och brett och lovade att de skulle ställa upp och hjälpa till med barnen... när jag ringde och behövde hjälp så fanns ingen hjälp//(...)miste man jobbet så hade det ju definitivt blivit flyttar och grejer, så jag var väldigt orolig över mitt arbete och jag ville så fort som möjligt gå tillbaka till jobbet, men det visade sig att ingen förstod eller ville(...)// Släkten runt omkring mer eller mindre, de sket i oss, så att jag, jag hade inget annat val än att, jag var så naiv så att jag trodde att man kunde gå och begära lite avlastning (från socialtjänsten) för att jag hade ett jobb som var jour var 4:e vecka... det går ju inte att lämna en 4 och 6-åring(...)//Jag gick ju upp då (till socialtjänsten) och frågade om jag kunde få någon avlastning den veckan jag hade jourjobb... som det var nattjobb... jag vart bemött av ... socialsekreteraren som stirrade på mig, hon var ju tydligen den värsta draken man kunde hitta på... då visste jag ju absolut ingenting om socialtjänsten, jag är ju varken kriminell eller har några drogproblem eller jag har aldrig haft med poliser eller någonting att göra, utan jag har jobbat och stått i(...)//Hon (social sekreteraren) stirrade på mig och så sa hon klart och tydligt att hon lovade att hon skulle ta barnen och skicka upp dem till Kiruna så att jag aldrig någonsin fick se dem något mer igen... om jag kom där (till socialtjänsten) och störde dem med begäran om hjälp... jag vet inte*

varför men hon tål inte män eller vad det är(...)// När tårarna rann över mina kinder, storgrät jag där inne när hon sa det där, så då backade hon lite... det finns ju inga vittnen, utan vi satt ju bara hon och jag där// Jag var ju redan knäckt av min frus bortgång... jag kunde inte säga någonting, jag var chockad(...)// Då när hon sa det, jag skrev ett brev... till hennes chef och sa att jag ville byta ut henne, jag tyckte att hon hade begått ett övertramp... och då hade jag väl retat upp socialtjänsten antar jag direkt... de fortsatte ett tag med henne men sen blev hon utbytt efter ett halvår ungefär... och sen rullade det på med nya namn... men någon hjälp fick jag inte, det är kontentan(...)"

FAS 2 - PÅGÅENDE KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

- *"Det var möten på möten på möten, men tillslut så insåg jag väl att de där mötena var ju inte till för att hjälpa till, utan den var ju till för att fördriva tiden, det var ju bestämt att jag inte skulle få någon hjälp helt enkelt(...)"*

Ett halvår efter hölls ett nätverksmöte mellan bl.a. BUP, läkarna och socialsekreterarna, där socialsekreterarna lovade att bistå med hjälpinsatser:

- *"(...)och då sitter socialtjänsten och lovar att nu... har de tagit beslut... nu ska han (Isak) få hjälp(...)"*

Istället för att erbjuda Isak hjälp i form av avlastning som lovats vid mötet, bestämde socialsekreterarna att inleda en barnavårdsutredning.

- *"En vecka senare ringer socialtjänsten och säger att de startar en barnavårdsutredning i stället(...)
//(...)det fanns en oro helt plötsligt... de sa de ingenting om veckan innan på det där mötet... och då var ju ändå BUP där och barnmedicin också, och de stöttade ju mig för jag hade ju varit där med barnen också... för deras sorg(...)// Den (barnavårdsutredningen) visade bara att allting var ju jättebra."*

Isak beskriver ändringar i sitt psykiska och fysiska mående:

- *"(...)förtvivlan... en förundran över att man inte kunde fått hjälp, man ställer sig ifrågasättande till vad deras roll var... förtvivlan... över våran situation."*

Isak uppger att han under hela tiden haft insomningssvårigheter och att hans koncentrationsförmåga har blivit gradvis sämre under den här perioden. Isak beskriver även psykosociala förändringar i sitt liv under det här skedet:

- *"Jag började jobba och försökte med jouren och när jag skulle ha jouren, någon gång ställde farmor upp, när det var akut... då fick jag svårt att sköta jobbet så då tog jag ut VAB- vård av barn ... och så fick jag sparken på grund av att jag inte var på arbetet// (...)så vi var tvungna att flytta// Vi*

flyttade till en annan stad och försökte få jobb där, så gick inte det, och då flyttade vi igen... vi flyttade av ingen annan anledning än att jag ville försörja oss// Vi var väldigt ensamma och barnen fick flytta och byta skolor två gånger.”

Isak beskriver sin upplevelse av kontakten med socialtjänsten:

- *”Den var ju skrämmande, man hade ju hört ryktesvis, men det besannades ju direkt, att det var ju, det är inte någonting för barns bästa... inte i mitt fall... man hade bestämt sig att jag inte skulle få någon hjälp helt enkelt... När man är ensam försörjare och man, då är det väldigt tungt. Att bli av med jobbet efter 18 år(...)”*

Isak tillfrågades om han agerade på något sätt mot socialsekreterarna, t.ex. genom polisanmälan.

- *”Nej, så påläst var jag inte då... idag vet jag ju att det inte är någon mening.”*

Efter att ha flyttat runt med sina barn fick Isak tillslut ett jobb. Även detta jobb innebar jour så Isak vände sig till socialtjänsten i den nya staden, för avlastning.

- *”(...) det fick jag ju inte då, utan det var samma ... med en massa möten och så började man med en massa utredningar istället”.*

Socialsekreterarna startade en barnavårdsutredning.

- *”Den var dålig i första staden och väldigt så här aggressiv, men den i nya staden var hundra resor värre(...)// Man fick känslan direkt utav de som jag träffade där att ´vad fan gör du här?`, och då blir ju tonläget lite högre och mitt tålamod börjar ta slut, efter 3 år... tyckte jag att det kan ju inte vara sant, att inte kunna få avlastning eller någonting, för barnens skull(...)// Man blir ju väldigt luttrad, man undrar ju vilken lekstuga det är? Det handlar inte ett skit om barns bästa. Om de bara hade hjälpt mig (från första början)... så hade ingenting av det här hänt; barnen hade behållit sina samma gamla dagis och lekis och fritis och skolor och alltihopa... jag hade jobbat kvar på samma ställe(...) // Jag ringde och var förtvivlad och då skriver man att jag var aggressiv, man vände på alla ord(...)*

Socialsekreterarnas utredning visade återigen att allt stod rätt till, dock hade de lite dubier angående den då 9-åriga dottern som verkade mindre social än sin bror och hade bekymmer med Enkopres²² sedan mamman blev sjuk. Detta bekymmer var redan dokumenterat i dotterns medicinska journaler sedan tidigare.

- *”(...) tyvärr så verkar det som man gör egna bedömningar i socialtjänsten än läkarna, det måste givetvis vara ”något annat” än mammans död att göra(...)//(...)det är ju så otroligt knäckande(...)//(...) en total smutskastningskampanj(...)//(...) så skrev både barnmedicin och BUP*

²² Förstoppning hos barn, ofta i samband med ett mindre läckage av avföring (Lindquist m.fl., 2002).

att det var för horribelt hur socialtjänsten agerade i det här fallet(...)//(...)rektorn från skolan sa så här; ”jag skriver ett brev för jag tänker absolut aldrig någonsin åka ner till socialtjänsten något mer... för att varje gång jag har varit ner dit så har det stått något annat i papprena än vad jag har sagt(...)// Så hon (rektorn) skrev ett brev... att hon hade 100 procent förtroende för mig och barnen och att det skulle gå bra, men att jag behövde den här veckans avlastning(...)”

Isak fick avlastning tillslut; hans dotter blev placerad varannan vecka hos sin moster.

- *”Det här kom ju för sent och felaktigt... det sa jag klart och tydligt till socialtjänsten... att det var ju en katastrof att placera hos mostern... vi hade ju en fejd så att säga (moster och Isak)... det var det att välja på eller ingenting, jag hade inget val... men det (placeringen) funkade inte då(...)”*

FAS 3 - ÄRENDET AVSLUTAS

En kväll efter att Isak läst en saga för- och nattat sin son (då 9 år) gick Isak ut för att hämta en pizza. Pojken hade tillgång till mobilen och ringde upp sin pappa efter att han plötsligt hade vaknat och spytt. Isak skyndade sig hem och tog en taxi. Utanför hemmet blev Isak och taxichauffören oense. I tumultet blev Isak nersparkad av taxichauffören och sedan ringde Isak 112 som skickade polisen. När polisen kom till platsen förhörde de enbart taxichauffören som påstog att det var Isak som hade misshandlat honom. Isak blev körd till polisstationen men blev kort därefter hemskjutsad igen. Under tiden som Isak befann sig på polisstationen gick de andra polismännen in i Isaks lägenhet för att stanna med sonen. Vid det tillfället upptäckte polisen spyan på golvet. Efter att Isak återvänt hem till sin son skrev polisen ett brev till socialtjänsten där de beskrev att Isak gjort sig skyldig till misshandel av taxichauffören och att de upptäckt sonens spya på golvet när de hade kommit in i Isaks lägenhet. Som påföljd av polisens brev bestämde sig socialsekreterarna för att omedelbart omhänderta båda Isaks barn. (Tre år senare blev Isak friad av tingsrätten gällande den påstådda misshandeln av taxichauffören– åtalet ogillades). Två dagar efter händelsen kom två socialsekreterare tillsammans med polisen och omhändertog sonen.

- *”(...)då tog man mina barn och gömde dem... det kom som en blix från en klar himmel(...)// och någon förklaring varför har jag inte fått.”*

Socialsekreterarna gav inte Isak någon information angående sonens placering och försvann med honom. Efter att barnen blivit omedelbart omhändertagna blev dotterns placering på heltid hos mostern. Kort tid därefter kastade mostern ut henne.

- *”(...) jag fick inte träffa dem (barnen) på 5 månader.”*

Isak beskriver sin upplevelse av kontakten med socialsekreterarna:

- *”Socialtjänsten har ju till och med frågat släkten... om jag slog min fru, och läsa det efter 16,5 år, och vi har varit tillsammans och varit lyckliga, och få läsa att en socialsekreterare försöker få mig till en hustrumisshandlare, det är väldigt tungt(...)”*

Socialsekreterarna förlorade LVU- ärendet i Länsrätten och LVU:et upphävdes. Socialnämnden överklagade sedan beslutet men förlorade även i Kammarrätten. Fem månader senare fick barnen återvända till sin pappa. Under hela LVU-processen kommunicerade ingen av socialsekreterarna med Isak över huvud taget, d.v.s. inte ens under utredningstiden.

- *”(...)vart är objektiviteten? Varför blev jag inte kallad ner till socialtjänsten och få förklara vad som hade hänt?// Det här är ju ett spel, det är en lek, man konstruerar med lagen... de hade ju ingenting egentligen att komma med, så därför började man då med rent förtal och man hittade på saker(...)//(...) jag var så otroligt djupt kränkt och det värsta av allt det är ju att det är påhittat// Det sa min advokat också; att det är en kamp, det går prestige i det här, de vill ju vinna, då gör de vad som helst då// Min pojk kom tillbaka och vi flydde kommunen(...)// Vi flyttade till utomlands(...)// Vi var tvungna att överge henne då (dottern)(...)”*

Under tiden som Isak bodde utomlands blev dottern återigen utslängd från ännu en fosterfamilj och därefter omhändertog socialsekreterarna henne, igen.

- *”(...) man gör ju så tydligt med barn, man tar emot dem och slänger ut dem när det inte passar.”*

Under 3 år fick dottern fara runt och flytta 8 gånger mellan olika fosterfamiljer och institutioner, varav hon blev sexuellt utnyttjad på ett utav dem. Efter nästan 2 år utomlands var pengarna slut och Isak och sonen var tvungna att flytta tillbaka till Sverige.

Isak fick reda på att hans dotter hade blivit sexuellt utnyttjad i ett av fosterhemmen via ett brev från Tingsrätten, det var ingen av socialsekreterarna som hade kommunicerat brottet med Isak, som är ensam vårdnadshavare. Förövaren blev dömd för sexuellt utnyttjande av minderårig.

- *”I den vevan skäms väl socialtjänsten... så det släpper LVU:t helt plötsligt// Det här är övergrepp på familjen och man har stött ut ett barn och man gör ingenting för att förena familjen... hon (dottern) har blivit berövad på sin familj// Vi (far och dotter) är främlingar för varandra, vi har ju fått vara ifrån varandra... medan LVU:et var så fick jag ju inte träffa henne på 1,5 år// Det här tar ju aldrig slut(...)”*

Isak uppger sarkastisk:

- *"(...) mamman dog och pappa var så "dum" så han gick och frågade efter lite hjälp, lite avlastning och detta helvete startade... inte för att jag har gjort någonting, inte för att jag är kriminell, inte för att jag har drogproblem, jag har inga psykiska problem, jag hade ett vanligt jobb(...)// Jag var förtvivlad... jag var mer eller mindre bitter på hur man behandlades(...)"*

Isak beskriver ändringar i sitt fysiska läge:

- *"Hjärtproblem och magsår har jag fått på det här... magsåret är konstaterat, hjärtproblemet kommer och går."*

Isak gjorde en anmälan till Länsstyrelsen:

- *"Utredaren (på Länsstyrelsen) hade ju jobbat ihop med den här (socialsekreteraren)... i över tio år, så de är ju polare så, så mycket utredningar blir det(...)"*
- ***"Men nu i dagsläget, hur upplever Du kontakten med socialtjänsten?"***
- *"Man tar inte ansvar för vad man har ställt till med, man vill köra huvudet i sanden och glömma bort alltihopa, helst glömma bort min dotter också// Det värsta av allt är ju att det är ingen som är intresserad av sanningen(...)// Det här... knäcker min ekonomi har jag sagt ... jag ska sitta och åka runt i halva Sverige och träffa advokater och hålla på(...)// Det är ju patetiskt// Jag kunde ha fått en vecka i månaden, det hade inte ha kostat kommunen många kronor... De är en stor maffia som tjänar enorma pengar på att skapa problem... man vill ha det så här för att tjäna pengar på barn// (...) man följer inte lagen helt enkelt, man struntar i lagen, där står att man skall göra en objektiv utredning... jag fick aldrig tillfälle att använda mig av några referenser(...)// Man använder lagen precis godtyckligt, det som det står att man ska vara ytterst restriktiv med//Man får kritik från Länsstyrelsen men det skiter man blankt, fullständigt i... finns inga sanktioner, finns inga straffmöjligheter, det finns inga böter, finns ingenting. Man kan göra hur fel som helst, man kan vara hur korkad som helst, man kan bete sig precis hur man vill, det finns ingenstans att vända sig till för mig!// Man har ju medvetet skadat oss, på falska grunder//Jag hade lika gärna kunnat sitta felaktigt fängslad i fängelse fem år... om hade det varit ett brott hade jag givetvis kunnat få skadestånd... i de här fallen, så finns ingenting//Alla vet ju... att mina barn blev tagna... folk tror ju det värsta, folk tror ju att jag har övergrepp eller slagit barnen eller gjort något annat// Jag kan ju aldrig mer visa mig där... det är min uppväxtstad som jag trivs och mådde jättebra i och hade väldigt fina kompisar... och jobbade i 18 år, och vår familj är knäckt, totalt// Jag försöker få upprättelse, men det verkar ju vara omöjligt i det här landet// Man får ingen upprättelse, då kan man inte gå vidare i livet(...)// Det är inte en lag för barns bästa ... det är en lag för att hunsa människor, för att få folk att försöka knäböja... givetvis är det väl bra med insyn om det händer saker... men man är stolt människa, man behöver inte underkasta sig tvång om man inte har gjort något fel(...)"*

Isak anmälde socialsekreterarna för tjänstefel, men det blev ingenting av anmälan.

Bilaga 7 – Fallet Abraham

Intervjun hölls den 13 april 2010, kl.12:04 och avslutades kl. 13:32.

Abraham är en man i 40-års åldern som arbetar som kontorist/planerare. Hans familj består av sina två barn och hans nya sambo.

INNAN KONTAKTEN MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Innan kontakten med socialsekreterarna, upplevde Abraham inga symptom på psykisk-, fysisk-, psykosomatisk- eller psykosocial problematik.

FAS 1 - INITIERING AV KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Kontakten med socialsekreterarna (familjerätten) initierades i samband med separationen från barnens mamma och de skulle komma överens. Två år senare stämde mamman Abraham för att få ensam vårdnad och familjerätten startar en utredning gällande vårdnad, boende och umgänge.

- ***”Hur upplevde Du kontakten med socialtjänsten (familjerätten), i det här skedet?”***
- *”Från början... det var väl att de hade en medlingsroll på något sätt... vi hade två personer varav... en tog mitt parti och en tog hennes parti... det var ”normal” medlingskontakt(...)”*

Föräldrarna hade vid den här tidpunkten gemensam vårdnad, barnen bodde mestadels hos Abraham, varannan helg hos mamman. Det blev stökigt kring den yngste sonen i skolan och skolan anmälde oro till socialtjänsten. Även mamman anmälde Abraham till socialtjänsten för bl. a. misshandel av barnen och socialsekreterarna beslutade då om att inleda en utredning som pågick under ungefär ett år.

Under den här tiden stämde mamman återigen Abraham för att få ensam vårdnad interimistiskt.

- *”Man upplever att som pappa blir man inte tagen på allvar riktigt, det blev väldigt stressigt och forcerat... den som hade huvudansvaret för utredningen fick ett nytt jobb, så väldigt hastigt och lustigt skrivs det bara ihop en rapport och man var färdig... mina uppgifter blev aldrig kommunicerade i förväg för att se och undanröja eventuella missförstånd(...)// Där var en utredning som var extremt dåligt gjord där man har en utredare som godtyckligt kommer med påståenden att ”hon tycker”, ”hon anser”... där det inte finns grund... vederläggande via normal praxis eller andra teorier ... det är hennes tyckande som går igenom, det finns direkta sakfel, jag har valt att kalla vissa delar för lögn//(...) man (socialsekreterarna) skaffade sig en ”klar” bild över vad som ”hade” hänt och sedan gjorde man allt vad man kunde för att underbygga den(...)// Där tappade jag väl totalt förtroende för socialtjänsten.”*

FAS 2 - PÅGÅENDE KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Abraham förlorade vårdnaden om sin son. Han beskriver psykiska ändringar i sin mående, i det skedet:

- *"(...) det var som en hästspark i magen... mot alla odds(...) // Allmän förtvivlan, man kanske inte hade bästa uppmärksamheten, jag vet faktiskt inte idag riktigt fullt hur jag kom hem(efter han fått kännedom om domen)(...) // Vanmakt, kränkande, maktmissbruk //Jag blev förbannad och satte i halsen//(...) man blev ... nedstämd, det tog väldigt mycket kraft, man hade väldigt mycket tankar och funderingar... extremt förbannad... för hur, hur, hur kan man göra på det här sättet? I mina ögon är en socialtjänst till för att hjälpa människor... inte på något sätt ... komma på höga hästar och tala om minsann, så här ska du göra för det här "kan" vi(...)"*

Abraham beskriver även ändringar i sitt fysiska - och psykosociala läge:

- *"Trötthet... man blev väldigt mycket på sin vakt, på grund av att man brände väl mer energi än vad man skulle gjort annars och trötthet absolut// Man sov inte på nätterna, man hade de här tankarna som snurrade runt hela tiden, man kunde inte jobba(...)// Jag tror jag var hemma två veckor... jag var sjukskriven// Grunden till den (sjukskrivningen) var väl egentligen ren panik ... man har hela tiden varit med... att i det läget faktiskt bli fräntagen vårdnaden, det var ganska kraftigt //Jag har en son till som bor hos mig... då får man väl bita ihop bara och få det till att fungera(...)"*

Under den här perioden var Abraham delvis arbetslös. Abraham överklagade beslutet men agerade inte på något annat sätt. Efter en period fick Abraham vårdnaden tillbaka – nu hade mamman och pappan gemensam vårdnad igen för båda barnen.

FAS 3 - ÄRENDET AVSLUTAS

Sonen hamnade i fysiska konflikter med en lärare på skolan. Skolan anmälde pojken för misshandel till polisen som i sin tur anmälde till socialtjänsten. En kort tid därefter hamnade pojken återigen i en fysisk konflikt med en annan elev och skolan gör återigen en polisanmälan. I det skedet bestämde sig socialsekreterarna för att inleda en utredning. Abraham begärde att de socialsekreterarna som han haft tidigare och som redan var insatta skulle handlägga utredningen, denna begäran avvisades. Under utredningens tid kom ytterligare flera anmälningar in både till polisen och till socialtjänsten angående sonen, som bl. a hamnade i fysiska konflikter i skolan igen och som man hade sett ute sent och tillsammans med någon som hade med narkotika att göra. Abraham höll fast vid sin inställning att få prata med handläggare som redan var insatta, men återigen nekade socialsekreterarna hans begäran.

- *"(...) jag har blivit så enormt dåligt behandlad utav socialtjänsten tidigare, så jag vill och jag anser att... det är väldigt, väldigt, väldigt viktigt att folk som tidigare har varit med, är med igen(...)// Det var olika folk (socialsekreterare) som ringde mer eller mindre varje gång // Jag kanske inte ska behöva sitta och dra allting för alla anställda inom socialtjänsten(...)// Jag rök ihop med de personer*

som var... då sa de att jag vägrade delta(...)//(...)jag vill delta, men jag vill ha någon som kan historien(...)// Då tackade jag för mig och sa att då är jag inte intresserad(...)// Då gör man ett omedelbart omhändertagande för pappa vägrar delta// Man känner lite vanmakt, jag hade ju en socialtjänst som jag inte kunde prata med(...)// Jag får inte ihop paragraferna(...)"

Fyra polisbilar kom hem till Abrahams hus, som låg mittemot sonens skola. Abraham skyndade sig hem, efter att han hade fått ett telefonsamtal från socialsekreterarna om att de skulle omhänderta hans son. Abraham beskriver sin upplevelse av socialsekreterarnas bemötande av honom när han kom till platsen. Han uppger att de bl.a. anklagade honom för att han ljugit om tiden eftersom han hann fram 15 minuter tidigare än vad han uppgav att han hade möjlighet till. Runt omkring skolan stod många barn och tittade, ett av dem var sonens lillebror, som får se sin storebror föras bort av polisen.

- *"(...) i detta läge talade de (socialsekreterarna) om för mig: "upp till barnen är 18 år är det föräldrarnas ansvar, och när de inte klarar av det, då tar vi över"(...)//(...) inte nog med att de kommer och hämtar bort det jag håller mest kärt i hela livet, med våld... utan man ska dessutom stå och förnedra mig, det var fruktansvärt// Jag var väldigt skrädd(...)// Han (sonen) såg att hans pappa var alldeles förtvivlad// Då tar man honom och så kör man honom till ... en låst avdelning där han får spendera 13 veckors tid inlåst(...)"*

Abraham överklagade LVU:et, skrev brev till socialnämnden m.m.

- *"Socialnämnden och sociala utskottet sitter ju i knät på varandra, de är bundis med varandra(...)// (...)man hela tiden då plockar fram allt som negativt går... mitt ombud försöker ju tala om att det här är mer en prestigesak... men man går på socialtjänstens linje(...)"*

Abraham överklagade till Kammarätten och sedan till Regeringsrätten.

- *"(...) Regeringsrätten har fått en överklagan på Kammarättens dom vilken man måste göra för att gå vidare till Europadomstolen och jag skall gå vidare till Europadomstolen!"*

Abraham beskriver ändringar i sitt psykiska och fysiska mående:

- *"(...) jag misstror människor på ett sätt som jag inte gjort tidigare... jag vill inte vara tillsammans med andra människor... jag föraktar socialtjänsten(...)// Om det är ett sådant här samhälle som vi ska ha, så är frågan... om jag ska vara en del av det//Kyligt och hårt, där man ska straffa istället för att hjälpa (Abraham redogör för sin syn på samhället)// Fruktansvärd trötthet, man får ingen ro ... man sover inte på nätterna... det finns hela tiden en tveksamhet till runt om; det gnager, det gnager, det gnager, det gnager... extremt uttröttande ... samhällshat ... det blir större och större// (...) det tar kraften ur mig... det är inte många nätter som man inte har haft ihjäl de här människorna (socialsekreterarna)... man är väl inte brottsling bara för att man tänker... den tanken, de har jag*

fortfarande(...)// Det var någon som sa vid något tillfälle att; ”den här världen är inte värd att leva i”... men det andra alternativet det är helt otänkbart, det är nog så man känner. För Du var inne på suicidtankar och så innan, och det är självklart att man har haft det, självklart så har man det, så gott som varje dag(...)// Jag har fortfarande två barn kvar, och det måste man göra på bästa sätt...//Jag lever mitt i det här alla tankarna dygnet runt(...)// Med tankar har jag sprängt bort hela socialtjänstkontoret, med tankar har jag nog sprängt bort domstolsbyggnader, ja absolut, det är väl realitet i allra högsta grad... jag har aldrig gjort något olagligt tidigare... man har väl också spärrar som gör att man faktiskt låter de här tankarna bara vara tankar... man får tänka vad man vill... varje dag så funderar jag på att ta bort mig själv... jag skulle i min tankevärld kunna vara en mänsklig bomb.”

Abraham beskriver hur han upplevde kontakten med socialsekreterarna:

- *”Den upplevde jag som, den var fruktansvärd egentligen ... man lyssnar inte på vad man säger man vränger de orden man säger ... man gör allt för att faktiskt trycka till någon för att ... uppenbart att man faktiskt inte tycker om mig// Man bryr sig inte om enskilda... man vägrar har flexibla lösningar, man tror att alla lösningar fungerar på alla människor// Jag har väldigt svårt själv att se att jag ska kunna gå in och sätta mig och diskutera det allvarligaste i mitt liv, de innersta tankarna i mitt liv, med människor som så uppenbart faktiskt beter sig som svin mot mig... kanske till och med kunde de (socialsekreterarna) ha gått utanför sina gamla vanliga rutiner... hade de kunnat göra det så hade det här sett helt annorlunda ut.”*

Abraham beskriver hur kontakten med socialsekreterarna påverkade hans familjesammanhållning och ekonomiska läge:

- *”Det är självklart att det har varit extremt påfrestande (på samborelationen)... vi står enade hon och jag/(...)bara under de 13 veckor som jag besökte honom lade jag ut, bara bilkörning 25 000 kr... jag bytte ombud... slutnota på 12 000... så rent ekonomiskt... landade man på drygt 50 000 kr på ett halvår.”*

Abraham sammanfattar:

- *”Jag kan bara hoppas att man faktiskt i framtiden någon gång plockar in den här typen utav uppgift i undervisning så att de här människorna som sitter och gör detta med omedelbara omhändertaganden faktiskt är medvetna om att det som de tycker är en bra lösning faktiskt får så många ringar på vattnet(...)”*

Bilaga 8 – Fallet Benjamin

Intervjun hölls den 14 april 2010, kl. 13:20 och avslutades kl. 13:56.

Benjamin är en pensionär i 60 års åldern som tidigare jobbat inom skogsbruk. Hans familj består av hans fru och deras gemensamma son.

INNAN KONTAKTEN MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Innan kontakten med socialsekreterarna inleddes hade ingen av föräldrarna symptom på psykisk-, fysisk-, psykosomatisk- eller psykosocial problematik. De hade jobb, ett brett socialt nätverk, inga ekonomiska svårigheter, ingen förekommande kriminalitet.

FAS 1 - INITIERING AV KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Kontakten med socialsekreterarna initierades efter att skolan anmält oro för barnet till socialtjänsten, då pojken varit hemma från skolan i stor omfattning.

- *”Det började så att vår son var mycket sjuk, han var trött i skolan och vi fick fara och hämta honom för att han inte orkade hela dagen... då blev det så att socialen genom skolan tog kontakt med oss och undrade varför han hade varit hemma så mycket ... då for vi och besökte socialen ... då hade vi pärmar med oss och visade hur vi hade varit till olika läkare och försökt och hjälpa pojken(...)”*

Första socialsekreteraren berömde föräldrarnas agerande med sonen:

- *”(...)han skrev att det här var en utmärkt föräldragärning att vi försökt att hjälpa pojken till rätt läkare(...)”*

FAS 2 - PÅGÅENDE KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Pojken som vid den tidpunkten var 16 år, var hemma en tid och fick läkarvård, då skolan anmälde föräldrarna för andra gången till socialtjänsten.

- *”(...) och det var då... socialen hade tagit det här omhändertagandebeslutet och anklagades oss för ”Münchhausen by Proxy”²³; att det var vi som rådde för pojkens sjukdom// Det var socialen i samarbete med en läkare som socialsekreteraren var personligen bekant med... och då så sa de det; att det här är föräldrarnas fel och då blev pojken omhändertagen(...)//(...) våra läkare... de sa ju att pojken är kroppsligen sjuk... socialen struntade helt i våra läkare och helt i vad vi föräldrar sa... pojken har ju en obotlig sjukdom som heter ME²⁴(...)//(...) utan de tvångsomhändertog pojken fastänt*

²³ ”Münchhausen by Proxy”, även kallat ”Factitious Disorder”, är ett tillstånd där en person skapar symptom på olika sjukdomar hos en annan individ, i syfte att själv vinna olika slags fördelar (Lundin & Croner, 2001).

²⁴ ME, Myalgisk Encefalomyelit, även kallat ”Kroniskt trötthetssyndrom”, är en kronisk, neurologisk sjukdom (Ekman, 2008).

han hade en kroppslig sjukdom(...)// De påstod saker, de hittade på historier ... de påstod att jag inte hade något faderförhållande till pojken... de hittade på en massa lögner som var bidragande orsak (till omhändertagandet) ... de anklagade oss för massa som inte var sant!// Det är väl så enkelt att prestigen går ju visst före allt normalt fungerande förnuft här i samhället(...)// Hade de (socialsekreterarna) varit lika bra och normala som den förste socialsekreteraren... då hade det här varit en helt annan sak(...)// Sedan började en kamp med våra advokater o.s.v. tills vi kunde då, alltså efter 2 års tid, bl.a. Rättsliga rådets utslag²⁵... så blev det då att vi kunde bevisa att pojken hade en kroppslig sjukdom(...)"

Benjamin beskriver sina upplevelser av kontakten med socialsekreterarna:

- "Jag upplever det som djupt kränkande att en social myndighet ska syssla med lögner alltså, uppenbara lögner som vi kan bevisa!// Det var det som var det stora och allvarliga tjänstefelet att de inte lyssnade på oss(...) vi fick ju rätt till slut //När jag ringde till socialförvaltningen ... och jag påtalade här hur galet det här var, var det hon (socialsekreteraren) som hävde ur sig att jag skulle vara obstinat(...)//(...)det kändes ju hemskt, men ändå det var nödvändigt att kämpa, man kan inte bara ge upp, man måste spotta i nävarna och ta fram sanningen och visa att vi hade rätt// Det fanns inget fel i hemmet, inget missbruk, ingenting. Vi var helt oskyldiga ... det var det fruktansvärda(...)"

Benjamin noterade ändringar i sitt psykosociala läge; han beskriver påverkan på sin relation till sin fru och övrigt nätverk:

- "(...) inom en kamp så är det ju så att man blir starkare(...) // Vi kämpade jag och min fru, det var ju en sammanhållning i hemmet(...)//(...) vi har många, många vänner som alltså, de tror ju inte det är sant... hur kan en myndighet få göra detta?!"

Benjamin redogör för sitt agerande, i det här skedet:

- "(...) jag fick lägga ner hela min själ i att samla ihop en massa lögnpapper ifrån socialen och få tala om vad sanningen var(...)// (...)jag skrev mycket i tidningar(...)// Det har stått 40 gånger i (lokal) tidningen(...)//(...) och jag höll föredrag, jag och min fru var ute och delade ut flygblad... fast de hade nog retat fel person tror jag, det var väl det som retade dem, att man var så stark(...)"

FAS 3 - ÄRENDET AVSLUTAS

Efter att det hade bevisats att pojken var fysiskt sjuk och i samband med att pojken blev myndig, fick han komma hem igen till sina föräldrar som vårdade honom i hemmet.

²⁵ Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (www.socialstyrelsen.se).

- *”Han var ju 18 år så då var de ju tvungna att släppa beslutet(...)// (...)under tiden som pojken var omhändertagen så började vi på att klaga på att han väger ju bara 49 kg och då svarade socialen att ”vi har ingen våg”, och det tyckte vi var vansinne. Men sen när han kom hem gick han upp ungefär 17 kg i vikt och han blev bättre och bättre i hemmet... efter ett antal år fick han lämna rullstolen// Detta har då satt sina spår i våra hjärtan när vi tänker på att pojken var kroppsligen sjuk, de (socialsekreterarna) gjorde fel... anklagade oss, och han fick ingen läkarvård som han skulle ha haft redan från början(...)// (...)då visade det sig att han (socialsekreteraren) hade placerat honom (sonen) på ett ställe som inte var godkänt(...)”*

Benjamin upplevde ändringar i sin psykiska status:

- *”Grundmurad kritisk emot allt vad socialtjänsten heter (...)// allt förtroende (för socialsekreterarna)... är helt uteslutet(...)// Hade vi inte varit psykisk starka jag och min fru, då hade vi varit knäckta och varit på ”Sing Sing”²⁶... blir man bara sammanbiten och arg, fruktansvärt arg... // Då skulle ju socialtjänsten i Sverige få fortsätta så här, om folk har starkt psyke... det vi vill liksom hela tiden få fram, att så här det får inte gå till (...)// Vansinnigt arg... fast beslutet att få fram sanningen och ställa dem (socialsekreterarna) vid skampålen(...)”*

Han noterade ändringar i sitt psykosociala läge;

- *”(...) vi hade många vänner som ställde upp så det var inga problem med vårt psyke och vår hälsa, men vi måste ju få rättvisa någon gång(...) // (...) vi fick många vänner, vi fick jättemycket folk som ställde upp för oss... vi var inte ensamma.”*

Benjamin beskriver även hur kontakten med socialsekreterarna påverkade deras ekonomi:

- *”Ekonomi vart ju då körd i botten, därför att jag inte kunde göra affärer som jag skulle och vi fick satsa egna pengar på advokat och samla ihop pengar och det gick mycket pengar när vi fick fara och hälsa på pojken ... det blev en ekonomisk katastrof(...)”*

Han sammanfattar:

- *”(...)detta måste i framtiden, det måste vara alltså legitimation för... socialsekreterare, de kan inte ur egen fantasi hitta på saker, det här är mycket allvarligt.”*
- *”Hur upplevde Du kontakten med socialtjänsten...?”*
- *”Vi upplevde ju att det måste vara något fel i skallen på dem (socialsekreterarna) ... de måste ju vara psykiskt sjuka eller helt idioter som kan inte inse att vi har papper på att pojken är kroppsligt*

²⁶ Sing-sing, ett fängelse beläget norr om staden New York, känt för att vara mycket obarmhärtigt (Ekman, 2008).

sjuk... en (socialsekreterare) sa i försvar att det är befogat att ta pojken, det är ju ännu värre!(...)// En stor lögnapparat alltså som inte hörde på vad vi sa som föräldrar... förvanskade, hittade på en massa egna historier... fabricerat för att kunna ta pojken(...)// (...)det går över mitt förstånd(...)"

Benjamin har inte gjort någon anmälan till polisen för tjänstefel.

- *"(...) det hjälper inte sonen att sätta igång en stor kanonad på tingsrätterna(...)// Skulle det finnas en chans så skulle jag inte tveka en sekund att ställa dem till svars alltså för tjänstefel alltså, grovt tjänstefel (...)//(...)vi har blivit så bekanta med professorer och med massa fint folk alltså som säger att detta är ju åt 'barkabölen' fel... vi var för snälla med dem (socialsekreterarna) egentligen(...)//(...) jag skulle vilja att de här socialsekreterarna fick en legitimation, att de inte själva får ta ett sådant fruktansvärt beslut utan att de skulle lyssna... (socialsekreterarna) vill att de alltid skall vinna(...)//(...) de (socialsekreterarna) skall vara öppna för mera fakta ... de skall inte dra egna slutsatser för de är inte skolade till det(...)// De (socialsekreterarna) ska ostraffat få gå vidare i livet och har gjort en sådan blunder, så att de har förstört hela vårt liv(...)"*

Bilaga 9 – Fallet Josef

Intervjun hölls den 15 april 2010, kl.15:05 och avslutades kl. 16:00.

Josef är en man i 70- års åldern. Numera är Josef pensionär, men har i sitt yrkesverksamma liv varit bl.a. egen entreprenör och politiskt aktiv. Hans familj består av hans fru och deras två döttrar. Josef är morfar till det placerade barnet som fallet rör, men under flera år stod han för papparollen.

INNAN KONTAKTEN MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Innan kontakten med socialsekreterarna inleddes hade ingen i Josefs familj symptom på psykisk-, fysisk-, psykosomatisk- eller psykosocial problematik. Josef och hans fru hade ett brett socialt nätverk, inga ekonomiska svårigheter, ingen förekommande kriminalitet.

FAS 1 - INITIERING AV KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Kontakten med socialsekreterarna initierades efter att lärarinnan på särskolan anmälde 'oro för barn' till socialtjänsten när lilla Leia, Josefs barnbarn, berättat för henne att hennes mamma gjorde henne illa. Socialsekreterarna anmälde detta vidare till polisen.

Åklagaren valde att lägga ner målet men trots detta drev socialsekreterarna fram att Leia skulle omhändertas enligt LVU. Vid förhandlingen i Länsrätten använde socialsekreterarna bl. a. mammans 15 år gamla journaler från hennes tonårsperiod för att måla upp deras bild av henne, i sina försök att fastställa omhändertagandet. Josef beskriver:

- *"(...) då tar ju då socialsekreterarna fram gamla journaler... som är då när dottern (Leias mamma) är 15 - 16 år gammal... det är ju skillnad på en person som är 15 år och en som är 30 år, så det blir ett LVU av en oenig jury."*

Mamman överklagade till kammarrätten, men förlorade.

- *"(...) men kammarrätten brukar som regel fastställa det länsrätten har gjort(...)"*

Josef påpekar även att socialsekreterarna var snabba med att förstora och tala om negativa egenskaper hos mamman (Josefs dotter), som ibland inte orkade med att träffa Leia vid umgängestillfällena, eftersom det var så uppslitande att gå ifrån sin dotter sedan.

- *"Socialtjänstemännen skriver gärna i sina rapporter och dokument, att hon (Josefs dotter) inte vill träffa sin dotter (Leia)(...)// (...) och det som de har skrivit om min dotter, ja hade hon varit sådan som de skriver så hade jag inte lyft ett finger(...)"*

När ett barn placeras enligt LVU har socialsekreterarna skyldighet att minst en gång var 6:e månad ompröva om behovet av ett LVU kvarstår²⁷. Josef uppger:

- *"(...) men ... det har aldrig blivit några omprövningar sedan den dagen."*

Josef beskriver sin upplevelse av kontakten med socialtjänsten:

- *"Den var rätt stökig(...)// Det är som ett kafferep... det ger ingenting//(...) jag var ju på dem redan från början, och det var inte populärt ju(...)// Jag är ju inte populär därför att jag har ju hänvisat till lagar och paragrafer... de kan inte sina lagar och paragrafer."*

FAS 2 - PÅGÅENDE KONTAKT MED SOCIALSEKRETERARNA (Socialtjänsten)

Efter att Leia hade blivit placerad i fosterhemmet led hon av mardrömmar och for illa, då omplacerade socialsekreterarna henne hos Josef och hans fru (morfar och mormor) där Leia bodde i 2,5 år. Fastän Josef och hans fru verkade som fosterfamilj åt Leia, sitt barnbarn, fick de ingen ersättning eller ekonomisk hjälp. Josef fick själv ringa för att höra efter varför.

- *"(...) jag frågade henne... om inte man ska ha någon ersättning för att man har hand om ett barn, även om det är mitt barnbarn... jag visste ju om det, så jag bara det att jag skulle ha det på papper... det har aldrig blivit något papper(...)"*

Josef beskriver ändringarna i sin psykiska - och fysiska status i det här skedet:

- *"(...) min smärtgräns är rätt lång(...)// Jag blev oerhört irriterad... tjänstemän som sitter med makt och inte kan sina lagar, det började redan från första mötet(...)// Första tiden så sov jag väl inte så där bra om nätterna... och det händer väl att jag vaknar nu... alltså psykisk terror är värre än fysisk."*

Däremot noterade Josef inga ändringar i sitt psykosociala läge.

Josef redogör för sitt agerande:

- *"Jag har även varit i kontakt med socialdirektören på tillsynsmyndigheten... jag blev så arg tillslut så jag började samlade ihop en del material och tillskrev JO... socialtjänsten de fick ju 6 sidors påpekande(...)// JO de kritiserade socialtjänsten att de inte följt upp riktigt som de skulle(...)"*

²⁷ Se 13§ 2st LVU, Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (www.notisum.se)

FAS 3 - ÄRENDET AVSLUTAS

- *"(...) de (socialsekreterarna) försöker ju på alla vis, jag har ju fått anonym anmälan... mycket märkliga turer det där... mot mig... Det visade sig ... det var fejkade anonyma anmälningar... de försökte hela tiden att hitta någon sorts fel på mig och även på min dotter (Leias mamma)(...)"*

Efter att Josef fått en ny anmälan mot honom bestämde socialsekreterarna sig för att omplacera Leia igen.

- *"De (3 socialtjänstemän) kom här på natten halv tolv, med två poliser... då förstod jag att "klockan var slagen" // Vi är civiliserade människor(...)// Jag tycker att det är lite överdrivet ju, det kunde ju lika gärna ha ringt dagen efter ... men ta och hämta ett barn och slita upp henne från sängen klockan halv tolv på natten alltså det är lite väl drastiskt... de är ju som Gestapo, de hämtade ju judarna då ju."*

Josef uppger att efter att Leia hade blivit omhändertagen, stämde mamman (Josefs dotter) av sin före detta sambo för ensam vårdnad gällande hennes andra barn, och förlorade. Josef förmedlar sin och sin dotters upplevelse av vanmakt; dottern (Leias mamma) beskrev efter vårdnadstvistens:

- *"(...) jag hade ju ingenting att sätta emot, pest eller kolera. Skulle inte pappan få ensam vårdnad... skulle de andra barnen hamnat i familjehem, nu vet jag var de är någonstans och då kan jag ju hälsa på lika ofta som jag vill(...)"*

Josef märkte, i det här skedet, ändringar i sitt psykosociala läge då han beskriver minskningar i sitt nätverk; han träffar inte längre Leia och vet inte heller vart hon bor. Kontakten mellan Josef och hans andra barnbarn har också minskat som en följd av LVU-omhändertagandet eftersom detta påverkade vårdnadstvistens och därmed relationen mellan mamman och hennes andra barn (Josefs andra barnbarn) och även mellan Josef och hans dotter (Leias mamma).

- *"(...) den största förloraren så är det ju vårt lilla barnbarn Leia... de som har vunnit i den här domen det är ju socialtjänsten ... blev av med mig, en "besvärlig" person(...)"*

Josef skildrar sin upplevelse av kontakten med socialsekreterarna; han berättar att socialsekreterarna skickade räkningar till både Josef och Leias mamma efter att Leia blivit omplacerad från dem och därmed hade de (Josef och Leias mamma) inte något betalningsansvar enligt lagen. Socialsekreterarna slarvade även bort ett kvitto inom förvaltningen med en summa som skulle ha återbetalats Leias mamma, då fick hon inga pengar.

- *"(...) de har ju ingen struktur på sina verksamheter(...)// (...) får man in ett papper i en förvaltning så diarieför man det, men det har försvunnit alltså, så hon fick inte betalt för de pengarna hon lagt ut(...)"*

Josef sammanfattar:

- *”Det är en sådan surdeg så att jag blir mörkrädd, jag kallar dem idag för de enögda cykloperna, de är ju de människoätande (...)// Då har jag inga höga tankar om dem ... det värsta är ju då att de har ju sådan bestämmande över barn och föräldrar på det här viset att det är ju så lättvindigt alltså och jag tycker att det skulle finnas en instans emellan nämnden och domstolarna(...)”*

Bilaga 10- Intervjuns ramar och frågor

INTERVJUNS RAMAR

Hej!

Tack för Ditt intresse och Din vilja att delta i undersökningen.

Undersökningen är en del av vårt examensarbete i socionomutbildningen vid Mittuniversitetet i Östersund.

Uppsatsen syftar till att ta reda på effekterna av upplevelsen av felaktig myndighetsutövning i bl.a. Ditt särskilda fall.

Vi; Abigail Lehrer och Josefin Ahlin, kommer att sätta på telefonens högtalare och spela in samtalet för att inte missa några detaljer.

Intervjun kommer att vara av öppen karaktär, d.v.s. vi kommer att ställa övergripande frågor som kan besvaras fritt.

Du är fri att svara på de frågor som Du vill svara på.

Du kan när som helst välja att avsluta intervjun.

Intervjun kommer att ta max 1 timme.

Intervjun kommer att sammanfattas av oss och skickas till Dig så att du får möjligheten att yttra Dig över innehållet och godkänna det.

Vi vill även informera om att alla namn kommer att fingeras och personliga detaljer kommer att ändras för att hindra igenkänning av andra. Dock kommer dessa detaljer eventuellt vara tillgängliga för vår handledare docent Bo Edvardsson.

Vi vill också förtydliga att vår uppsats inte ämnar ha någon direkt påverkan på Ditt liv eller livssituation, men kan medverka till att upplysa fler om problematiken och uppmuntra till en förändring i framtiden.

Idag är det den....

Kl är...

Närvarande via telefon är...

Intervjupersonen befinner sig i...

Ljudet från intervjun spelas in via digital camera.

INTERVJUFRÅGOR

INTRODUKTION:

- Info. Ramar osv.
- Hur känns det att bli intervjuad?
- Hur gammal är du?
- Vad är din sysselsättning?
- Vilken är din relation till det/de placerade barnet/barnen?

INITIERING AV KONTAKT MED SOCIALTJÄNSTEN (Bakgrund)

- Vilket år initierades kontakten med socialtjänsten?
- Innan kontakten med socialtjänsten initierades, Har Du eller någon annan nära anhörig till barnet (mammoroll, papporoll eller syskon) haft några tidigare förekommande;
 - Psykiska problem t ex. depressioner, ångest, suicidtankar, ältande, vredesutbrott, aggressivitet/ introvert beteende, användandet av beroendeframkallande medel, mm.
 - fysiska och/eller psykosomatiska problem såsom; högt blodtryck, hjärtproblem, spänningshuvudvärk, magont, trötthet, orkeslöshet, insomningssvårighet er, mardrömmar, aptitminskning/ökning, utslag, hyperaktivitet, koncentrationssvårigheter, osv.
 - psykosociala problem såsom; oförmåga att arbeta och/eller fungera i sitt sammanhang, fobi av olika sorter, isolering, påverkan på familjen, nätverkspåverkan, ekonomiska svårigheter, kriminalitet?
- Vem initierat kontakten med socialtjänsten?
- Kan Du berätta om anledningen/bakgrunden till kontakten med socialtjänsten?

PÅGÅENDE KONTAKT MED SOCIALTJÄNSTEN (Handläggningsfasen)

- Vad hände efter att kontakten initierades med socialtjänsten? Vilka insatser var inblandade, vad erbjöd de? (Skickade socialtjänsten brev, gjordes en utredning, stödfamilj o.s.v.)
- Hur upplevde Du eller andra nära anhöriga kontakten?
- I det här skedet, noterade Du några ändringar i Din tidigare hälso- och sociala status:
 - Psykiska problem t ex. depressioner, ångest, suicidtankar, ältande, vredesutbrott, aggressivitet/ introvert beteende, användandet av beroendeframkallande medel, mm.
 - fysiska och/eller psykosomatiska problem såsom; högt blodtryck, hjärtproblem, spänningshuvudvärk, magont, trötthet, orkeslöshet, insomningssvårighet er, mardrömmar, aptitminskning/ökning, utslag, hyperaktivitet, koncentrationssvårigheter, osv.
 - psykosociala problem såsom; oförmåga att arbeta och/eller fungera i sitt sammanhang, fobi av olika sorter, isolering, påverkan på familjen, nätverkspåverkan, ekonomiska svårigheter, kriminalitet?
- Som Du känner till, har omgivningen kommenterat eller lagt märke till någon förändring hos Dig eller Ditt liv?
- I detta skede, agerade Du på något sätt?

ÄRENDET AVSLUTAS (Påföljd av insatser)

- Hur avslutades kontakten med socialtjänsten?
- Hur upplevde Du kontakten med socialtjänsten?
- I det här skedet, noterade Du några ändringar i Din tidigare hälso- och sociala status:

- Psykiska problem t ex. depressioner, ångest, suicidtankar, ältande, vredesutbrott, aggressivitet/ introvert beteende, användandet av beroendeframkallande medel, mm.
 - fysiska och/eller psykosomatiska problem såsom; högt blodtryck, hjärtproblem, spänningshuvudvärk, magont, trötthet, orkeslöshet, insomningssvårighet er, mardrömmar, aptitminskning/ökning, utslag, hyperaktivitet, koncentrationssvårigheter, osv.
 - psykosociala problem såsom; oförmåga att arbeta och/eller fungera i sitt sammanhang, fobi av olika sorter, isolering, påverkan på familjen, nätverkspåverkan, ekonomiska svårigheter, kriminalitet?
- Som Du känner till, har omgivningen kommenterat eller lagt märke till någon förändring hos Dig eller Ditt liv?
 - Kunde socialtjänsten, som myndighet och/eller som enskilda socialsekreterare, ha agerat på ett annat sätt enligt Dig?
 - I detta skede, agerade Du på något sätt?
 - Är det något som du anser att vi inte har tagit upp som Du vill dela med Dig av?